

KÖYHYDESTÄ SELVIITYMISEN MONET KASVOT

Selviytymiseen johtavia tekijöitä ja köyhyyden jättämiä jälkiä

Sanja Hietala

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalityö

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2015

KÖYHYDESTÄ SELVIYTYMISEN MONET KASVOT

Selviytymiseen johtavia tekijöitä ja köyhyyden jättämiä jälkiä

Sanja Hietala

Sosiaalityö

Pro gradu -tutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Tuija Kotiranta

Kevät 2015

83 sivua + 2 liitettä

Tutkielmassa tarkastellaan köyhyydestä pois pääsemistä. Tarkemmin selvitetään sitä, mikä mahdollistaa köyhyydestä pois pääsemisen ja mitä köyhyydestä selvinneet ihmiset kirjoittavat elämästään köyhyyden jälkeen. Suomalaisessa yhteiskunnassa tuloerot ovat olleet kasvussa 1990-luvulta lähtien, jolloin hyvin pärjäävien ohella myös köyhyysloukussa elävien määrä lisääntyy jatkuvasti. Köyhyydessä eläminen usein vähentää ihmisen hyvinvointia, heikentää voimavaroja ja tätä kautta kaventaa hänen toimintamahdollisuuksiaan. Pitkittyessään köyhyys tuottaa kokemusta ulkopuolisuudesta ja synnyttää tunteen, ettei omaan elämään ja sen kulkuun pysty vaikuttamaan. Köyhyyttä on tärkeää tutkia myös ratkaisukeskeisesti, sillä sitä kautta voidaan tehdä selvemmäksi niitä tekijöitä, joiden kautta selviytyminen mahdollistuu.

Köyhyydestä selviytyminen näyttää tämän tutkielman valossa olevan hyvin subjektiivinen kokemus, joka syntyy nykyisen ja aiemman elämäntilanteen sekä odotusten yhtälössä. Myös konteksti, eli ympärillä vallitsevat olosuhteet ja normit, määrittävät köyhyyttä. Tutkielma on aineistolähtöistä sisällönanalyysiä hyödyntävä katsaus *Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä: seuranta-aineistoon (2012)*. Ohella olen hyödyntänyt alkuperäisen *Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä - kirjoituskilpailun (2006)* satoa. Köyhyydestä selvinneiksi määrittelin ne kirjoittajat, joiden taloudelliset vaikeudet olivat helpottuneet ja joiden elämäntilanne oli kuuden vuoden aikana parantunut huomattavasti. Positiiviset tapahtumat, elämän vakiintuminen ja turvattu toimeentulo muodostavat kokemuksen selviytymisestä ja hyvinvoinnista. Köyhyydestä selvinneitä oli tulkintani mukaan aineiston 137 kirjoittajasta yhteensä 33 kirjoittajaa.

Köyhyydestä pois pääsemiseen liittyy myönteisiä siirtymiä eli käännekohtia kuten työllistyminen, aikuisiällä kouluttautuminen sekä velkajärjestelyt. Ne saattavat johtaa suoraan köyhyyden helpottumiseen tai olla siihen epäsuorasti yhteydessä, kuten avioero joissakin tapauksissa. Myönteiset siirtymät tuovat toivoa tulevaisuudesta. Yhdessä tukiverkoston kanssa ne taas tukevat yksilön omia voimavaroja, joiden yhteisvaikutuksessa parhaimmillaan mahdollistuu köyhyydestä selviytyminen. Kuitenkin vasta vakainaisempi muutos synnyttää varsinaisen kokemuksen köyhyydestä selviämisestä. Vastentahtoinen köyhyys on jatkuessaan yksilölle aina ahdistusta ja häpeää tuottava kokemus. Se jättää ihmiseen helposti jälkensä katkeruutena ja epäluottamuksena sekä liiankin ankarana käytettävissä olevien omien varojen budjetointina. Köyhyydestä selvittyään ihminen on usein itsevarmempi ja osaa arvostaa aiempaa enemmän sekä itseään että elämän perusasioita.

Asiasanat: köyhyyden vähentäminen, köyhyys, selviytyminen, siirtymä, sisällönanalyysi

Sisällys

1. JOHDANTO	1
Selviytymisen jäljillä.....	1
2. KÖYHYEDEN KOKEMINEN.....	4
2.1. Kuka määrittyy köyhäksi?	4
2.2. Yksilön kokemus on sidoksissa ympäristöön	8
3. KÖYHYDESTÄ SELVIYTYMINEN	15
3.1. Kehän kulku	15
3.2. Selviytymisen mahdollistuminen	17
4. TUTKIMUSTEHTÄVÄN JA AINEISTON ESITTELY	22
4.1. Tutkimustehtävä	22
4.2. Tutkimusaineistojen kuvaus	23
4.3. Eettiset lähtökohdat ja huomioita aineistosta	25
5. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	28
5.1. Laadullinen lähestymistapa.....	28
5.2. Aineistolähtöisen analyysin kulku	30
6. TULOKSET	37
6.1. Kirjoituksissa esiintyvät käännekohtat.....	39
6.1.1. Työllistyminen.....	40
6.1.2. Aikuisiällä opiskelu.....	42
6.1.3. Velkajärjestely sekä lainojen maksaminen.....	43
6.1.4. Puolison tulot ja säästöt.....	45
6.1.5. Eläkkeelle siirtyminen.....	46
6.1.6. Avioero ja muut.....	47
6.2. Ajatuksia köyhyyden jälkeen	48
6.2.1. Köyhyydestä selviämisen mahdollistajia: voimavarat, mahdollisuudet ja tukiverkostot	50
6.2.2. Köyhyyden jälkiä: muutokset toiminnassa ja suhtautumisessa itseen sekä muihin.....	55
6.2.3. Käsitteitä onnellisuudesta: arvojärjestys ja asioiden suhteuttaminen.....	59

6.3. Miksi toinen selviää ja toinen ei?.....	64
6.3.1 Henkinen pääoma ja sisäiset voimavarat	64
6.3.2. Avautuvat mahdollisuudet ja valmius hyödyntää niitä.....	66
6.3.3. Tukiverkostot	67
6.3.4. Rahankäyttö	68
6.3.5. Uskonto	69

7. YHTEENVETO JA POHDINTA.....	71

LÄHTEET.....	77

LIITTEET.....	84

Taulukkuuettelo

TAULUKKO 1. Vuoden 2012 kirjoittajien sukupuoli jakauma.....	26
TAULUKKO 2. Vuonna 2012 kirjoittaneet, köyhyydestä selvinneet ja syvässä köyhyydessä elävät ikäryhmittäin	27
TAULUKKO 3. Seuranta-aineiston kirjoitusten jakautuminen arvosanaloukkiin 4–10 elämäntilanteen perusteella.....	31
TAULUKKO 4. Köyhyydestä selviämisen mahdollistajia: sitaatista teemaksi	36
TAULUKKO 5. Kokemus selviytymisestä syntyä aikaisemman ja nykyisen elämäntilanteen leikkauskohdassa.....	38
TAULUKKO 6. Köyhyydestä selviämiseen liittyvät käännekohdat.....	39

1. JOHDANTO

Selviytymisen jäljillä

Erot hyvinvoinnissa ja tulojen jakautumisessa ovat Suomen sisäisesti tarkasteltuina parinkymmenen vuoden sisällä kasvaneet ja huono-osaisten asema heikentynyt (Forssen ym. 2010, 12–13). Tästä voi ajatella kertovan muun muassa se, että ruoka-avun merkitys huono-osaisten ihmisten tukemisessa on korostunut 2010-luvun paikkeilla (Ohisalo & Saari 2014, 9). Vaikka väestön elintaso ja hyvinvointi ovat kohentuneet yleisesti 1990-luvun laman jälkeen ja suomalainen tulonsiirtojärjestelmä on onnistunut kohtuullisesti ehkäisemään valtaväestön keskuudessa laajaa köyhyyttä, ovat tuloerot kasvaneet (Työmarkkinoilta syrjäytyminen, tulonjako ja köyhyys 2001, ii–iii; Saari 2010, 75). Köyhyydestä pois pääseminen on vaikeutunut ja pitkittynyt köyhyys lisääntynyt (Moisio 2006, 645). Köyhyys on kuin kehä, josta ulospääseminen vaikeutuu, mitä syvemmälle köyhyyttä vajoaa. Selviytyminen taas on muodostamassa omaa kehäänsä. Tutkielmassa selvitän köyhyydestä selviytymistä eli sitä, millaisia elämän käännekohtia köyhyydestä pois pääsemiseen liittyy ja mitä ihmiset kirjoittavat elämästään köyhyydestä selvittyään.

Anna Rönkä (1999, 29) tutki yksilön kasvuun liittyvien sosiaalisen selviytymisen ongelmien kasautumista pitkittäisaineiston avulla ja totesi, että lapsuuden vaikeudet voivat johtaa aikuisuuden sosiaalisen selviytymisen hankaluuksiin. Kyse on syklisestä toisiinsa vaikuttavien ongelmien kasautumisesta. Havaittavissa oli kuitenkin, että valtaosa tutkimuksessa mukana olleista kuului niihin, joiden elämään oli vaikuttanut enemmänkin positiivisten kokemusten kasautuminen (mt., 32). Positiiviset muutokset voivat saada aikaan hyvän kehän syntymisen, jolloin köyhyydestä selviäminenkin on mahdollista. Köyhyydessä voi pysytellä pinnalla, jos on riittäviä voimavaroja ja niitä jaksaa ylläpitää. Mielenkiinto tutkielmassani kohdistuu köyhyydestä selviytymiseen eli siihen, mitä köyhyydestä pois pääsemisen mahdollistavia muutoksia ja elämäntapahtumia köyhyydestä selvinneet ihmiset liittävät selviämiseensä ja mitä he ajattelevat köyhyydestä siitä selvittyään.

Ihminen suhteuttaa oman kokemuksensa yleisempään tilanteeseen, jolloin jollekin köyhyydestä pois pääseminen ja onnellisuus merkitsevät eri asioita kuin toiselle. Kulutus on kasvanut eikä huono-osaisuus nykyään tarkoita suoraan aineellista köyhyyttä kuten 1900-luvun alkupuolella. Hyvinvoinnin mittarit painottavat lähinnä aineellisia tekijöitä ja helpommin mitattavissa olevia konkreettisia elinoloja kuten terveyttä, koulutusta ja asumisololoja, joilla ei aina ole suoraa yhteyttä nykypäiväisiin huono-osaisuuden kokemuksiin (Angerpuro 1996, 138–139). Kansainvälisen sosiaalityön määritelmän mukaisesti sosiaalityön tavoite on lisätä ihmisten hyvinvointia, jolloin aineellisten tarpeiden ohella välttämättömäksi nousee myös subjektiivisen kokemuksen, kuten tyytyväisyyden ja onnellisuuden, huomioiminen (Talentia.fi). Tutkielmassa käyttämäni aineistot (Larivaara, Isola & Mikkonen 2006: Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailu 2006 sekä Isola 2012: Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -seuranta-aineisto 2012) koostuvat itsensä köyhäksi määrittelevien ihmisten kirjoituksista, joten tutkielman keskiössä ovat ihmisten omat kokemukset elämäntilanteestaan ja hyvinvoinnistaan minun tulkitsemana.

Hyvän elintason saavuttamiseksi ihmiseltä vaaditaan tulojen lisäksi, että hän hallitsee elämänsä, kokee sen merkitykselliseksi ja saa arvostusta. Se, mistä näkökulmasta ihminen tilannettaan tarkastelee, voi vaikuttaa suurestikin siihen, millainen käsitys hänellä on omasta elämäntilanteestaan. Timo Hämäläisen (2009, 33) mukaan ihmisten lisääntyneet oikeudet sekä mahdollisuudet valita asettavat runsaasti haasteita yksilön henkisen koherenssin tunteelle. Päätöksiä tulisi osata tehdä harkitusti, mutta valintojen viidakossa ne usein jäävät itsekkäiksi ja lyhytkestoisiksi, omaa elämäntilannetta huonontaviksi ratkaisuksi (Saari & Niemelä 2013, 7). Nykyisessä tietoyhteiskunnassa tällainen murros on johtanut mielenterveyden ”harmaan alueen” ongelmien kasvuun ja lisääntyneeseen työkyvyttömyyteen (Hämäläinen 2009, 33). Tällainen toivottomuus omasta elämästä näyttäytyy esimerkiksi masentuneisuutena sekä luovuttamisena. Ajatellaan, että köyhyyden on tyydyttävä, eikä se muutu paremmaksi. Toivon menettäminen lannistaa ja vie viimeisetkin voimavarat, eikä köyhyydestä pois pääseminen onnistu ilman omia ponnisteluja ja ulkoisia muutoksia. Jotta ihminen voisi edetä elämässään, pitää hänen asettaa itselleen tavoitteita (Lindeman ym. 1995, 28, 38).

Köyhyyden tutkimuksessa on tärkeää keskittyä siis myös ratkaisuun. Mitä köyhyydessä selviytymiseen tarvitaan ja millaisin voimavaroin sieltä on mahdollista nousta? Anna-

Maria Isola, Elina Turunen, Sakari Hänninen, Jouko Karjalainen ja Heikki Hiilamo (2015) käyttivät tutkimuksessaan ”Syrjäytynyt ihminen ja kunta” samoja aineistoja kuin käytän tässä tutkimuksessa. Lisäksi he käyttivät haastatteluaineistoa. He tutkivat köyhydessä selviytymistä eli tarkemmin sitä, mitä on köyhän arjessa selviytyminen, mikä sen mahdollistaa ja miten selviytymistä ilmaistaan. Tutkimuskysymykset ovat lähellä omiani, mutta rajaan aineiston niihin, joiden tulkitseen selvinneen pois köyhydestä ja jotka kokevat elämäntilanteessaan selvää parannusta. Kyse on siis köyhydessä selviämisen sijaan köyhydestä selviämisestä. Turunen (2015, 14) teki kirjallisuuskatsausta köyhydessä selviämistä käsitteleviin artikkeleihin, joissa oli tutkittu, millaisia selviytymisstrategioita ihmiset käyttävät ongelmista selvitäkseen. Valtaosa tutkimuksesta oli laadullista tutkimusta anglosaksista maista, joissa painottui yhteiskunnan sijaan yksilö. Selviytymiseen liittyvä tutkimus pitkittäisaineistoja hyödyntämällä sen sijaan on ollut vähäistä. (Turunen 2015, 14.) Pitkittäistutkimuksella voi kuitenkin saavuttaa paremmin tietoa esimerkiksi erilaisten selviytymismekanismien toimivuudesta pidemmällä aikavälillä. Tutkielmassa käyttämäni aineisto mahdollistaa ihmisten elämäntilanteen vaihtelujen tarkastelun sen ansiosta, että sen keruu on toistettu kaksi kertaa, vuosina 2006 sekä jälleen vuonna 2012.

2. KÖYHYHDEN KOKEMINEN

2.1. Kuka määrittyy köyhäksi?

Köyhyys – aineellinen tai aineeton – on suurimpia hyvinvointivajeita. Ennen lamaa merkittävimmät vajeet hyvinvoinnissa liittyivät aineellisiin resursseihin, kuten työhön, koulutukseen ja asuntoon. Nykyään vajeet ovat enemmänkin subjektiivisia ja elämänhallinnallisia. Onnellisuudesta on tullut hyvinvoinnin kannalta merkittävä käsite. (Saari 2009a, 51.)

Yleisesti köyhyys voidaan nähdä absoluuttisena tai suhteellisena köyhyytenä. Absoluuttisesta köyhyydestä on kyse, kun yksilöllä ei ole varaa ihmisen fyysisiin perustarpeisiin kuten riittävään ravintoon, vaatetukseen ja asuinpaikkaan. Suomessa tuloerojen kasvun laajentama kuilu hyvä- ja huono-osaisten välillä konkretisoituu leipäjonoina sekä asunnottomina. Tämä vahvistaa näkemystä, että Suomessa on edelleenkin absoluuttista köyhyyttä. Suhteellinen köyhyys on joka tapauksessa absoluuttista köyhyyttä vahvemmin läsnä nykyisissä hyvinvointiyhteiskunnissa. Suhteellinen köyhyys on sitä, että resurssien vähyydestä johtuen yksilö joutuu luopumaan sen hetkisen yhteiskunnan normaaleina pidetyistä toiminnoista. Köyhyyden tunne syntyy silloin suurimmilta osin vertailun seurauksena. Ihminen tavoittelee asioita, joita tietää olevan olemassa. (Runciman 1966, 27–31.) Yhteiskunnan normeja voivat olla esimerkiksi harrastaminen, elokuvissa käyminen tai satunnaisesti ravintolassa syöminen. Toiminnot kytkevät ihmisiä yhteisöihin ja tätä kautta normien mukaiseen toimintaan osallistumalla ne tuottavat hyväksyntää ja osallisuutta.

Köyhyys on muuttunut Suomessa luonteeltaan pidempikestoiseksi. Vielä 1990-luvulla noin puolet köyhyysrajan alapuolella elävistä pääsi rajan yläpuolelle seuraavana vuonna, mutta 2000-luvun alkupuolella enää noin kolmasosa liikkui pois köyhyysrajan alapuolelta. Tämä on huolestuttava muutos, sillä köyhyysjakson pitkittyessä siitä ulospääsy hankaloituu selvästi. (Moisio 2006, 645.) Suomalaista sosiaaliturvaa luonnehditaan usein passivoivaksi, kannustinloukkuja synnyttäväksi järjestelmäksi, jossa ihmiset jäävät helposti pysyvään

köyhyyteen ja matalatuloisuuteen. Jatkuva resurssien puute taas heikentää yksilön mahdollisuuksia vaikuttaa ja osallistua yhteiskunnan toimintaan sen täysivaltaisena jäsenenä. Tästä syntyy hyvinvointia heikentävä prosessi, joka tuottaa ulkopuolisuutta tai saattaa syrjäyttää ihmisen kokonaan normaaleista sosiaalisista toiminnoista. (Lindqvist 2003, 9.)

Amartya Sen (esim. Sen 1992) otti esille ihmisen *toimintakykyisyyden* (capability to function) käsitteen. Ihmisen hyvinvoinnin toteutuminen vaatii toimintakykyisyyttä, jotta hän pystyy hyödyntämään avautuvia mahdollisuuksia. Senin (mt, 39–41) mukaan köyhyyttä ei voi määritellä suoraan tuloista. Vähäiset käytössä olevat varat kyllä pienentävät ihmisen toimintakenttää ja aiheuttavat köyhyyttä, mutta on myös muita tekijöitä, jotka rahasta riippumatta saattavat pienentää toimintamahdollisuuksia ja tätä kautta aiheuttavat köyhyyttä. Todelliset mahdollisuudet hyvinvoinnin kokemiseen tarjonnasta riippumatta rajautuvat siis niihin, jotka yksilö pystyy itse hyödyntämään. Mikäli elämiseen liitetään valinnanvapaus, ihmisen hyvinvointia itsessään lisää myös vaihtoehtojen olemassaolo ja se, että ihminen voi itse tehdä elämäänsä koskevat valinnat. (Mt., 39–42, 110.)

Köyhyyttä voidaan jäsentää absoluuttisen ja suhteellisen köyhyyden lisäksi objektiivisen ja subjektiivisen käsitteiden avulla. Yhteiskunnan köyhyydestä saatetaan saada hyvinkin erilainen kuva riippuen siitä, mistä näkökulmasta asiaa tarkastellaan: mitataanko sitä objektiivisesti elinoloihin liittyviä tekijöitä havainnoimalla vai subjektiivisesti ihmisen omia kokemuksia ja tilannetta tutkimalla. Subjektiivinen köyhyysraja ei tavoita aidosti ihmisten omaa kokemusta, mikäli sillä kartutetaan vain numeerista tietoa (Hakkarainen 2012, 84). Monien pitkään marginaalissa eläneiden köyhien ihmisten hyvinvoinnin vajeet on putsattu tilastoista ja sivuutettu, jos määrittäminen köyhäksi on kiinni köyhyysrajan ylittävistä tuloista tai fyysisistä elinoloista.

Elintason noustessa suhteellinen köyhyysraja nousee ja resursseja tarvitaan vallitsevan elämäntavan ylläpitämiseen enemmän kuin vain perustarpeiden tyydyttämiseen. Voidaan puhua, että tietyn hyvinvoinnin tason saavuttaminen tulee kalliimmaksi. (Kangas & Ritakallio 1996, 2; Karjalainen 2013, dia 5; Nordberg 1996, 70.) Näin kokemuksellisen köyhyyden raja nousee ja niiden ihmisten määrä helposti lisääntyy, jotka kokevat olevansa köyhiä.

Subjektiiivinen täydentää objektiivista

Suomessa heräsi 1990-luvulla pitkäaikaistyöttömyyden yleistyessä keskustelu uudenaikaisesta suhteellisesta köyhyydestä, joka liittyy pienituloisten köyhyyteen. Tätä köyhyyttä ei kuitenkaan onnistuttu tavoittamaan empiirisellä tutkimuksella, eikä se näkynyt tulotutkimusten tuloksissa. Vaihtoehtoina oli, että sosiaalipoliittinen järjestelmä oli onnistunut ehkäisemään köyhyyttä, tai että köyhyysmittareissa oli puutteita. (Kangas & Ritakallio 1996, 3–4.) Kun huono-osaisuus määritetään objektiivisin mittarein, ei useinkaan saavuteta ihmisten omaa käsitystä ja kokemusta heidän tilanteestaan. Ei voi missään nimessä kuitenkaan väittää, että objektiivinen tulojen ja elinolojen kartoitus olisi merkityksetöntä. Se on keino päästä kiinni laajempaan yhteiskunnalliseen kehitykseen koskien tulokehitystä ja tulojen jakautumista (Bardy 2009). Erik Allardtin (1976) mukaan hyvinvoinnin kokonaisuuden kartoittamiseksi on tärkeää havainnoida objektiivisesti hyvinvointia, unohtamatta tutkia myös ihmisten subjektiivisia kokemuksia omasta hyvinvoinnistaan eli onnesta. Subjektiiivisten kokemusten avulla ihmiset arvioivat omaa elämäntilannettaan ja kokoavat käsitystä yhteiskunnan yleisemmistä oloista. (Mt., 1976, 9–10, 180–181.) Köyhyys ilmiönä ei siis ole lainkaan yksiselitteinen, vaan paljon mittarista sekä ihmisen omasta kokemuksesta ja elämäntilanteesta riippuva ilmiö.

Tulotason tarkastelulla saadaan melko hyvä käsitys aineellisten tarpeiden tyydyttymisestä. Usein aineellisten resurssien lisääntyminen johtaa tiettyyn rajaan asti myös hyvinvoinnin kokemisen lisääntymiseen. Kuitenkaan ei voida tehdä yksiselitteistä määritelmää siitä, minkä ihmiset kokevat lisäävän hyvinvointiaan. Esimerkiksi puhe syrjäytymisestä ja köyhyydestä on monitulkintaista sen suhteen, etteivät syrjäytyneiksi määritetyt ihmiset itse koe välttämättä syrjäytyneensä tai köyhä ei itse aina koe, että häneltä puuttuisi jotain (Niemelä & Saari 2013, 10; Runciman 1966, 10–11). Kouluttautumattomuutta tai työttömyyttä pidetään usein ulkoa tarkasteltuna valinnan mahdollisuuden tai toimintamahdollisuuksien puuttumisena, mutta se saattaa yhtä hyvin olla myös yksilön oma valinta, jolla tähdätään tyytyväisempään elämään (Alila ym. 2011, 13).

Kuten edellä on todettu, hyvinvointi ja köyhyys ovat sellaisia ilmiöitä, joiden yksiselitteinen määrittäminen on hankalaa, eikä niiden mittaaminenkaan ole mutkatonta. Hyvinvointi muodostuu niin objektiivisista elinolotekijöistä kuin subjektiivisista kokemuk-

sista (Angerpuro 1996, 138). Lisäksi hyvinvointiin liitettävät teoreettiset käsitteet koetaan usein luonnollisempina kuin niiden todelliset käytännön sovellukset, jolloin mittaaminen voi olla vaikeaa (Sauli, 2011). Poliitikassa ja kirjallisuudessa on puhuttu viime vuosikymmeninä hyvinvointiin läheisesti liittyvästä hyvästä elämästä, hyvinvoinnin resursseista ja tekijöistä. Käytännön sovellukset ja mitattavien käsitteiden luotettava operationalisointi on osoittautunut hankalaksi. Kuinka esimerkiksi tyytyväisyyttä kyetään tarkastelemaan mahdollisimman objektiivisesti ja validisti haastattelulomakkeella, jos jo kysymykset ymmärretään eri kulttuureissa eri tavalla? Kuinka voidaan tavoittaa kaikista huono-osaisimpien oma kokemus? Tässä piilee subjektiivisen hyvinvoinnin tutkimuksen haasteet, kiinnostavuus ja tärkeys. Juuri kokemukset ja esimerkiksi yleinen tunne elämän suunnasta ovat niitä asioita, joiden puitteissa ihmiset elävät päivittäin ja joiden varaan hyvinvointia voidaan rakentaa. (Angerpuro 1996, 138–139.)

Myös se on mielenkiintoista, millaiseksi ylhäältä annetuin kriteerein huono-osaisiksi määrittyvät ihmiset mieltävät oman identiteettinsä. Kuten aiemmin tuli esille, voi olla, etteivät he itse liitäkään huono-osaisuutta omaan elämäänsä (Niemelä & Saari 2013, 10). Objektiivisesti, esimerkiksi elinolojen perusteella, köyhäksi määrittyvä ei aina koe olevansa sitä subjektiivisesti. Sama pätee myös toisin päin: subjektiivisesti köyhäksi itsensä luokitteleva ei välttämättä täytä objektiivisen köyhyyden raameja. (Kainulainen & Saari 2013, 25; Kangas & Ritakallio 1996, 29.) Sakari Kainulainen ja Juho Saari (2013, 39–40) saivat tutkimuksessaan tuloksia, joiden mukaan hyvinvointivaltiossa valtaosa väestöstä usein arvioi sosiaalisen asemansa yläkanttiin ja vastaavasti aliarvioi huono-osaisuutensa. Kun taas tutkittiin viimesijaisten palvelujen piirissä olevia ihmisiä, sijoittuivat objektiivinen ja koettu huono-osaisuus lähes samalle tasolle heidän arvioissaan. Hyvinvointivaltio voi siis vähentää koettua huono-osaisuutta, kun valtaosa väestöstä on hyvin kiinnittynyt yhteiskuntaan. Kainulaisen ja Saaren (mt., 39) saamat tulokset vahvistavat käsitystä siitä, että tulotason lisäksi kokemus on tärkeä osa-alue huono-osaisuuden kartoittamisessa, jotta saadaan selville, millä tavoin koettua hyvinvointia voitaisiin parantaa objektiivisesti huono-osaisten elämässä. (Mt., 2013, 39–40.)

Koska suomalainen hyvinvointipolitiikka pyrkii turvaamaan kaikille tasa-arvoiset mahdollisuudet hyvinvointiin ja hyvään elämään, on ristiriitaista tarkastella huono-osaisiksi määrittyvien ryhmiä vain kansantaloudellisilla mittareilla (Vaarama ym. 2010,

126–127). Lisäarvoa pitää antaa myös yksilön omalle kokemukselle, jolloin saadaan aitoa tietoa yksilön kokemasta hyvinvoinnista. Tätä käsitystä on kuitenkin kritisoitu yhteiskuntapoliittisesti siitä, että yksittäisten ihmisten kokemukset ovat niin muuttuvia ja tilannesidonnaisia, ettei niihin ole mahdollista sitoa yksittäisiä sosiaalisia oikeuksia tai velvollisuuksia (Allardt 1976, 183; Kainulainen & Saari 2013, 24). Vauraammalle väestölle hyvinvoinnin kehittäminen vaatii resurssipolitiikan lisäksi sosiaalisen onnellisuuden politiikkaa (Ervasti & Saari 2011, 192).

Ihmisten subjektiivinen hyvinvoinnin kokeminen saattaa johtaa niin kutsuttuun ”onnellisen köyhän” ongelmaan, jolloin esimerkiksi köyhyyteen sopeutunut henkilö voi kokea olevansa tyytyväinen ja todetaan, ettei poliittisille toimenpiteille ole tarvetta. (Kainulainen & Saari 2013, 24). Ihmisten kokemuksista ja toiveista on välttämätöntä saada tietoa, mutta sen lisäksi on aina mietittävä, miten voidaan turvata huono-osaisimpien tilanne. Välttämättä kaikkein huono-osaisimmilla ei ole mahdollisuutta tuoda ilmi omia toiveitaan tai he eivät kykene arvioimaan tilannettaan laajemmassa kontekstissa. Resurssipolitiikka on vähävaraisimmille edelleen perusteltavissa olevaa viimesijaisen tuen tarjoavaa politiikkaa (Ervasti & Saari 2011, 191). Kyse ei mielestäni siis ole siitä, onko subjektiivinen tai objektiivinen tapa kerätä tietoa ihmisten hyvinvoinnista parempi, vaan molempia tarvitaan. Oma tutkielmani huomioi ainoastaan subjektiivisen puolen ja ihmisten omat kokemukset, mutta kokonaisuuden hahmottamiseksi ihmisten elinoloista on hankittava kokemusten ja toiveiden lisäksi tietoa myös muilla tavoin, objektiivisemmin mittarein. (Allardt 1976, 181.)

2.2. Yksilön kokemus on sidoksissa ympäristöön

Hyvinvoinnin tutkimus on lisääntynyt huomattavasti viime vuosikymmeninä. Etenkin onnellisuutta eli subjektiivisten kokemusten sekä tulojen vaikutusta ihmisen hyvinvointiin on alettu tutkia enemmän (Rojas 2011, 207). Ihmisillä on tapana verrata omaa tilannettaan muiden tilanteisiin, suhteuttaa omia tulojaan muiden tuloihin ja yhteiskunnassa vallitseviin normeihin (Easterlin 1974, 118; Frank 2007, 29–30). Jo lapsena ihminen oppii vertaamaan

sitä, mitä hänellä on, siihen, mitä muilla on. Ihminen oppii iloitsemaan omista etuoikeuksistaan ja myös tuntemaan sympatiaa niitä kohtaan, joilta puuttuu jotain itselle tärkeää. Ihmisen kokemukset ovat aina sidoksissa kontekstiin. (Easterlin 1974, 111–112, 117; Frank 2007, 30–42.)

Kokemus omasta elämäntilanteesta ja esimerkiksi köyhyydestä syntyy yksilöllä siis vallitsevan yhteiskunnan, yksilön elämäntilanteen ja hänen kokemustensa risteyksessä. Kokemukset ovat hyvinkin erilaisia. Muutos elämäntilanteen kokemisessa voi syntyä joko ympäristön muutoksesta tai yksilön oman näkökulman vaihtuessa (Kainulainen 2014, 60). Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi kokemus omasta köyhyydestä voi himmentyä omien tulojen kasvaessa, elinkustannusten laskiessa tai esimerkiksi uudenlaisen suhteellisuuden tajun seurauksena. Ihmisen arvojärjestys voi muuttua, jolloin raha ja sillä saavutettavat hyödykkeet eivät enää merkitsekään hyvinvointia, vaan terveys ja ihmissuhteet saattavat merkitä onnellisuutta ja tyytyväisyyttä.

William Easterlin (1974) havainnoi onnellisuutta 19 eri maan tietoja kartoittavista tilastoista kolmen vuosikymmenen ajalta ja huomasi, että ihmisten onnellisuuden lisääntymisellä ei ole huomattavaa yhteyttä väestön makrotason tulokasvuihin sen jälkeen, kun perustarpeet on tyydytetty. Myös Heikki Ervasti ja Juho Saari (2011, 200) saivat tutkimuksessaan aikaisemmin esiin nousseen tuloksen: bruttokansantuotteen kasvu on yhteydessä väestön onnellisuuden lisääntymiseen vain tiettyyn rajaan asti, jonka jälkeen onnellisuuden ja taloudellisen vaurauden välillä ei enää ole selvää yhteyttä. Väestön tulojen kehitystä ei voida siis pitää yksioikoisena onnellisuuden mittana. Jos ei ajatella vain tulotason vertikaalista kehitystä, vaan huomioidaan tuloerotkin, niin Saari (2010, 90) sai tutkimuksessaan tuloksia, joiden mukaan koettu hyvinvointi on kuitenkin ylipäänsä suurempaa niissä hyvinvointivaltioissa, joissa on suhteellisen pienet tuloerot.

Easterlin-paradoksille eli sille, ettei hyvinvointi lisääny varojen mukana, yksi selitys on se, että ihminen sopeutuu tulokehitykseen ja sen mukana lisääntyviin odotuksiin. (Easterlin 1974, 119; DiTella & MacCulloch 2005, 38.) Jos koko väestön tulot nousevat yleisesti, muuttuu konteksti. Ihminen vertaa itseään ja tulojaan luonnollisesti parempituloiseen väestöön, jolloin onnellisuus ei lisääny merkittävästi. Lisääntynyt kulutus tuottaa sivutuotteena elinympäristölle myös saasteita ja vähentää sitä kautta onnellisuutta

laajemmin ajateltuna. Tulojen kasvaessa rikastuvan yksilön kokema onnellisuus todennäköisesti lisääntyisi merkittävästi, jos yksittäisten ihmisen tulot nousisivat ja muiden tulot pysyisivät ennallaan. (Easterlin 1974, 112.) Jos tavoitteena on yleisemmin väestön hyvinvoinnin lisääminen, ei tämä ole käyttökelpoinen ratkaisu.

Yhteiskunnassa pienimmillä sosiaalietuuksilla toimeentulevat ihmiset saattavat kokea joutuvansa taloudellisesti jatkuvasti tiukemmalle elinkustannusten noustessa (Ohisalo & Laihiala 2014, 98). Työ on nykyisessä yhteiskunnassa keino ansaita tuloja ja toteuttaa elämäänsä haluamaansa suuntaan hankintojen puolesta. Kun työ mielletään elämää hallitsevaksi tekijäksi, sen ympärille rakennetaan muu elämä, kuten harrastukset, perhe ja aikataulut. (Lindeman, Mäkipeska, Hautamäki & Wires 1996, 5.) Rahan on todettu olevan merkittävässä määrin yhteydessä ihmisen kokemaan onnellisuuteen ja hyvinvointiin tulokehityksen alkupäässä, mutta tuloja ei kuitenkaan voi pitää riittävänä tekijänä ennustamaan ihmisen kokemaa subjektiivista hyvinvointia ainakaan pidemmän päälle (Rojas 2011, 207). Materiaaliset resurssit ovat tärkeä osa hyvinvoinnin tuotantoa, mutta niiden ohella tarvitaan paljon muutakin. Taloudellisen hyvinvoinnin voidaan siis sanoa olevan välttämätön, muttei riittävä ehto hyvinvoinnille (Raijas 2011, 262.) Ihminen saattaa karsia elämäntyytyväisyyttään lisääviä tekijöitä tavoitellessaan taloudellisia resursseja työn kautta. Tämä voisi osaltaan selittää Easterlin-paradoksia, eli sitä, minkä vuoksi ihmisen onnellisuus on vain tiettyyn rajaan asti yhteydessä tulojen kasvuun.

Ihminen voi siis sivuuttaa köyhyden kokemuksen ja olla tyytyväinen elämäänsä muutoinkin kuin rahan kautta. Pienellä rahalla toimeentuleva ihminen voi elää hyvää elämää, jos onnellisuus merkitsee hänelle muuta kuin taloudellisia resursseja. Esimerkiksi määräaika- ja osa-aikaiset, ”epätyypilliset” työsuhteet ovat yleistyneet 1990-luvulta lähtien, joten työ ei nykyään enää tarkoita aina vakituista kokopäivätyötä eikä osa-aikatyö ole enää lainkaan epätyypillinen työmuoto. Työpaikka ei ole ollut läheskään kaikille itsestäänselvyys 1990-luvun laman jälkeen. Vanhemmat ihmiset saattavat kokea epävarman työtilanteensa hyvinkin ahdistavana. Nykyisessä työmarkkinatilanteessa epävakautta on kuitenkin valitettavasti opittava sietämään. Nuoremman sukupolven ihmiset ovat sopeutuneet ailahteleviin työmarkkinoihin ja sitoutumattomuuteen ja osa onkin oppinut pitämään näitä asioita vapautena. (Lindeman ym. 1995, 6.)

Kokemus hyvinvoinnista syntyy toivotunlaisen elämän ja saavutetun elämän leikkauskohdassa, joten kokemukset vaihtelevat yksilöillä. Näiden psykologisten tekijöiden lisäksi muutokset subjektiivisissa kokemuksissa voivat johtua ympäristön muutoksessa tai siitä, että yksilö vaihtaa näkökulmaansa asiaa kohtaan. (Kainulainen 2014, 60.) Voidaan ajatella, että tunnepitoinen tyytymättömyys omaan tilanteeseen on sitä suurempi, mitä suurempi kuilu jää odotusten ja todellisuuden väliin (Ohisalo, Saari & Saukko 2014, 84). Odotukset määrittyvät pitkälti sen *viiteryhmän* perusteella, johon ihminen vertaa itseään. Siten vertailuryhmän valikoitumisella on suuri merkitys siihen, millaiseksi ihminen kokee oman tilanteensa ja mitä hän osaa ylipäänsä odottaa itseltään ja elämältään (Runciman 1966, 9–11; Saari 2009a, 51).

Hyvinvoinnin kokemiseen liittyvät siis vahvasti myös ulkoiset referenssi- eli viiteryhmät. Viiteryhmällä voidaan tarkoittaa sitä ryhmää, johon kuuluvaksi yksilö sisäistää itsensä tai sillä voidaan tarkoittaa ryhmää, johon yksilö vertaa omaa tilannettaan. Viiteryhmä vaihtuu elämän aikana kulloisenkin elämäntilanteen mukaan (Angerpuro 1996, 152). Yksilö vertaa usein omaa tilannettaan yhteiskunnassa yleisesti vallitsevaan tilanteeseen ja tarkempi viiteryhmäkin usein vaihtuu elämän aikana. Jos yhteiskunnassa elintaso on laskenut huomattavasti, niin yksilö voi kokea oman elintasonsa pysyneen lähes muuttumattomana, vaikka se todellisuudessa olisikin laskenut ja köyhyys suhteellisesti lisääntynyt (mt., 145).

Vallitsevan yhteiskunnan normit ja viiteryhmät määrittävät kokemusta myös köyhyydestä (Runciman 1966, 27–31). Toisin sanoen, keski-ikäinen ja koulutettu ihminen todennäköisesti on tyytymättömämpi köyhyyteensä kuin nuori opiskelija. Nuoremmat ihmiset ovat tavallaan jo sopeutuneet työmarkkinoiden ja elämän epävakauteen. Nuorilla ihmisillä vertailuryhmänkin elintaso on usein matalampi kuin vanhemmilla ihmisillä (Kontula, Viinamäki & Koskela 1998, 27). Suomalaisessa kulttuurissa on vallinnut vahvasti omillaan pärjäämisen kulttuuri, jossa avun pyytämisen kynnyks on hyvin korkea jopa omilta sukulaisilta. Yhteistyö, avoimuus ja avun pyytäminen lisäävät kuitenkin tutkitusti voimavaroja (Lindeman ym. 1995, 7). Esimerkiksi työuran vakaat ja epävakaaat vaiheet tuovat ihmisen elämänkaareen tilanteita, jolloin taloudellinen tilanne voi muuttua nopeastikin ja omillaan pärjääminen paremmassa taloudellisessa tilanteessa opituilla kulutustottumuksilla tulee mahdolliseksi.

Kun elämänhallinnan tunnetta ei voi enää yhdistää olosuhteiden pysyvyyteen, täytyy elämänhallinnan tunne kehittää muuta kautta. Yksilön identiteetti on nykyään suhteellisen muuttumaton, joten jo se, että tuntee itsensä ja osaa hallita itseänsä erilaisissa tasapainoa horjuttavissa elämäntilanteissa, luo elämänhallinnan tunnetta. Elämänvaiheet kulkevat elämässä syklisesti. Yleensä elämänvaiheen siirtymäkohtiin liittyy jonkinlainen kriisi tai käännekohta. Se tarkoittaa, että kriisi saa aikaan jonkinlaisen muutoksen yksilön elämässä. (Lindeman ym. 1996, 10.)

Eero Voutilaisen (1994, 97–98) mukaan muutos on ihmiselle aina omakohtainen kokemus. Jollekin asunnon ja työpaikan vaihtaminen näyttäytyy hyvänä ja virkistävänä asiana kun toiselle jo pieni työnkuvan muutos voi olla suuri kriisi ja ahdistuksen aikaansaaja. Tähän liittyy ulkoisen ja sisäisen maailman kohtaaminen. Jos ristiriita niiden välillä on suuri, koetaan muutos hankalana ja myös toisin päin: jos ihminen on avoin muutokselle, on se mahdollisuus. Ulkoinen muutos voi aina pakottaa myös sisäiseen muutokseen. (Mt., 97–98.) Voutilainen (mt.) kirjoitti kirjan oman elämänsä ”uusiutumivuodesta”. Hän jätti 50-vuotiaana työnsä johdon konsulttina ja muutti uussiirtolaiseksi Kanadaan etsiäkseen itseään. Tehtävänä oli irtautua elämästä, jolle oli muodostunut itsestäänselvydeksi jatkuva suorittaminen ja työn keskiössä oleminen. Myöhemmin kokeilunsa jälkeen hän muutti takaisin Suomeen ja jatkoi työtään.

Voutilainen (1994) huomasi, että päästäessään irti elämän pakkoriippuvuuksista kuten murehtimisesta, kiireestä, ahdistuneisuudesta ja materiariippuvuudesta, avautuivat hänelle mahdollisuudet esimerkiksi oman elämän hallintaan sekä rakkauteen, joka antoi hänelle voimavaroja sekä tunteen hyväksytyksi tulemisesta. Voutilainen (mt.) teki johtopäätöksen, että vuosikymmeniä ihmistä hallinnut työkulttuuri aiheuttaa ihmiselle hankaluuksia määrittellä omaa identiteettiään työstä irrallisena osana. (Mt., 113–116.) Kaikenlaiset muutokset ja kokemukset voivat muuttaa ihmisen näkökulmaa ja ajattelutapaa, jos ne saavat pohtimaan omaa minuutta ja elämää uudella tavalla. Voisi ajatella, että köyhyydessä eläminen muovaa ihmisen näkemystä itsestään, rahan arvosta ja esimerkiksi työnteolle annetusta merkityksestä.

Sosioekonomisen aseman muutoksen on todettu olevan yhteydessä yksinäisyyteen (Saari 2009b, 121–122). Saaren (mt, 121–122) tutkimuksessa työttömäksi joutuminen lisäsi

yksilön kokemaa yksinäisyudentunnetta. Mikäli yksilöllä oli selkeä identiteetti tai rooli, esimerkiksi sairaus tai yksilö oli aktiivinen työtön, lisääntyi heidän yksinäisyyden tunteensa vähemmän verrattuna työttömään, joka halusi töihin, muttei hakenut töitä aktiivisesti. Ihmisen elämänvaiheista on monia eri teorioita, esimerkiksi Erik Eriksonin kehitysvaiheteoria ja Tony Dunderfeltin elämänkaari, mutta tutkielmassani en aio lähteä niin perusteelliseen elämänvaiheiden kartoitukseen, vaan keskityn enemmän yksilöllisissä elämäntilanteissa tapahtuviin työ- ja perhe-elämän käännekohtiin, jotka vievät kohti köyhyydestä selviytymistä.

Yksilö ei kykene arvioimaan omaa hyvinvointiaan tyhjiössä, vaan vertaa tilannettaan aina johonkin. Oman elintason kehitys voidaan nähdä yhtenä kiintopisteenä, johon yksilö peilaa omaa hyvinvointiaan. Koetun tyytyväisyyden on tutkittu olevan selvästi yhteydessä pitkäaikaisempaan oman elämäntilanteen kehitykseen. Henkilökohtaisen elintaso-kehityksen merkitys koettuun hyvinvointiin oli lähes yhtä suuri kuin tutkimushetken elinolot. (Angerpuro 1996, 142.) Myös tulevaisuuden odotuksilla on merkitystä onnellisuuden kokemiseen. Saaren (2010, 88–89) mukaan tulevaisuuteensa myönteisesti suhtautuvien ihmisten joukossa oli enemmän onnellisia ihmisiä kuin tulevaisuuttansa heikkona tai kielteisenä pitävien ihmisten joukossa. Jos ihminen on toiveikas oman tulevaisuutensa suhteen, voisi hänen ajatella olevan todennäköisemmin onnellinen kuin tulevaisuuttansa heikkona pitävän.

Hyvinvoinnin ja ihmisten kokeman onnellisuuden mittaamiselle ei ole yksiselitteistä kaavaa. Saari (2011, 34–35) nostaa esille hyvinvointitutkimuksen jaon hyvinvointierojen vertailtavuuden sekä kohteen tasolla. Vertailtavuus herättää omia haasteitansa siinä, miten puolueeton arvioija (impartial observer) voi vertailla eri henkilöiden kokemaa hyvinvointia. Vertailtavuutta koskevassa keskustelussa on kaksi ääripäätä: jos hyvinvointi nähdään mentaalisenä tilana, on sen tarkastelu vertailun ulottumattomissa, ja jos taas hyvinvointi ymmärretään mahdollisena, tarpeellisena ja välttämättömänä, on vertailu tehtävissä. Vertailun kohteen problematiikka koskee taas sitä, voiko hyvinvoinnin käsittää objektiivisesti mitattavaksi vai onko se enemmänkin subjektiivista. Uusi onnellisuustutkimus korostaa koetun hyvinvoinnin vertailun mahdollisuuksia. (Saari 2011, 34–39.) Tutkielmani aineiston rajaaminen perustuu siihen, että pyrin tulkitsemaan ihmisten elämäntilanteiden kehitystä. Käsitkseni hyvinvoinnin tutkittavuudesta sijoittuu uuden

onnellisuustutkimuksen alueelle, jolloin koen pystyväni riittävässä määrin vertailemaan aineiston ihmisten hyvinvointia nostaakseni esille tärkeää tietoa köyhyydestä selviämistä.

3. KÖYHYDESTÄ SELVIYTYMINEN

3.1. Kehän kulku

Yksilön oma elämäntilanne määrittää suuresti sitä, mitkä tapahtumat ovat oleellisia ja miten ne koetaan. Selviytymiseen kuuluu ylämäkiä ja alamäkiä, jotka eivät ole helposti ennustettavissa. Ongelmien kasautumista voidaan kutsua negatiiviseksi kehäksi. Gunnar Myrdal (1957) esitti negatiiviselle kehälle vastapainoksi hyvän kehän mahdollisuuden, jossa kausaaliset tapahtumat kulkevat vastakkaiseen suuntaan vahvistaen hyvinvointia ja muodostaen nousujohteisen kehän. Hyvän kehä johtaa siis parempaan pärjäämiseen ja selviytymiseen.

Yhteiskunnan sosiaalisessa kehityksessä on hahmotettavissa kahdenlaisen tapahtumaketjun kiertokulkua (kretsgång) eli hyvän ja pahan kehä (Myrdal 1957, 23–25). Myrdal (mt., 24) otti esille kaksi kansanviisautta kuvaamaan kehiiä. Pahan kehää kuvasi sanonta ”*mikään ei epäonnistu niin kuin epäonnistuminen*” ja hyvän kehää sanonta ”*mikään ei menesty niin kuin menestys*”. Myrdal nosti kehien yhteydessä myös Raamatusta peräisin olevan matteusvaikutuksen, eli se, kenellä on, hänelle annetaan ja se, kenellä ei ole, otetaan pois myös se, mikä hänellä jo on. Myrdal (mt., 25–26) painotti, että hänen mielestään yhteiskunnalla ei ole luontaista taipumusta suuntautua kohti tasapainoa vaan pikemminkin yhteiskunta on jatkuvassa kiihtyvässä liikkeessä pois tasapainosta samansuuntaisten tapahtumien seurattessa toisiaan. Hyvän kehään liittyy myös se, että kehityksen lähellä olevat ihmiset hyötyvät kehityksestä kollektiivisesti. Tätä Myrdal kutsuu leviämisaikutukseksi. Mitä paremman taloudellisen tason tietty maa on saavuttanut, sitä suurempi on leviämisaikutus. (Myrdal 1957, 49–53.) Myrdal käsittelee kehiiä yhteiskunnallisemalla tasolla, mutta esimerkiksi Rönkä (1999) on tutkinut Suomessa sosiaalisten ongelmien kasautumista hieman yksilöllisemmällä tasolla.

Röngän (1999) mukaan sosiaalisen selviytymisen ongelmien kasautuminen on syklisesti etenevä negatiivisten kokemusten vyyhti, johon vaikuttavat yhdessä ulkoisen ja sisäisen

väylän tapahtumat sekä käyttäytymisen haavoittuvuus (Rönkä 1999, 36). Tällaista ongelmille tyypillistä kasautumista voi kutsua negatiiviseksi kehäksi. Negatiiviset kehät voivat johtaa tapahtumaketjuina köyhyyteen, joka altistaa huonoille elinoloille ja sairauksille ja edelleen syvempään köyhyyteen. Röngän (1999, 32) tulosten perusteella positiivisten kokemusten kasaama voi mahdollistaa esimerkiksi köyhemmistä oloista kotoisin olevalle lapselle suotuisten kokemusten kautta paremman elämäntilanteen tulevaisuudessa.

Matti Kortteinen ja Hannu Tuomikoski (1998) tutkivat pitkäaikaistyöttömien selviytymistä Suomessa ja ottivat esille myös huono-osaisuuden kasautumisen. Vuodesta 1976 vuoteen 1987 työttömyyden, sairauden ja köyhyyden kasautuminen oli myönteisen suuntaista ja erityisesti köyhien osuus väheni. Vuoteen 1996 mennessä huono-osaisuuden kasautuminen oli kuitenkin lisääntynyt ja kasautuneesti huono-osaisia oli jo viisinkertainen määrä vuoteen 1987 verrattuna. (Mt., 1998, 171–173.) Tuoreemmista tilastoista minulla ei ole tietoa, mutta kerta tuloerot ovat kasvaneet entisestään, sen voisi ajatella lisäävän niiden ihmisten määrää, joiden kohdalla huono-osaisuus on kasautunut. Kortteisen ja Tuomikosken (1998) tutkimuksen yksi keskeinen tulos koski työttömyyden ja sairastavuuden kaksisuuntaista kausaalista suhdetta eli kehää, jossa terveytensä ja työkykynsä perusteella heikoimmat valikoituvat muita useammin työttömiksi ja toisaalta pitkittynyt työttömyys itsessään lisää sairastavuutta. (Mt., 174–175.) Myös Allardt (1976, 225) sai hyvinvoinnin osatekijöiden välisiä yhteyksiä koskevassa tutkimuksessa tuloksia, joiden mukaan tulot korreloivat positiivisesti etenkin koulutuksen ja työllisyyden kanssa. Tulot olivat positiivisesti yhteydessä myös terveyteen, tosin heikommin kuin koulutukseen ja työllisyyteen. (Allardt 1976, 225.)

Hyvän kehä on nähtävissä laajemmassa yhteiskunnallisessa kehityksessä, jolloin hyvinvointivaltio voidaan käsittää hyvän kehän liikkeelle panevana voimana yhteiskunnan ja kansalaisten välillä (Hagfors & Kajanoja 2010, 107; 2011, 172). Yksilöllisemmälläkin tasolla köyhyyden syvenemistä tai siitä pois pääsyä voisi kuvitella hyvän ja pahan kehän aikaansaannokseksi, jossa elämäntapahtumat ovat yhteydessä hyvinvointiin ja taloudelliseen tilanteeseen. Kehärakennelmat havainnollistavat, kuinka köyhyys on sidoksissa moniin muihin asioihin, eikä vain yksilön oma asenne ratkaise. Kehän kääntämiseen tarvitaan kuitenkin jokin muutos, joka voi olla ulkoisten olosuhteiden muutos tai yksilön oman ponnistelun tulosta. Työpaikan saaminen parantaa tuloja ja näin voi olla varaa hoitaa

esimerkiksi sairautta. Hyvän kehän käsite voidaan tiivistää Robert Hagforsin ja Jouko Kajanojan (2011, 172) sanoin ilmiöksi, jossa ”myönteisesti vaikuttavat toimenpiteet vahvistavat itseään”. Siltikään ei ole varmaa, että jokin myönteinen tapahtuma johtaa varmasti hyvän kehän syntymiseen (Hagfors & Kajanoja 2011, 172).

3.2. Selviytymisen mahdollistuminen

Köyhyydessä selviytymisestä ja selviytymismekanismeista on tehty tutkimusta ja näyttäisi siltä, että Suomessakin lähivuosina julkaisuja on ollut paljon. Kansainvälisesti köyhyys näyttäisi olleen tutkittuna enemmänkin kansainvälisenä ilmiönä kehitysmaiden kannalta, yhteiskunnallisemmalla tasolla. Köyhyydestä selvinneiden kokemusten tutkiminen vaatisi enemmän laadullista pitkittäistutkimusta, joka on ollut melko vähäistä ainakin koskien köyhyydessä selviämistä (Turunen 2015, 14).

Hyvinvointi syntyy siitä, että ihminen kokee nykytilanteensa tyydyttävän hänen tarpeensa riittävän hyvin. Hyvinvoinnin kehitys on huomattavissa usein vasta pidemmällä aikavälillä, joten ihmisen voi olla hankala hahmottaa, mikä toiminta on johtanut tilanteen paranemiseen. (Raijas 2011, 262.) Köyhyyden kokemus usein laskee elämänlaatua, jolloin luonnollisena tavoitteena on parempi hyvinvointi. Köyhyydessä selviytymisen määritelmässä korostuu usein sosiaalisen merkitys (Turunen 2015, 14). Selviytymiskeinoilla hyvinvointia voi nostaa eri tavoin, vaikka eläisikin köyhyydessä. Hyvinvointia voidaan tavoitella joko tulojen kasvulla tai muita keinoja käyttämällä, kuten osallistumalla sosiaaliseen toimintaan ja parantamalla yhteenkuuluvuutta sitä kautta. Hyvinvoinnin kasvattamiseksi vaaditaan nimittäin elinolojen lisäksi voimavaroja, kuten osallisuutta, yhteenkuuluvuutta sekä sosiaalista pääomaa, jolloin yksilön ulottuville asettuvat erilaiset toimintamahdollisuudet ja kyky hyödyntää saatavilla olevaa tietoa (Rouvinen-Wilenius & Leino 2010, 242).

Taloustieteen pohjalle rakennetut käytännöt, joilla pyritään köyhyyden vähentämiseen, ovat usein sulkeneet ihmisen yksilölliset tekijät pois ja keskittyneet yksipuolisesti esimerkiksi koulutukseen ja työntekoon köyhyydestä pois pääsemisen väylinä. Köyhyyden

vähentämisen politiikassa on alettu kiinnostua ihmisten käyttäytymisestä, jolloin kiinnitetään huomiota motivaatioon sekä kognitiivisiin ominaisuuksiin. Vielä enemmän köyhyystutkimuksessa yksilötasolle menemisestä kertoo se, että on siirrytty enemmän ihmisten omia voimavaroja ja subjektiivista tasoa kartoittaviin linjoihin. (Anand & Lea 2011, 284–285.) Toimintavalmiuksien teorian mukaan ihmisen hyvinvointi on riippuvainen sekä luontaisista että institutionaalisesti tarjotuista mahdollisuuksista, joiden kautta avautuu tie toimintavalmiuksien hyödyntämiseen. Ihmisen hyvinvointi vaatii siis niin sisäisten kuin ulkoistenkin mahdollisuuksien olemassaoloa. (Björklund & Sarlio-Siintola 2010, 39.)

Sosiaalisten riskien vastainen politiikka pyrkii turvaamaan ihmisen normaalin elintason perusturvalla kriisitilanteissa, esimerkiksi työttömyyden kohdatessa (Saari 2009a, 38). Hiilamon (2010, 266) mukaan politiikassa pitäisi huomioida myös mahdollisuudet, jolloin kyse on riskien sijaan sosiaalisten mahdollisuuksien politiikasta. Hyvinvointipolitiikka ei ole vain sosiaalisten riskien välttämistä, vakuuttamista tai hetkellistä toimeentuloa perusturvan varassa, vaan siinä on olennaisesti kyse myös myönteisistä elämänmuutoksista eli siirtymistä. (Hiilamo 2010, 266.) Myönteisiä siirtymiä ovat esimerkiksi työllistyminen tai korkeampi palkka, uusi ansaitsija perheessä, opiskelu, täydennyskoulutus, kuntoutus sekä kolmannen sektorin parissa toimiminen. (Hiilamo 2010, 266; Rouvinen-Wilenius & Leino 2010, 242; Saari 2009a, 40.) Poliitiikan pitäisi tukea kokonaisvaltaisempaa selviytymistä ja edesauttaa tällaisten kasautuvia myönteisiä prosesseja aikaansaavien muutosten syntyä (Saari 2009a, 38, 40). Elämänkaaren käännekohtat huomioiva politiikka taas osaltaan helpottaa ja nopeuttaa elämän käännekohtien siirtymiä ja kiinnittää huomiota rakennemuutosten kustannuksiin sekä vaurastumisen kohdentumiseen. Elämänkaarinäkökulmasta esimerkiksi opiskeluista töihin siirtymisen pitäisi olla vaivatonta. (Saari 2009a, 38, 46)

Tulevaisuuden kannalta elämässä on tärkeää asettaa itselleen tavoitteita. Jos ihminen haluaa edetä elämässään, vaatii se työskentelyä tavoitteiden saavuttamiseksi. Elämän etenemiseen vaikuttavat niin vallitsevat olosuhteet, omat valinnat kuin avoimuus tulevaisuuttakin kohtaan. (Lindeman ym. 1995, 28, 38.) Ihminen voi rajoittaa mahdollisuuksiaan sillä, että asettaa haluamansa asiat ajatuksen tasolla saavuttamattomiin: jos ei hae töitä, on melko turha uneksia työpaikan saamisesta. Tavoitteiden saavuttamiseksi tehtävät ponnistelut vaativat voimavaroja ja toimintakykyisyyttä (Sen 1992, 39–42).

Kun ihminen joutuu elämään niukoilla resursseilla, on niiden kohdentaminen tavoitteiden saavuttamiseksi harkittava tarkkaan. Mitä valmiimpi ihminen on aktiivisesti itse toimimaan saavuttaakseen tavoitteitaan, sitä todennäköisemmin hän etenee toivomaansa suuntaan. Tätä voidaan kutsua pärjäämiseksi. Jos ihminen taas passiivisesti odottaa vain muiden toimivan, hänen elämäntilanteensa loittonee tavoitteista. (Ohisalo & Laihiala 2014, 97.) Köyhydessä elävien ihmisten taloudelliset varat ovat pienet ja pärjäämistä edesauttaa niiden tarkoituksenmukainen suuntaaminen. Köyhydessä pärjääminen ja siitä selviytyminen vaatii siis varsinaista taitoa ja voimavaroja: tavoitteita tulee osata asettaa ja niiden saavuttamiseksi pitää osata toimia pienillä resursseilla. Pärjäämisen taito voi kehittyä, kun joutuu sinnittelemään köyhyyden kanssa. Köyhyyden pitkittyminen on todennäköisempää, jos ihminen ei kykene tarpeeksi suuriin ponnisteluihin tavoitteidensa saavuttamiseksi. Ihminen tarvitsee itseluottamusta kyetäkseen tavoittelemaan unelmiaan.

Selviytymiseen ja hyvinvoinnin kokemiseen liittyy se, kuinka ihminen osaa ja kuinka valmis hän on hyödyntämään tukijärjestelmää hankalissa elämäntilanteissa. Leena Viinamäki (1993) tutki aikuisiällä kouluttautuvia ihmisiä. Tulosten mukaan nuoremman sukupolven ihmiset ovat valmiimpia hyödyntämään tukijärjestelmän tarjoamaa taloudellista tukea esimerkiksi opiskelujen aikana, kun taas vanhempi sukupolvi pyrkii mieluummin hankkimaan toimeentulonsa epävirallisempien rahoituskanavien kautta, kuten vanhemmilta tai säästöistään. (Viinamäki 1993, 135.) Uudelleen kouluttautuminen saattaa työllistymisen kannalta olla jossain elämänvaiheessa välttämätöntä työelämän kehittyessä ja tiettyjen tuotantovaiheiden siirtyessä ulkomaille. Suomessa on kattavan tukijärjestelmän ansiosta mahdollista myös aikuisiällä uudelleen kouluttautuminen, muiden elämäntilanteiden sen salliessa.

On yleinen käsitys, että kun rahaa on vähemmän, on hankalampi elää säästeliäästi pitkällä tähtäimellä. Ihminen saattaa ajautua huonoihin valintoihin, jotka tuntuvat tiettyssä tilanteessa ainoalta mahdolliselta selviytymiskeinolta. Juha Mikkonen (2014, 219, 225) tutki syrjäytyneiden ja taloudellisissa vaikeuksissa elävien nuorten selviytymiskeinoja. Nuoret mainitsivat yhdeksi köyhyyden hallitsemiskeinokseen (coping) rahan lainaamisen ja luoton ottamisen, mutta pitivät korkeakorkoisia pikavippejä usein huonona ratkaisuna, jota halusivat välttää viimeiseen asti. Korkeakorkoisiin pikavippeihin turvautuminen saattaa

johtaa taloudellisissa vaikeuksissa pidemmän päälle entistä suurempiin rahaongelmiin, jos lainoja ei kykene maksamaan pois ja ne siirtyvät ulosottoon.

Mari Saarela (2005) teki seurantatutkimuksen Työnhyrrän asiakkaina olleista nuorista, joilla oli toimintakykyä estäviä pulmia, kuten asunnottomuutta, rahavaikeuksia, masennusta tai fyysinen sairaus. Työnhyrrän tavoitteena oli antaa heille palveluohjausta ja työvalmennusta. Selvitys tehtiin asiakkaiden itsensä kokemuksia kartoittamalla 1–2 vuotta asiakkuuden jälkeen. Elämänkulut olivat hyvinkin yksilöllisiä, mutta yhteistä asiakkaille oli työharjoittelupaikan löytäminen tai siinä jatkaminen. Nuoret pitivät itse tärkeimpänä keinona syrjäytymisen ehkäisyssä sitä, että asiakas itse oli motivoitunut muuttamaan tilannettaan yhteistyössä työnvalmentajan kanssa. Valmentajien näkökulmasta onnistumiset kuten työharjoittelun loppuun saattaminen nähtiin merkittävänä asiana, joka loi asiakkaalle pystyvyyden tunnetta ja itsevarmuutta. (Saarela 2005, 7, 11, 28–30.)

Köyhyyteen liitetään läheisesti häpeä, sillä köyhät usein määritellään toiseuden kautta ”muukalaisiksi”. Kun köyhyys on määritelty yleisesti ei-halutuksi tilaksi, tuottaa siihen joutuminen häpeää. (Ohisalo ym. 2014, 82; Krok 2012, 130.) Häpeän tunteita voi herätä ihmisissä myös, jos heidän on pakko toimia arvojensa tai yleisten normien vastaisesti. Köyhyydessä elävä saattaa joutua varastamaan kaupasta, dyykkaamaan roska-astioista ruokaa, jonottamaan leipäjonossa tai menemään sosiaalitoimistoon pyytämään taloudellista tukea. Häpeän synnyttämisen lisäksi vähäisillä resursseilla eläminen yleensä heikentää sosiaalista toimintakykyä. Jos sosiaalisen toiminnan kyky rajoittuu, johtaa se usein häpeän tunteisiin. Tästä voi syntyä negatiivinen kehä, jossa rajoittunut mahdollisuus osallistua johtaa häpeään ja sitä kautta osallistumisen mahdollisuuksien koetaan kaventuvan entuudestaan.

Pitkäkestoisena suhteellinen köyhyys on nykyisessä yhteiskunnassa vakava huoli, sillä se asettaa ihmisiä eriarvoiseen sosiaaliseen asemaan heidän varallisuutensa perusteella. Suvi Krok (2012) tutki yksinhuoltajaäitien kokemia köyhyyttä. He kokivat erityisen raskaaksi köyhyydessä juuri sen, etteivät he voineet tarjota lapsilleen samanlaisia mahdollisuuksia kuin parempituloiset. Näin pidemmässä juoksussa lasten ero muihin saman ikäisiin kasvoi. (Krok 2012, 160.) Huono-osaisuus voi monien muiden tekijöiden vuorovaikutuksessa muuttua ylisukupolviseksi ilmiöksi.

Ihminen tarvitsee myös muiden ihmisten arvostusta. Vakituinen työ on pitkään ollut arvostuksen itsestään selvä lähtökohta, mutta kun työsuhteet muuttuvat pätkätöiksi ja yhä vaikeammin saavutettavissa oleviksi, täytyy arvostus saada jostain muualta, esimerkiksi vapaaehtoistoiminnan tai harrastusten kautta. Kun työmarkkinoilla vallitsee kova kilpailu työpaikoista, voi se lannistaa ihmisen, jolla on heikompi itsetunto. Pitkäaikaistyöttömästä voi alkaa tuntua mahdottomalta saada töitä ja jatkuva töiden hakeminenkin alkaa tuntua turhalta, jolloin voimavaroja köyhyydestä pois pääsemiseksi on hyvin vähän. Ihmisten elämänlaatua ja toimintakykyä voi ylläpitää sekä parantaa kannustamalla osallistumaan mieluisana pidettyyn toimintaan. Sosiaalityö voisikin ohjata marginaalissa eläviä ihmisiä tällaiseen vuorovaikutukseen. (Isola, Turunen, Hänninen, Karjalainen & Hiilamo 2015, 84.)

4. TUTKIMUSTEHTÄVÄN JA AINEISTON ESITTELY

4.1. Tutkimustehtävä

Oma mielenkiintoni kohdistuu köyhyydestä selviytymisen näkökulmaan. Tutkimustehtäväni on kolmiosainen. Ensinnäkin haluan tavoittaa köyhyydestä pois selviytyneiden tarinoita. Selvitän, miten kirjoittajien kuuden vuoden takainen elämäntilanne eroaa vuoden 2012 tilanteesta ja katson, mitkä käännekohtat liittyvät köyhyyden selättämiseen. Toiseksi pyrin selvittämään, millaisia käsityksiä selviytyneillä on köyhyydestä ja mitä he kirjoittavat köyhyyden jättäneen jälkeensä. Kolmanneksi tarkastelen, miten selviytyminen mahdollistuu. Vertailen selvinneiden kirjoittajien kirjoituksista löytämiäni köyhyydestä selviytymisen mahdollistavia asioita köyhyydessä yhä elävien kirjoituksiin. Muotoilemani tutkimuskysymykset ovat:

Mitä elämän käännekohtia köyhyydestä selviytymiseen liittyy?

Mitä köyhyydestä selvinneet kirjoittajat ajattelevat selviytymisestään ja elämästään köyhyyden jälkeen?

Miten köyhyydestä selviytymisen mahdollistajat näyttäytyvät köyhyysloukussa elävien kirjoituksissa?

Ensin hahmotan, kuinka ja ketkä kirjoittajat ovat ylipäänsä selvinneet köyhyydestä. Saan sen selville vertaamalla omasta köyhyydestään ja elämäntilanteestaan kirjoittaneiden ihmisten kirjoituksia vuodelta 2006 samojen henkilöiden vuoden 2012 kirjoituksiin. Seuraavaksi tarkastelen vuoden 2012 kirjoituksissa esiintyviä käännekohtia, selvitän sisällönanalyysin avulla köyhyydestä selvinneiden ihmisten antamia merkityksiä ja käsityksiä köyhyydestä sekä onnellisuudesta. Lopuksi vielä tarkastelen, miten köyhyydestä selviytymisen mahdollistajat näyttäytyvät köyhyydestä selvinneiden ja siinä yhä elävien kirjoituksissa.

4.2. Tutkimusaineistojen kuvaus

Käytän tutkielmassa kahta aineistoa sekundaarisesti, eli olen hyödyntänyt valmiita, aiemmin kerättyjä aineistoja. Ensimmäinen aineisto, *FSD2413 Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailu 2006* (Isola, Larivaara & Mikkonen 2006), on kerätty kirjoituskilpailuna vuonna 2006 ja toinen aineisto, *FSD2795 Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä: seuranta-aineisto 2012* (Isola 2012), on kerätty vuonna 2012. Aineistojen keruun välinen aika on noin kuusi vuotta, eli kyse on kahden otannan pitkittäisaineistosta. Samoja ihmisiä on pyydetty kummassakin aineistossa kirjoittamaan elämäntilanteestaan ja omasta köyhyydestään vapaamuotoisesti, ensin vuonna 2006 ja uudestaan vuonna 2012.

Ihmisten elämäntilanteet ja lähtökohdat ovat vaihtelevia. Jollekin köyhyydestä pois pääseminen merkitsee eri asiaa kuin toisille. Osalla tulot ovat parantuneet ja osa on oppinut viisaammaksi rahankäyttäjäksi. Lähtökohdan selvittämiseksi tarkastelin myös samojen henkilöiden aiempia kirjoituksia vuodelta 2006. Kahta aineistoa rinnakkain käyttämällä pyrin saamaan selville, millaisesta köyhyydestä selviämisestä on kyse eri kirjoittajien kohdalla, kun pystyn vertaamaan myöhäisempää tilannetta kuuden vuoden takaiseen tilanteeseen tekstien tunnistenumeroiden avulla. Käyttämässäni aineistossa on alun perin 137 henkilön tekstiparit (vuodelta 2006 ja 2012), yhteensä siis 274 tekstiä. Varsinaisen sisällönanalyysin kohteeksi rajautui 52 kirjoittajan kirjoituksia. Seuraavaksi esittelen tutkielmassa käytetyt aineistot vielä tarkemmin erikseen.

Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailu 2006

FSD2413 Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailu 2006 on Anna-Maria Isolan, Meri Larivaaran sekä Juha Mikkosen keräämä aineisto. Aineisto koostuu kirjoituskilpailuna vuonna 2006 kerätyistä 863 eripituisesta tekstistä, joiden kirjoittajat ympäri Suomea erilaisista elämäntilanteista. Kirjoittajia opastettiin sisällöllisesti:

”Toivomme, että kirjoitat vapaamuotoisesti siitä, miten köyhyys tuli elämääsi ja mitä keinoja käytät pärjätäksesi arjessa. Voit kirjoittaa niin kuin kertoisit elämästäsi läheiselle ystävälle.”

Kilpailuilmoitus laitettiin liikkeelle lehdistötiedotteella ja sitä julkaistiinkin monien eri väylien kautta, esimerkiksi lehdissä, virastoissa ja ilmoitustauluilla. Kirjoittajia tiedotettiin palkitsemisesta etukäteen. Tekstien kirjoittajina on niin perheellisiä, yksineläjiä, miehiä, naisia, opiskelijoita kuin eläkeläisiäkin, jotka ovat kokeneet itsensä köyhäksi. Kirjoituskilpailun voittajat julkaistiin myöhemmin ja heidät palkittiin rahapalkinnoin. Kirjoituskilpailullisuus on osaltaan varmasti vaikuttanut kirjoittajien valikoitumiseen. Aineistosta julkaistiin samanniminen teos, *Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä* (Isola, Larivaara & Mikkonen 2006), joka sisältää aineiston tekstejä ja lisäksi siitä julkaistiin *Rikas runo* (Mikkonen & Typpö 2009) -kokoelma, joka koostuu aineiston runomuotoisista kirjoituksista. Aineistoa on käytetty monissa muissa sosiaalitieteiden pro gradu -tutkielmissa (esimerkiksi Mikkonen 2011; Holmi 2011; Hakkarainen 2010). Hyödynnän tutkielmassani kyseisestä aineistosta vain osaa, 52 tekstiä. Valintaprosessia avaan tarkemmin luvussa 5. Tutkimuksen toteuttaminen.

FSD2795 Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä: seuranta-aineisto 2012

FSD2795 Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä: seuranta-aineisto 2012 on Anna-Maria Isolan (2012) keräämä aineisto. Isola lähetti valikoidusti *Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailuun* vuonna 2006 kirjoittaneille ihmisille uuden kirjoituspyynnön senhetkisestä elämäntilanteestaan vuonna 2012. Kirjoituspyyntö lähetettiin niille, jotka todennäköisesti saavutettaisiin ja joiden teksti vuodelta 2006 oli ajankohtainen kertomus omasta tilanteesta. Runomuotoisten kirjoitusten kirjoittajat rajattiin myös ulkopuolelle tekstien tulkinnanvaraisuuden vuoksi. Kirjoittajia ohjeistettiin:

”Mitä sellaista, jonka ajattelet olevan pärjäämisesi kannalta tärkeää, on tapahtunut? Millaisia ylä- ja alamäkiä olet kokenut kuuden vuoden aikana? Mistä olet saanut tukea? Voit pohtia tilannettasi esimerkiksi työn, perheen, harrastusten, terveyden, elinolojen ja jaksamisen kannalta. Kirjoita, vaikka tuntisit selviytymisen ja pärjäämisen olevan vaikeaa.”

Isola tarjosi kirjoittajille mahdollisuutta myös haastatteluun osallistumiselle, mutta kyseistä haastatteluaineistoa en käytä tutkielmassani. Kirjoituspyyntöjä lähetettiin 362 kappaletta ja niistä tuli yhteensä 159 yhteydenottoa, joista käytössäni olevassa aineistossa on 137 tekstiä. Kaikille kirjoittajille lähetettiin 20 euron lahjakortti ruokakauppoihin ja lisäksi kirjoittajien kesken arvottiin muutama kylpylälahjakortti.

4.3. Eettiset lähtökohdat ja huomioita aineistosta

Ihmiset ovat määrittäneet itsensä subjektiivisesti köyhäksi kirjoittaessaan alun perin köyhyyttä koskevaan kirjoituskilpailuun. Köyhyyttä voidaan määritellä eri tavoin esimerkiksi absoluuttiseksi tai suhteelliseksi tuloköyhyydeksi, mutta tässä aineistossa kaikki itsensä köyhäksi tunteneet ovat saaneet mahdollisuuden kirjoittaa elämästään. Vuoden 2006 aineiston kirjoituspyyntö julkaistiin monien eri väylien kautta, jolloin kirjoituskilpailuun on voinut osallistua jokainen kutsun nähnyt. Kirjoittajina on melko paljon määräaikaistyötä tekeviä ihmisiä, jotka kuitenkin ovat kokeneet olevansa taloudellisesti erittäin tiukoilla. Vastaavasti aineistossa on muutamia kirjoituksia erittäin syvässä köyhyydessä eläviltä ihmisiltä, jotka eivät ole syystä tai toisesta hakeneet heille kuuluvaa vähimmäisturvaa. He saattavat elää hyvin köyhänä maailmanlaajuisestakin kontekstista tarkasteltuna.

Tekstit ovat tunnelmaltaan hyvin vaihtelevia. Valtaosa kirjoittaneista oli varttuneempia naisia. Tein tulkintaa kirjoitusten kautta, joten tekemääni tulkintaan vaikutti varmasti se, kuinka taitava kirjoittaja on ilmaisemaan itseään tekstin muodossa tai kuinka ikä vaikuttaa kirjoitustaitoon. Tyyllillisesti puhdas teksti saattaa antaa kaunistellumman kuvan kuin kirjoitusvirheitä vilisevä kirjoitus. Lisäksi osa kirjoittajista oli vastannut runomuotoisesti, jolloin tulkinnanvaraisuutta jäi liikaa. Otin tutkielmaani mukaan vain tekstimuodossa olevan aineiston ja näin esimerkiksi haastatteluin olisi tavoitettu ehkä paremmin kunkin ihmisen aito elämäntilanne. Marita Husson (2015) mukaan kirjoitetut aineistot ovat usein enemmän kirjoittajansa näköisiä, eli jäsentely ja painotukset ovat kirjoittajan itsensä aikaansaamia. Kirjoituksessa nousevat esille asiat, joita kirjoittaja pitää aiheen ja itsensä kannalta mielekkäinä. Toisaalta kirjoittajalla on usein mielessään myös lukija, jolle hän kirjoittaa. Haastattelussa aineisto muodostuu enemmän tutkijan ja kirjoittajan yhteistyössä, jolloin tutkija pystyy tekemään halutessaan tarkentavia kysymyksiä haastattelun aikana. Toisaalta anonymiteetin säilyttäminen voi rohkaista kirjoittamaan eri asioita, kuin mitä kasvotusten haastateltava kertoisi (mt).

Husson (2015) mukaan kirjoituspyyntöjen kautta ei yleensä tavoiteta eri sukupuolta olevia ja kaikkien ikäluokkien edustajia tasaisesti. Kirjoittajiksi valikoituvat useimmiten keskiluokkaiset naiset, joilla on suurempi halu vastata kirjoituspyyntöihin. Naisille on

myös usein miehiä luontaisempaa ilmaista itseään kirjoittamalla. Tutkielmassa käyttämäni aineistossa luokittelin köyhyydestä selvinneiksi yhteensä 33 kirjoittajaa, joista neljä oli miehiä ja 29 naisia (Taulukko 1. Vuoden 2012 kirjoittajien sukupuolijakauma). Naiset ovat edustettuna miehiä selvästi vahvemmin myös koko aineistossa, mikä puhuu sen puolesta, että kirjoituspyyntöihin vastaavat miehiä useammin naiset.

TAULUKKO 1. Vuoden 2012 kirjoittajien sukupuolijakauma

	Kaikista vuoden 2012 kirjoittajista	Köyhyydestä selvinneistä kirjoittajista
Naisia	119	29
Miehiä	18	4
Yhteensä	137	33

Kirjoituskilpailullisuus aineistonkeruumenetelmänä on todennäköisesti vaikuttanut kirjoittajien valikoitumiseen. Vuoden 2006 kirjoituksista kolme parasta palkittiin rahapalkinnoin, jolloin ihmiset ovat ehkä pyrkineet miellyttämään tutkijoita kirjoituksillaan. Vuonna 2012 taas kaikki kirjoittajat palkittiin tasasummalla (20 euron suuruisella ruoka-kauppakupongilla) sekä kirjoittaneiden kesken arvottiin kylpyläviikonloppuja. Tämä ei asettanut kirjoittajille ehkä samanlaisia kannustimia tutkijalle mieluisan ja mahdollisimman hyvän tekstin kirjoittamiseen, kuten vuonna 2006. Kirjoituksen palkitsemisen yleisemmin voisi kuitenkin ajatella kannustavan etenkin köyhempiä kirjoittajia vastaamaan.

Kirjoittajien ikäjakaumasta on huomattavissa, että enimmäkseen keski-ikäiset ovat vastanneet kirjoituspyyntöön. Kaikkien vuonna 2012 kirjoittaneiden keskimääräinen ikä vuonna 2012 oli noin 49 vuotta ja köyhyydestä selvinneiden taas noin 47 vuotta. Muutamien kirjoittajien tarkkaa ikää ei ollut pääteltävissä kirjoituksista, jolloin arvioin heidän ikänsä. Vuosikymmenittäin jaoteltuna kirjoittajien ikäjakaumat näkyvät taulukossa 3. (Taulukko 2. Vuonna 2012 kirjoittaneet, köyhyydestä selvinneet ja syvässä köyhyydessä elävät ikäryhmittäin)

TAULUKKO 2. Vuonna 2012 kirjoittaneet, köyhyydestä selvinneet ja syvässä köyhyydessä elävät ikäryhmittäin

Ikäryhmät (vuosia)	Kaikki vuonna 2012 kirjoittaneet (lukumäärä)	Syvässä köyhyydessä elävät (lukumäärä)	Köyhyydestä selvinneet (lukumäärä)	Köyhyydestä selvinneet ikäryhmästä (%)
10–19	1	0	0	0 %
20–29	4	0	1	25 %
30–39	12	0	7	58 %
40–49	26	7	10	38 %
50–59	40	5	8	20 %
60–69	31	2	7	23 %
70–79	13	3	0	0 %
80–89	7	2	0	0 %
Kirjoittajana menehtyneiden omaiset	3	-	-	-
Yhteensä	137	19	33	24 %

Huom. Niiden kirjoittajien iät on arvioitu, joiden ikä ei ollut esillä vuoden 2006 eikä vuoden 2012 teksteistä.

Aineiston käyttäminen sekundaarisesti eli se, etten itse ole kerännyt aineistoa, nostaa esille kysymyksen aineiston käyttöluvasta. Kirjoittajia on informoitu aineiston mahdollisista jatkokäyttötarkoituksista, mutta ovatko kaikki kirjoittajat ymmärtäneet, että heidän kirjoituksiaan tullaan käyttämään useammissakin eri näkökulmista tehdyissä tutkimuksissa ja niitä tullaan julkaisemaan? Muutama kirjoittaja toi ilmi vuoden 2012 kirjoituksessaan, että heidät oli tunnistettu julkaistusta vuoden 2006 tekstistä ja osa oli joutunut mielestään epämiellyttävään valoon näiden tuttavien silmissä. Tutkijan etiikkaan kuuluu tutkittavan kunnioittaminen, jolloin aineistoa ei saa käyttää tutkittaville epäedullisella tavalla. Moni kirjoittaja on erikseen kirjoituksessaan maininnut, että tekstiä saa käyttää tutkimuksessa, mutta mielellään anonymisti. Kaikki kirjoittajat eivät kuitenkaan ole antaneet vapaa-
muotoista lupaa vastauksen seurauksena automaattisesti katsotun kirjallisen suostumuksen lisäksi. Tutkielmassani säilytän kirjoittajien anonymiteetin siitä huolimatta, etteivät he sitä olisi erikseen toivoneet kirjoituksessaan tai olisivat kirjoittaneet, että nimimerkkiä saa käyttää tutkimuksen yhteydessä.

5. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1. Laadullinen lähestymistapa

Lähestyn tutkielman aineistoa laadullisella eli kvalitatiivisella tutkimusotteella aineiston luonteesta johtuen. Pyrin saamaan esille tietoa köyhyydestä selviytymisestä. Millaisia käännekohtia köyhyydestä selvinneet ihmiset liittävät selviämiseensä? Mitä ajatuksia köyhyys herättää ihmisessä, joka on elänyt köyhyydessä? Miksi joku selviää ja toinen ei? Tekstit ovat hyvin erilaisia ja eripituisia, eikä kvantitatiivinen tutkimusote antaisi informaatiota toivomallani tasolla. Tutkimuskysymysteni kannalta olennaista on päästä käsiksi ihmisten antamiin merkityksiin ja pyrkiä ymmärtämään niitä syvemmin. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena ei ole tilastollisen yleistämisen, suuren otannan ja lukemien saavuttaminen, vaan ilmiön ymmärtäminen ja aiheen hienovaraisuuden huomioiminen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 224; Tuomi & Sarajärvi 2004, 87; Altheide & Johnson 2011, 583, 586). Haluan nostaa esille ihmisten köyhyydestä selviytymisen keinoja ja heidän omia käsityksiään köyhyydestä ja siitä selviytymisestä.

Jari Eskolan (2001, 136–140) mukaan tutkijan suhde teoriaan ja aineistoon voi olla teorialähtöinen, teoriasidonnainen tai aineistolähtöinen. Teoriasidonnaisessa tai teoria-ohjaavassa analyysissä tutkimus kytkeytyy joiltain osin aikaisempiin teorioihin, mutta ei pohjaudu tai lähde teoriasta (mt., 137). Pidän omaa tutkimustapaani ja analyysin suorittamista tässä tutkielmassa aineistolähtöisenä, sillä nostan teemat aineistosta eivätkä ne ainakaan tietoisesti pohjaudu teoriaan tai lähde aikaisemmasta teoriasta. Induktiivinen, aineistosta lähtevä tutkielma mahdollistaa innovatiivisten analyysien tekemisen (Charmaz 2011, 359). Hyvin aineistolähtöiset lähestymistavat ovat kuitenkin kohdanneet kritiikkiä siitä, onko ylipäänsä olemassa sellaisia objektiivisiä havaintoja, joihin ei vaikuttaisi mitkään aikaisemmat aiheeseen liittyvät teoriat. Tutkija nimittäin ohjailee tutkimusta jo asettamalla sille tietyn teeman sekä keräämällä aineistoa sen rajoissa. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 98.) Kathy Charmaz'n (2011, 360) mukaan konstruktioivistisesta kehiksestä katsottuna tämä kritiikki on periaatteessa merkityksetön, sillä jokaisen ihmisen ajattelutapa rakentuu vuorovaikutuksessa ja toiminnassa. Tutkijan rooli on nostaa esille tärkeitä asioita,

joiden merkitys on rakentunut aiempien olosuhteiden varaan. (Mt., 360.) Tutkijan olisi siis mahdotonta tehdä tutkimusta ilman omaa ajatteluaan.

Toinen aineistolähtöistä tutkimusta koskeva kysymys on, saako puhtaasti aineistoa hyödyntämällä tehtyä yleistettävissä olevaa tutkimusta. Tutkimuksen teoriapohja ja hyödynnettävyys voi jäädä aineiston yksilöllisen tulkinnan vuoksi pieneksi. Aineistolähtöisessä tutkimuksessa aineiston ilmiöitä ei kuitenkaan tarvitse pakottaa johonkin tiettyyn aikaisempaan teoriaan, vaan luokat syntyvät analyysin edetessä itse aineistosta, jolloin tilaa jää myös aikaisemmin havaitsemattomien asioiden nostamiselle ja tutkijan omille johtopäätöksille (Charmaz 2011, 368, 372, 374).

Ajattelen tutkimustehtävieni olevan luonteeltaan sellaisia, että tästä aineistosta ratkaisut saadaan parhaiten juuri aineistolähtöisen menetelmän avulla. Aineistoa on tutkimuskysymysten kannalta riittävästi, sillä analyysin edetessä se tuntui jo kylläntyvän. Aineistolähtöisyys merkitsee tutkielmassani sitä, että en suorita analyysiä suoraan tietyn teorian kehyksessä. Pyrin nostamaan aineistosta nousevat ilmiöt ja merkityksenannot aineiston pohjalta asettamieni tutkimuskysymysten puitteissa. Konstruktioivistisesta tieteenfilosofisesta viitekehyksestä tarkastellen on itsestäänselvyys, että päättelyyni vaikuttavat aiemmat kohtaamani jäsennykset.

Analyysi on prosessimainen vaihe, jonka jäsentely vaatii aikaa. Analyysin edetessä koodaus eli tutkimuskysymyksiin liittyvien ilmausten esiin nostaminen aineistosta näyttäytyi haastavammaksi prosessiksi kuin olin aluksi ajatellut. Amanda Coffey ja Paul Atkinson (1996) kirjoittavat koodauksen olevan yhtä aikaa sekä aineiston pelkistämistä että monimutkaistamista. Yksi keino on tehdä koodausta aineistosta nousevien tutkimuskysymysten mukaisesti eli induktiivisesti. (Mt., 30, 32.) Itse toimin juuri näin. Huomasin, että ilmausten rajaamisessa piti olla hyvin tarkka ja johdonmukainen. Koodaus sisälsi paljon valintoja siitä, mitä on järkevää jättää tutkielman ulkopuolelle ja mitä pitää ottaa mukaan. Huomasin, että aineistolähtöistä analyysiä käytettäessä todellakin on mahdollista, että vasta analyysivaiheessa tutkijalle selviää, mihin tutkimuskysymyksiin aineisto oikeastaan antaa vastauksia. Voi olla niinkin, että vasta aineiston analyysivaiheessa tutkija huomaa, miten tutkimusongelmat olisi pitänyt asettaa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 221.) Minunkin kohdallani koodausvaiheessa aineistosta nousi esiin luokkia, joiden

avulla tutkimuskysymykset alkoivat tarkentua. Coffeyn ja Atkinsonin (1996) mukaan koodauksen seurauksena saatuja luokkia on vielä mahdollista pilkkoa, yhdistellä ja näin synnyttää aivan uusia luokkia (mt., 46–47). Tein aineiston koodauksen ja järjestelin ilmaukset aluksi asettamiini luokkiin, jonka jälkeen totesin, etteivät ne olleetkaan järkevästi rajattuja. Lopullisten luokkien muodostaminen vaati lähes täydellisen uudelleenjärjestelyn.

Ajattelen, että sekä oma pohdintani että tutkielmassani esille nousevat ilmiöt ovat sosiaalisesti rakentuneita. Kirjoittajat peilaavat kirjoituksissaan omaa elämäntilannettaan omasta sosiaalisesta todellisuudestaan käsin. Tutkielman kautta nousevat tulokset ovat siis ihmisten todellisuudesta rakentuneita käsityksiä (Altheide & Johnson 2011, 581). Tutkielman tulosten tulkinta ei näin ollen ole yksiselitteistä. Teen tutkimustuloksista johtopäätöksiä tulkinnan kautta, joten toinen tutkija saattaisi tulkita aineistoa hieman eri näkökulmasta ja saada erinäköisiä tuloksia samoihin tutkimuskysymyksiin. Tutkijan lisäksi tulkintaa tekevät lukija sekä aineiston kirjoittajat. Jokainen tarkastelee tutkimuksen kulkua ja tuloksia omasta kontekstistaan käsin. Kun eri osapuolten tulkinnat ovat vielä päällekkäisiä, on tulkintoja hyvin monenlaisia. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 229.)

5.2. Aineistolähtöisen analyysin kulku

Edellä avasin tutkimustapaani, joka on aineistolähtöinen. Aineisto koostuu erilaisista kirjoituksista ja sen analyysi on monivaiheinen prosessi. Tutkimuskysymykset ovat luonteeltaan hieman erilaisia: mitä käännekohtia köyhyydestä selviämiseen esiintyy, mitä köyhyydestä selvinneet liittävät köyhyyteen ja miltä köyhyydestä selviämisen mahdollistavat asiat näyttävät niiden kirjoituksissa, jotka eivät olleet päässeet pois köyhyydestä ja joiden elämäntilanne oli jopa huonontunut kuuden vuoden aikana.

Lueskelin käytössäni olevia aineistoja ensin muutaman kerran tutustuakseni niihin ja samalla miettien, millä keinoin saisin parhaiten ratkaisun tutkimuskysymyksiini. Tutkielman tavoite oli avata köyhyyden selittäneiden omia kokemuksia, joten ennen tutkimus-

kysymyksiin vastaamista oli saatava aineistosta erille ne kirjoitukset, joiden kirjoittajat kokivat selviytyneensä köyhyydestä vakituisemmin ja puhuivat aikaisemmasta elämäntilanteesta tavallaan menneisyytenä. Mahdollistaakseni köyhyydestä selvinneiden ja köyhyydessä yhä elävien kirjoittajien kirjoitusten vertailun, otin aineistosta esille myös ne kirjoitukset, joiden kirjoittajat kirjoittivat vuonna 2012 elävänsä edelleen syvässä köyhyydessä. Luin ensin koko seuranta-aineiston vuodelta 2012 ja luokittelin samalla kirjoitukset kirjoittajien elämäntilanteiden mukaan pinoihin. Lajittelin kirjoitukset kouluarvosanoittain luokkiin 4–10, eli tulkitsin teksteistä, oliko heidän tilanteensa muuttunut huonompaan, pysynyt ennallaan tai parantunut. (Taulukko 3. Seuranta-aineiston kirjoitusten jakautuminen arvosanaluokkiin 4–10 elämäntilanteen perusteella) Perehdyin kirjoituksissa tässä vaiheessa siihen, kuinka ihmiset kokivat suhteensa köyhyyteen, taloudellisiin vaikeuksiin ja siitä selviämiseen myöhemmissä kirjoituksissa vuonna 2012.

TAULUKKO 3. Seuranta-aineiston kirjoitusten jakautuminen arvosanaluokkiin 4–10 elämäntilanteen perusteella

	Arvosana	Tekstejä
Mukana analyysissä	4	9
Mukana analyysissä	5	10
	6	15
	7	27
	8	25
	9	13
Mukana analyysissä	10	33
Luokittelun ulkopuolella		5
Yhteensä		137

Huom. Ulkopuolelle jätetyt kirjoitukset olivat esimerkiksi vuoden 2006 ja vuoden 2012 välillä menehtyneiden omaisten kirjoittamia tai fiktiivisiä tarinoita, jolloin lajittelu niiden kohdalla ei ollut järkevää.

Varsinaisen analyysin kohteeksi päätyneeseen aineiston osaan jäsenyi kirjoituksia eri ääripäistä (33 köyhyydestä selvinnyttä ja 19 köyhyysloukkuun jäänyttä). Läheskään kaikki 137 kirjoittajaa eivät olleet selittäneet köyhyyttä kuuden vuoden aikana. Jätin kokonaan luokittelun ulkopuolelle fiktiiviset, yksinomaan runomuotoiset sekä esimerkiksi kuolleen kirjoittajan puolesta kutsuun vastanneiden kirjoitukset (yhteensä 5 kirjoitusta). Näin sain

kasaan aineiston, jonka avulla pystyin tarkastelemaan kahden ensimmäisen tutkimuskysymyksen kohdalla köyhyyden selittäneiden (arvosanan 10 saaneiden) ja kolmannen tutkimuskysymyksen kohdalla edelleen köyhyydessä elävien kirjoittajien (arvosanan 4–5 saaneiden) omakohtaisia näkemyksiä ja elämänpolkuja. Arvosanan 4 ja 5 saivat tekstit, joiden kirjoittajat kokivat köyhyytensä ja elämäntilanteensa lähes tai täysin toivottomaksi (yhteensä 19 tekstiä) ja vastaavasti arvosanan 10 saivat tekstit, joissa kirjoittajat kokivat selittäneensä köyhyyden (yhteensä 33 tekstiä).

Arvosanan 4–7 saivat ne kirjoitukset, joiden kirjoittajien elämäntilanteen kirjoitettiin huonontuneen eri astein. Arvosanan 4 (hylätty) saivat ne kirjoitukset, joissa elämäntilanne oli hyvin huono. Tähän luokkaan tuli yhteensä 9 kirjoitusta. Arvosanan 5 (välttävä) saivat puolestaan ne, joissa ilmeni suuria taloudellisia vaikeuksia ja kirjoittajalla oli hankala elämäntilanne. Heillä oli kuitenkin elämässään jotain hyvääkin. Arvosanan 6 (kohtalainen) saivat kirjoitukset, joissa kirjoittajien elämäntilanne oli kohtalainen. Kirjoittajat kokivat juuri pysyvänsä pinnalla ja selviävänsä arjesta. Arvosanan 7 (tydyttävä) saivat ne kirjoitukset, joiden kirjoittajat olivat tyytyneet jollain tasolla tilanteeseensa ja elämiseen taloudellisissa vaikeuksissa, mutta eivät kuitenkaan olleet elämäntilanteeseensa kovin tyytyväisiä. Arvosanan 7 saaneita kirjoituksia kuvaisi aika hyvin ilmaus ”No jaa. Mennään ja katsotaan”. Tähän luokkaan kuului lopulta melko monta, yhteensä 27 tekstiä.

Arvosanan 8 tai 9 saivat kirjoitukset, joissa kirjoittajan tilanne oli pysynyt ennallaan. Kirjoittajalla saattoi olla ihan positiivisia ajatuksia tulevaisuudestaan. Arvosanan 8 eli ”hyvä” saivat kirjoitukset, joissa elämäntilanteen kuvattiin olevan perushyvä, mutta köyhyys sekä taloudelliset vaikeudet olivat edelleen merkittävä osa kirjoittajan elämää. Tähän luokkaan kuului tulkintani perusteella yhteensä 25 tekstiä. Arvosanan 9 eli ”kiitettävä” luokkaan lukeutuivat kirjoitukset, joissa kirjoittajat kuvasivat elämänsä menevän kehuttavan hyvin. He eivät olleet selittäneet köyhyyttä, mutta selviytyivät sen kanssa arjessa ja odottivat tulevaisuutta positiivisin mielin.

Arvosanan 10 eli ”erinomainen” luokkaan taas luokittelin kirjoitukset, joissa kirjoittajat kuvasivat elämäntilanteensa parantuneen kuuden vuoden takaisesta huomattavasti. He kirjoittivat yleensä selittäneensä köyhyyden ja suurimmat taloudelliset vaikeudet, esimerkiksi taloudellisesti paremmilla tuloilla, järkevämmällä rahankäytöllä tai täydellis-

lä asennemuutoksella. Tähän luokkaan lukeutui yllättäen eniten kirjoittajia suhteellisesti muihin luokkiin verrattuna, yhteensä 33 tekstiä.

Olin saanut erilleen seuranta-aineiston teksteistä ne kirjoittajat, jotka kirjoittivat selittäneensä köyhyytensä ja ne, jotka edelleen elivät syvässä köyhyydessä. Näin sain lopullisen aineistoni kokoon, jolla suoritin analyysin. Siihen sisältyi köyhyydestä selvinneiden kirjoittajien 33 kirjoitusta sekä edelleen syvässä köyhyydessä elävien kirjoittajien 19 kirjoitusta. Näin kirjoituksia päätyi analyysin kohteeksi kaiken kaikkiaan 52 kappaletta. Yhteensä analyysin kohteeksi päätyi tekstiä noin 150 liuskaa. Yhden tekstin pituus oli keskimäärin hieman alle kolme sivua. Tämän lisäksi hyödynsin samoilta kirjoittajilta vuoden 2006 kirjoituksia paikallistaakseni paremmin vuoden 2012 elämäntilanteen ja sen, kuinka siihen oli päädytty.

Nimesin jokaisen analyysiin päätyneen kirjoituksen kirjoittajan koodinimellä. Koodinimessä ensimmäinen numero on satunnainen numero 1–52, kirjain M/N viittaa sukupuoleen ja viimeiset kaksi numeroa muodostavat kirjoittajan iän vuonna 2012 eli jälkimmäisen kirjoituksen aikaan. Sitaatin yhteydessä olevan koodinimen perusteella lukija voi päätellä kirjoittajan sukupuolen ja iän. Koodinimi voi olla esimerkiksi muotoa 17N44, jolloin kirjoittaja on ollut vuoden 2012 kirjoituksen kirjoittamisen aikaan 44-vuotias nainen.

Seuraava vaihe analyysissä oli hahmotella teksteistä köyhyydestä selvinneiden kirjoittajien läpi käymiä elämänpolkuja. Halusin saada selville, mitä elämäntapahtumia kirjoittajat liittivät köyhyyden selättämiseen johtaviksi tapahtumiksi. Tarkastelin myös vuoden 2006 kirjoituskilpailun aineiston kirjoituksia samoilta henkilöiltä, jotta pääsin paremmin sisälle heidän elämänvaiheisiinsa. Luin ensin vanhemman tekstin vuodelta 2006 ja sen jälkeen saman kirjoittajan uudemman tekstin vuodelta 2012. Ympyröin käsin teksteistä esiin elämäntapahtumia ja elämäntilanteita hahmottaakseni kirjoittajien elämänpolkuja.

Jotta sain nostettua kirjoituksista esille selviytymiseen liittyviä elämäntapahtumia ja käännekohtia, tein kirjoitusten pohjalta jokaiselle kirjoittajalle oman elämäntapahtumapolun erilliselle paperille. Sitä tehdessäni hyödynsin memoja eli tulostettujen kirjoitusten marginaaleihin itse tekemiäni merkintöjä ja huomioita. Ympyröin jokaisen kirjoittajan kirjoituksista elämäntapahtumat kuten opiskelut, avioliitot, avioerot, asunnon ostamiset ja

myymiset, muuttamiset, lasten saamiset, työpaikan löytäminen tai irtisanomiset, eläkkeelle siirtymiset ja niin edelleen. Seuraavaksi tein pelkistetyn ”elämäntapahtumakertomuksen” jokaisen henkilön kirjoituksista. Elämäntapahtumia ei voinut käsitellä tekstistä erillisinä, vaan ne vaativat tuekseen elämäntapahtumille annettuja merkityksiä, joita olin kirjannut memoihin. Näin pystyin tunnistamaan elämäntapahtumat, jotka kirjoittajat mielsivät käännekohtiksi tai jotka näyttäytyivät tulkintani mukaan selvinä käännekohtina köyhyydestä selviytymisen kannalta. Esiintyneistä käännekohdista kirjoitin vielä erikseen listan ja luokittelin käännekohdat eri luokkiin. Esimerkiksi palkkatuella työllistymisen, osaaikatöiden saamisen tai vakinaistamisen asetin yleisemmin työllistymisen luokkaan. Köyhyydestä selviämiseen saattavia käännekohtia oli jokaisella kirjoittajalla yleensä yksi tai kaksi.

Käytin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä perusteellisemmin saadakseni vastauksia toiseen tutkimuskysymykseeni, eli mitä köyhyyden selittäneet kirjoittajat liittivät köyhyyteen ja miten he kirjoittivat sen vaikuttaneen elämäänsä. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä on tarpeen määritellä ensin analyysiyksikkö, eli on päätettävä, millaisia ilmaisuja aineistosta etsitään systemaattisesti. Näin aineisto saadaan redusoitua eli pelkistettyä analysoitavaan muotoon (Tuomi & Sarajärvi 2004, 112). Saadakseni esille, mitä kirjoittajat olivat kirjoittaneet tutkimuskysymykseeni liittyen, koodasin köyhyydestä selvinneiden kirjoituksista köyhyyteen liitetyt ilmaisut mielessäni kysymykset ”*mitä muutoksia köyhyys on saanut aikaan*” ja ”*mitä kirjoittaja kirjoittaa köyhyydestä ja elämästään selviytymisen jälkeen*”. Saadakseni selville käsityksiä köyhyydestä sen jälkeen, kun siitä on selvitty, tarkastelin ilmaisuja teksteistä, joissa tulotaso oli jo parantunut ja köyhyys koettiin taakse jääneenä aikana. Analyysiyksikköinä olivat useimmiten lauseen tai parin mittaiset kirjoituksissa esiintyvät ajatukset, tiivistykset ja tokaisut, joita jaottelin jo alustavasti koodauksen aikana muutamiiin itse asettamiini luokkiin.

Seuraavana vaiheena oli klusterointi eli aineistosta nostamieni analyysiyksikköjen avulla varsinaisten luokkien synnyttäminen ja nimeäminen. Samalla aineisto tiivistyi olennaisten käsitteiden alle. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 112–113.) Ajattelin helpoimmaksi tavaksi tulostaa liuskat, joihin olin kerännyt analyysiyksiköt eli tutkimuskysymyksen kannalta olennaiset ilmaisut Microsoft Word -kirjoitusohjelmalla. Leikkasin ilmaukset itsenäisiksi paperileikkeiksi, joita oli yhteensä yli 300 kappaletta. Lajittelin ilmaukset ensin luokittelu-

kategorioihin kuten ”tunteet”, ”arvot”, ”koetun köyhyden kuvaus”, ”suhde rahan”, ”tukiverkostot ja läheiset” ja niin edelleen, kunnes sain kaikki leikkeet johonkin luokkaan. Eritasoisia luokkia oli tässä vaiheessa noin 15. Niitä tuli kuitenkin lisää, sillä jouduin järjestelemään alkuperäisiä luokitteluja uudestaan. Tällainen luokkien uudelleenjärjestely koodausvaiheessa on täysin sallittua. Tutkijan tekemät luokittelut koodausvaiheessa eivät ole kiveen kirjoitettuja ja juuri luokkien poikkeukset tekevät tutkimuksesta merkittävää (Coffey & Atkinson 1996, 46–47). Pilkoin ja yhdistelin joitakin luokkia yhtenäisemmiksi kokonaisuuksiksi saadakseni järkeviä alaluokkia. Järjestelin läheisiä alaluokkia samojen otsikoiden alle eli muodostin pääluokkia.

Analyysin kolmantena vaiheena oli abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden muodostaminen tutkimuskysymyksen kannalta olennaisesta tiedosta. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 112–114.) Tässä vaiheessa pystyin jo hahmottelemaan teemoja, joiden alle pääluokat alaluokkieneen asettuivat. Muodostin teemoja siitä, mitä köyhydestä selvinneet ihmiset liittivät köyhyyteen ja siitä selviämiseen. Samalla sain karsittua ilmaukset, jotka olivat irrallisia eivätkä oikeastaan kuuluneet mihinkään luokkaan. Jokaiseen teemaan sisältyi useampia luokkia, kuten esimerkki analyysin luokittelusta ”Köyhydestä selviämisen mahdollistajia”-teeman osalta näyttää taulukossa 4. (Taulukko 4. Köyhydestä selviämisen mahdollistajia: sitaatista teemaksi)

Kolmannen tutkimuskysymyksen päädyin lisäämään tutkielmaan vasta loppuvaiheilla. Kun kerran olin jo jaotellut kirjoitukset elämäntilanteen perusteella arvosanalukkiin, heräsi mielenkiinto hyödyntää jaottelua ja toistakin ääripäätä eli arvosanan 4–5 saaneita kirjoituksia. Päätin tarkastella, miten köyhydestä selvinneiden kirjoittajien kirjoituksista esiin nostamani selviämisen mahdollistajat näyttäytyvät niiden kirjoittajien kirjoituksissa, jotka elivät yhä vuonna 2012 syvässä köyhydessä. Tarkistin, oliko näillä mahdollistajilla todellakin köyhydestä pois pääsemistä helpottava rooli eli näyttäytyivätkö ne eri tavalla köyhydessä elävien kirjoituksissa kuin köyhydestä selvinneiden kirjoituksissa.

Tein sisällönanalyysin samalla kaavalla kuin aikaisemmin. Otin köyhydessä yhä elävien kirjoitukset, joita oli 19 kappaletta. Hyödynsin edellä esiteltyä köyhydestä selvinneiden kirjoittajien kirjoituksista tekemääni analyysiä ja testasin muodostamaani teemaa eli selviytymisen mahdollistajia. Koodasin Microsoft Word -ohjelmassa kirjoituksista

olennaisia ilmauksia, jotka luokittelin edellä tehdyn analyysin kautta saatuihin eri luokkiin: *voimavarat, mahdollisuudet, tukiverkostot, rahankäyttö ja uskonto*. Toivoin, että saisin selville, missä määrin nämä tekijät todella olivat tekemisissä köyhyydestä pois pääsemisen kanssa.

TAULUKKO 4. Köyhyydestä selviämisen mahdollistajia: sitaatista teemaksi

Alkuperäisilmaus (esimerkkejä)	Selviytymistä edesauttanut tekijä pelkistettynä: alaluokka	Selviytymistä edesauttanut yleisempi tekijä: pääluokka	Köyhyydestä selviämisen mahdollistajia
”Ystävät ovat hyvin tärkeä tekijä elämässäni (...) en koskaan kokenut heidän taholtaan väheksymistä...”	Ystävien tuki	Tukiverkostot ja läheiset	
”...rakkaus taas teki ihmeitä!”	Puolison tuki		
”Se tuki jota olen saanut aikuisilta lapsiltani (...) on ollut ensiarvoisen tärkeää (...) ilman sitä en varmaankaan olisi jaksanut”	Lasten tuki		
”Ei auta nostaa käsiä pystyyn ja sanoa ei voi mitään, on tehtävä elämässä parhaansa”	Itse yrittäminen ja tekeminen	Omat voimavarat	
”Varmaankin minua on myös auttanut se, että olen aina pyrkinyt ajattelemaan asioista positiivisesti ja niin että minä kyllä selviän”	Positiivinen asenne		
”Kun yksi tie on tuntunut tukkeutuvan, olen etsinyt toisen. Ideat eivät minulta lopu ihan pian”	Keinojen keksiminen, kekseliäisyys		
”...Apua ei saa mistään, (...) itse on yritettävä selvittää...”	Itse yrittäminen		
”Jos apua tarvitsen, selvitän mahdollisuudet sen saantiin, anon sitä ja otan tarvitsemani”	Valmius hyödyntää tukijärjestelmää	Mahdollisuuksien avautuminen & hyödyntäminen	
”Pääsin osa-aikaiseen työhön (...) Palkka ei ollut kovinkaan paljoa työmarkkinatukea suurempi (...) näin jälkikäteen ajatellen oli todella hyvä, että otin työn vastaan”	Työn vastaanottaminen		
”Me selvisimme (...) minun säästökuurini ansiosta (...) Opin pennin venyttämisen...”	Oppinut säästämään	Rahankäytön oppiminen	
”...rahankäyttö on parantunut huomasti...”	Oppinut rahankäyttöä		
”Olen saanut ihmeellistä ymmärrystä toimia oikein vaikeissa tilanteissa ja tullut pelastetuksi monella tavalla...”	Usko pelastanut	Uskonto selviytymisen tukena	
”Myös usko Jumalaan auttaa pitämään yllä toivoa...”	Toivoa uskosta		

6. TULOKSET

Koska kirjoittajien tarkoista tuloista ei ole tietoa, tulkintani köyhyydestä selviämisestä ja muutoksista heidän elämäntilanteissaan ovat kirjoittajan antamasta kuvauksesta riippuvia. Monet köyhyydestä selvinneistä kirjoittajista olivat ohittaneet taloudelliset vaikeudet kuten ylivelkaantumisen, monilla tulot olivat kasvaneet ja osa taas oli oppinut järkevämpää rahankäyttöä tai koki taloudellisen tilanteensa muuten paremmaksi kuin ennen. Yhteistä köyhyydestä selvinneille kirjoittajille oli, että he olivat määritelleet itsensä köyhäksi vastatessaan köyhyyttä koskevaan kirjoituskilpailuun vuonna 2006 ja kirjoittivat myöhemmin vuonna 2012 elämäntilanteensa parantuneen.

Kainulaisen (2014, 60; myös Runciman 1966, 29) mukaan ihmisten kokemukset ovat hyvinkin erilaisia. Kokemus on sidoksissa ympäristössä ja yksilön omassa tilanteessa tapahtuviin muutoksiin. Kokemus elämäntilanteen parantumisesta tai huonontumisesta näytti tässä tutkielmassa käyttämäni aineiston perusteella olevan hyvin paljon juuri aikaisempaan elämäntilanteeseen liitoksissa. Kirjoittajat tekivät jatkuvaa vertailua nykyisen ja aikaisemman elämänsä välillä. Köyhyydestä selviämisen tulkinta ei siis ollut yksinkertaista.

Taulukko 5. kuvastaa, kuinka erilaisista lähtökohdista olevien ihmisten kokemus köyhyydestä voi syntyä erilaisissa olosuhteissa. (Taulukko 5. Kokemus selviytymisestä syntyy aikaisemman ja nykyisen elämäntilanteen leikkauskohdassa) Olosuhteisiin sopeutuminen ja asioiden suhteellistuminen saa aikaan sen, että vähävaraisen lapsuuden elänyt ja omilleen päässyt kirjoittaja A saattaa kokea sivuuttaneensa köyhyyden, vaikka mittareiden mukaan ehkä jäisikin köyhyysrajan alapuolelle. Vastakkaisesti esimerkiksi varakkaan puolison kanssa elänyt ja avioeron kohdannut kirjoittaja B saattaa kokea kirjoittaja A:n kanssa samoilla tai jopa hieman paremmillakin tuloilla olevansa köyhä.

On huomioitava, että köyhyydestä selviytymistä ei ole liitetty tässä mihinkään tiettyyn tulorajaan, sillä euromääräistä tulokehitystä ei aineiston kirjoituksista pystynyt tarkastelemaan. Kyse on siitä, miten he kirjoittivat kokevansa oman elämäntilanteensa, jolloin pienellä toimeen tulemiseen tottunut saattoi kokea jo pienenkin parannuksen taloudellises-

sa tilanteessaan suureksi harppaukseksi, jolloin köyhyydestä selviäminen on lopulta kirjoittajan subjektiivisen kokemuksen ja minun tulkintani tulosta.

TAULUKKO 5. Kokemus selviytymisestä syntyä aikaisemman ja nykyisen elämäntilanteen leikkauskohdassa

	AIKAISEMMAT RAHATULOT, JOIHON TARPEET SUHTEUTETTU	KÄÄNNEKOHDAT	NYKYHETKEN HENKILÖKOHTAISET RAHATULOT	KOKEMUS OMASTA ELÄMÄNTILANTEEST A
Henkilö A	Keskimääräistä matalampi (esim. hyvin vähävarainen lapsuus)	Omilleen muuttaminen, osa-aikatoiden aloittaminen	1100€/kk Käytettävissä olevat tulot kasvaneet	Kokemus köyhyyden ohittamisesta, varat riittävät opittujen tarpeiden tyydyttämiseen ja tulotason nousun myötä muuhunkin
Henkilö B	Keskimääräistä korkeampi (esim. puolison varallisuudesta hyötyminen)	Avioero, omilleen muuttaminen	1100€/kk Käytettävissä olevat tulot laskeneet	Kokemus niukkuudesta, varojen riittämättömyys opittujen tarpeiden tyydyttämiseen

Ihminen näyttää tulevan tietoisiksi omasta elämäntilanteestaan juuri siirtymien hetkellä. Ensimmäinen tutkimustehtäväni olikin selvittää, liittyykö kirjoittajien köyhyydestä selviämiseen jokin elämäntapahtuma. Muutama kirjoittajista kirjoitti jo vuonna 2006 tarinaansa köyhyydestä selviämisestä, mutta suurimmalla osalla selviytyminen oli tapahtunut vuoden 2006 ja vuoden 2012 välillä. Selviämiseen liitettiin usein jokin yksittäinen tai parikin merkittävänä pidettyä käännekohtaa, jotka saivat aikaan erilaisia tapahtumaketjuja, jotka taas johtivat köyhyydestä pois pääsemiseen (Taulukko 6. Köyhyydestä selviämiseen liittyvät käännekohdat).

Käännekohdat löytyivät kirjoituksista suhteellisen vaivattomasti, sillä moni kirjoitti hyvin yksitulkintaisesti, esimerkiksi: ”merkittävintä köyhyydestä pois pääsemisen kannalta oli, kun...”. Osassa teksteistä käännekohtiksi hahmottuvat elämäntapahtumat selkiintyivät vain lukemalla kirjoitukset huolellisesti ja kiinnittämällä huomiota rivien välissä oleviin

merkityksenantoihin ja vertailemalla kirjoittajan vuoden 2012 tilannetta aikaisempiin elämäntapahtumiin. Tulkinta oli suuressa osassa. Moni kirjoittaja oli opiskellut tai eronnut puolisostaan, mutta tapahtumia ei läheskään aina liitetty köyhyydestä selviämisen kannalta olennaisiksi tekijöiksi. Osalle avioero oli köyhyyteen saattanut tekijä, kun taas kaksi kirjoittajaa koki päinvastoin avioeron olleen epäsuorasti oman taloudellisen pärjäämisen kannalta hyvä ja selviämistä edesauttanut ratkaisu, esimerkiksi puolison alkoholiongelman tai tuhlailevan elämäntyylin vuoksi.

”Ero ei kuitenkaan lopettanut köyhyyttä kokonaan, mutta helpotti sitä kummasti.” 15N40

TAULUKKO 6. Köyhyydestä selviämiseen liittyvät käännekohtat

Köyhyydestä selviämiseen liitetty käännekohta	Kuinka monella
Työllistyminen: vakinaistaminen tai osa-aika-/kokoaikatöiden saaminen	14
Opiskelemaan lähtö, valmistuminen ja työelämään pääseminen aikuisiällä	8
Velkasaneeraus tai lainoista eroon pääseminen	7
Varallisuus puolison kautta: puolison löytäminen tai puoliso sai töitä	6
Eläkkeelle siirtyminen	4
Aivoero ja asunnon myynti	2
Lasten aikuistuminen ja muutto pois kotoa	1
Rahapelissä voittaminen	1

Huom. Köyhyydestä selviämiseen liitettyjä käännekohtia on taulukossa yhteenlaskettuna enemmän kuin selvinneiden määrä, sillä sama henkilö saattoi liittää yhden tai kaksi asiaa selviämiseensä.

6.1. Kirjoituksissa esiintyvät käännekohtat

Yhteiskunnan tukijärjestelmän ei tulisi pyrkiä ainoastaan ylläpitämään tyydyttäviä elinolosuhteita, vaan mahdollistaa ihmisten elämässä myönteisiä siirtymiä. Tämä voi onnistua esimerkiksi työhön ja elämässä etenemiseen kannustavien tukirakenteiden kautta. Siirtymät huomioivaa hyvinvointipolitiikkaa kutsutaan sosiaalisten mahdollisuuksien

politiikaksi. (Hiilamo 2010, 266; Saari 2009a, 38, 46.) Myönteinen sysäys elämässä voi saada aikaan hyvän kehän syntymisen (Hagfors & Kajanoja 2011, 172). Aineistolle analyysiä tehdessäni huomasin, että taloudellisten ongelmien selättämiseen ja köyhyydestä selviytymiseen liittyi lähes poikkeuksetta jokin myönteinen siirtymä.

Osa kirjoittajista oli saattanut 1990-luvun laman aikaan päätyä pitkäaikaistyöttömäksi, käydä köyhyyden pohjalla ja ponnistaa sieltä työllistymisen kautta pois. Soviteltu työttömyyspäiväraha oli esimerkki kannustavasta tukirakenteesta, joka teki pienipalkkaisen osa-aikaisenkin työn vastaanottamisesta taloudellisesti kannattavaa. Toisaalta jokin siirtymä oli toiselle kirjoittajalle hyväksi ja toiselle haitaksi. Esimerkiksi pitkään kotiäitinä olleelle kouluttamattomalle keski-ikäiselle naiselle avioero oli pohjalle saattanut tekijä ja kahdelle kirjoittajalle avioero oli taas myönteinen siirtymä, kun henkisesti raskas avioliitto päättyi. He kokivat helpotusta siitä, että omat tulot sai käyttää omiin tarpeisiin, eikä esimerkiksi puoliso käyttänyt niitä kirjoittajan itsensä kannalta epähyödyllisiin heräte-ostoksiin.

Kun kirjoittajien köyhyydestä selviämiseen liitetyt elämäntapahtumat olivat selvillä, pystyin erittelemään melko selkeästi neljä yleisintä käännekohtaa jotka esiintyivät kirjoituksissa useimmiten: 1) töiden saaminen, 2) opiskelu ja valmistuminen, 3) velkajärjestelyt ja lainojen maksaminen sekä 4) puolison tuloista osalliseksi pääseminen. Lisäksi köyhyyttä helpottaneita käännekohtia olivat hieman harvemmin eläkkeelle siirtyminen, avioero, lasten aikuistuminen ja muutto pois kotoa sekä rahapelissä voittaminen.

6.1.1. Työllistyminen

Moni kirjoittaja kuvasi 1990-luvun laman vaikuttaneen köyhyyden syvenemiseen, kun kirjoittaja menetti työpaikkansa ja joutui pitkäaikaistyöttömäksi. Hiilamo (2010, 279) ehdottaa, että pitkäaikaistyöttömien perusturvan tarjoamia sosiaalisia mahdollisuuksia voisi ainakin yksinkertaisesti ajateltuna parantaa luomalla heille enemmän mahdollisuuksia työssäkäyntiin. Pienikin tulojen kasvu voidaan nähdä myönteisenä siirtymänä. Kuitenkin on suhteellista, kenen mielestä siirtymä on luokiteltavissa myönteiseksi missäkin tilanteessa. (Mt., 279.) Käyttämässäni aineistossa pitkäaikaistyöttömälle tai epäsäännöllisesti töitä

tekeväälle vakiintuneempien töiden saaminen oli lähes poikkeuksetta käännekohta, joka paransi taloudellista tilannetta. Kannustinloukun olemassaolo ilmeni niin, ettei harvassa olevien työvuorojen vastaanottamista nähty aina taloudellisesti kannattavana. Useimmiten töistä saadut tulot kuitenkin ylittivät perusturvan niillä, jotka kokivat taloudellisen tilanteensa parantuneen vuoteen 2012 mennessä. Silloin kannustinloukku ei enää ollut kirjoittajalle itselleen ajankohtainen ja esimerkiksi työkokemus itsessään oli merkittävämpi pitkäaikaisemmalla tähtäimellä köyhyydestä pois pääsemisen kannalta.

Osa kirjoittajista oli tehnyt töitä jo aikaisemmin, mutta he saattoivat silti kokea elävänsä köyhyudessa pienten tai epäsäännöllisten tulojen tai liian suurten menojen vuoksi. Kirjoittajat kirjoittivat olevansa hyvinkin kiitollisia päästessään töihin. Etenkin tulojen säännöllistyminen toi helpotusta tiukkaan rahatilanteeseen ja tuntui nostavan kirjoittajan elintasoja sekä tyytyväisyyttä. Useimmilla, yhteensä 14 kirjoittajalla, köyhyys selättämiseen liitetty käännekohta oli töiden saaminen, joka sisälsi vakinaisen työsuhteen alkamisen ja säännöllisen osa- tai kokoaikaisen työn alkamisen. Myös kuntouttava työtoiminta sekä palkkatuella työllistyminen oli parantanut parin kirjoittajan tilannetta. Päiviin tuli ”täytettä” ja henkinen hyvinvointi saattoi kohentua. Kirjoittajat huomasivat työnteon myönteisen vaikutuksen itsetuntoonsa, sosiaaliseen statukseensa ja tulevaisuuden luottamukseen. Esimerkiksi masennuksesta vuosia kärsinyt nainen kirjoitti kuntouttavan työtoiminnan tuoneen mukanaan paljon hyvää.

”Työ on ehdottomasti ollut avain parempaan taloudelliseen tilanteeseen.” 5N53

”Se (kuntouttava työtoiminta) on ollut minun pelastukseni. Nyt jaksan urheilla ja huolehtia itsestäni, koska pää on kunnossa.” 16N38

”Työn tekeminen itsessään kohotti itsetuntoani ja oli itsessään erittäin palkitsevaa. Se, että selviydyin siitä, sai minut uskomaan tulevaisuuteen ihan uudella tavalla.” 28N32

”Työ on kaiken aikaa ollut minulle tärkeä voimavara, koska se on taannut minulle jonkinlaisen sosiaalisen statuksen.” 20N51

Lyhyempikin sijaisuus saattoi avata tien työmarkkinoille ja parempaan taloudelliseen tilanteeseen. Osa kirjoittajista oli tehnyt paljon pätkätöitä, joista he eivät kuitenkaan kannustinloukkujen vuoksi kokeneet hyötyvänsä taloudellisesti. Sijaisuuksien vastaanottaminen johti usein kuitenkin pidempään työsuhteeseen.

”Elämän nykymallin suurin mahdollistaja on siivoojan sijaisuus” 25N35

Hiilamo ja Saari (2010, 24) kirjoittavat, että palkkatyöhön pääseminen ajatellaan itsestään selvästi myönteiseksi siirtymäksi, mikäli yksilö ja yhteiskunta arvostavat työntekoa. Sen nähdään parantavan ihmisten toimintakykyisyyttä, mahdollistavan vuorovaikutusta sekä kasvattavan inhimillistä pääomaa. Palkkatyö ei kuitenkaan ole ainoa väylä tarjoamaan edellä lueteltuja etuja. Epävirallisen toiminnan kautta saavutettu yhteisöllisyys ja osallistuminen voivat tarjota samankaltaisia mahdollisuuksia yksilölle. (Mt., 24.)

6.1.2. Aikuisiällä opiskelu

Seuraavaksi yleisin käännekohta oli aikuisiällä opiskelu, joka koski sekä ensimmäisen tutkinnon loppuun suorittamista että uudelleen kouluttautumista. Opiskelu ja valmistuminen johtivat monilla kirjoittajilla sijaisuuden kautta työsuhteen syntymiseen ja työelämään pääsyyn, jolloin taloudellinen tilanne helpottui. Yksi kirjoittaja muotoili tutkinnon valmiiksi saamisen olleen ratkaiseva askel, joka johti ensimmäiseen sijaisuuteen ja aikanaan vakinaiseen työpaikkaan.

”Mielestäni tutkinnon valmiiksi saaminen oli erittäin ratkaiseva askel elämässäni ja pyrkimyksissä eteenpäin niin ammatillisesti, taloudellisesti kuin muunkin kasvun osalta.(...) Hyvin pian valmistumisen jälkeen pääsin töihin ensimmäiseen opettajan sijaisuuteeni.”
28N32

Viinamäen (1993, 136) mukaan aikuisopiskelijan arkeen tarvitaan luovuutta toimeentulon järjestämisessä sekä sietokykyä opintojen aikaista taloudellista epävarmuutta kohtaan. Tutkielmassani kirjoittajat kokivat opiskelun heikentäneen taloudellista tilannettaan hetkellisesti, mutta pidemmällä tähtäimellä opiskelu kuitenkin usein johti parempaan taloudelliseen tilanteeseen, ei tosin aina. Heikommin työllistävillä aloilla valmistuminen saattoi oikeuttaa työmarkkinatuen kautta parempaan tukeen, mutta itse työllistyminen koettiin yhtä hankalaksi kuin ennen opintojakin. Köyhyydestä selvinneistä kirjoittajista yksi koki olevansa liian koulutettu ja hankkineensa tutkinnon, josta ei ole käytännössä hyötyä ja paperillakin tutkinnosta koettiin olevan vain haittaa muiden alojen töitä haettaessa. Saman ilmiön huomasi Tiina Salomaa, joka tutki vuoden 2006 köyhyyskirjoituksista

lapsiperheiden köyhyyttä (Salomaa 2014, 53). Kouluttautuneisuus näyttäytyi kuitenkin haittana hyvin harvoin, yleisimmin kouluttautuminen sen sijaan paransi kirjoittajan tilannetta.

Opiskelemaan lähteminen vaatii jo alkuunsa resursseja. Viinämäki (1993) selvitti työttömi- en työvoimatoimen asiakkaiden aikuisopiskelun mahdollisuuksia ja totesi, että taloudelliset resurssit määrittävät pitkälti mahdollisuuksia opiskella. Aikuisopintotuki tai opintojen ohella työskentely on yksineläjälle välttämätöntä, kun taas kahden aikuisen taloudessa työssä käyvä puoliso tuo taloudellista vakautta myös opiskelujen aikana. Jos perheessä on lapsia, vaaditaan rahan lisäksi paljon muitakin resursseja, kuten ajan jakamista perhe- elämän, opiskelujen sekä mahdollisten palkkatöiden kesken. Näin yksinhuoltajalla opiskelemaan lähtemisen mahdollisuudet saattavat olla hyvinkin rajalliset. (Mt., 132–133.) Toisaalta omassa tutkielmassani eräs kotiäitinä ollut, avioeron läpi käynyt yksinhuoltaja lähti pian eron jälkeen opiskelemaan ja kertoi opiskelujen olleen avioeron jälkeen *”superlääke kaikenlaiseen ahdistukseen ja masennukseen ja itsesääliin”* 26N66.

6.1.3. Velkajärjestely sekä lainojen maksaminen

Velkasaneeraus tai se, että lainat kuten asuntolaina oli saatu maksettua, liittyi yhteensä seitsemän kirjoittajan köyhyydestä selviämiseen. Osalla kirjoittajista oli laskuja ulosotossa, jolloin eläminen vähimmäisrahoilla aiheutti tunnetta köyhyydestä. Lisäksi luottotietojen menettämisen koettiin hankaloittavan elämää. Velkaneuvontaan pääsy oli kolmelle kirjoittajalle käännekohta, joka johti parempaan taloudelliseen tilanteeseen. Velkajärjestely- lyn läpi käyneet kirjoittajat kokivat suurta helpotusta, kun esimerkiksi suurta korkoa kasvaneet pikavipit ja kertyneet lainat oli saatu käsiteltyä tai yhdisteltyä hallittavaksi kokonaisuudeksi. Kirjoittaja koki kykenevänsä hallitsemaan rahatilannettaan. Lainojen, lyhennysten ja ulosoton kanssa tasapainottelun kirjoitettiin olleen hyvinkin kaottista elämänvaihetta.

Kirjoittaja vuonna 2006:

”Tilanne oli kaoottinen, minun tilini ei riittänyt muuhun kuin asuntolainan maksuun pankille ja ulosotossa olevan takausvelan maksuun.(...) Niinpä minun velkavankeuteni vaan syveni, koska koko ajan joutui miettimään, että mitä maksan. Aina kun sai jotain maksettua niin osa laskuista jäi roikkumaan, koska rahat eivät yksinkertaisesti riitä.” 15N40

Sama kirjoittaja tunsi suurta helpotusta lainojen onnistuneesta järjestelystä vuonna 2012:

”Nyt tämä tunne, että minulla ei ole velkaa eikä kukaan käy minun tilipussillani kuin minä itse.” 15N40

Lainojen onnistuneen järjestelyn mukanaan tuoma helpotuksen tunne tuli esille muissakin kirjoituksissa. Lisäksi velkajärjestelyyn päässeet korostivat luottokyvyn takaisin saamista tärkeänä itsetunnon, elämänlaadun paranemisen ja elämän järjestymisen kannalta.

”Mieheni oli töissä pitempään ja saimme vähän säästöön velkasaneerauksen jälkeen, saamme päivittää ja tehdä pientä pintaremonttia kodissamme nyt kun on aikaa ja mahdollisuus. (Käännekohtina velkasaneeraus ja eläkkeelle siirtyminen)” 27N64

”Olemme saaneet luottotietomme takaisin, joka todella hankaloitti elämäämme, ei sillä, että olisimme luottoa ottaneet, mutta moneen asiaan tarvitaan luottotietoja ja maksuihin piti olla käteistä, mutta jotenkin siitäkin selvittiin.”27N64

”Ennen kaikkea – aloin tuntea itseni taas ihmiseksi. Tasavertaiseksi toisten rinnalla. Tai ainakin melkein. Luottotietoni olivat puhtaat!” 6N69

Osa kirjoittajista oli hankkinut nuorempana asuntolainan puolisonsa kanssa. Toisen tai molempien työttömyyden tai avioeron seurauksena heillä saattoi suuria vaikeuksia selviytyä asunnon lainanlyhennyksistä, jolloin elämiseen jäävä osuus tuloista jäi hyvinkin pieneksi. Yli-velkaantumista saatettiin aiemmin hoitaa uusien lainojen hankkimisella, mikä ei ollut hyvä ratkaisu kokonaistilannetta ajatellen, sillä kasvavat korot syvensivät köyhyyttä. Uusien kulutusluottojen todettiin pahentavan ylivelkaantuneisuutta myös Elina Piskosen (2006) ylivelkaantuneisuutta käsittelevässä pro gradu -tutkielmassa. Piskosen ja minun saamien tulosten mukaan ihmiset usein hankkivat lisää lainaa edellisistä lainoista pärjätäkseen, eivätkä välttämättä olleet edes tietoisia oikeudestaan yhteiskunnan tarjoamaan velkaneuvontaan. Ennen kuin velkaneuvonnan puoleen osattiin kääntyä, tilanne oli saattanut

ehtiä muodostua hyvinkin kaottiseksi. (Piskonen 2006, 58–60.) Tutkielmani aineiston kirjoittajat kirjoittivat velkajärjestelyn puoleen kääntymisen olleen hyvä asia, jonka laskinkin yhdeksi köyhyydestä pois saattavaksi käännekohdaksi. Kun lainat oli saatu maksettua, koettiin taloudellisen tilanteen parantuneen huomattavastikin. Neljällä ylivelkaantuneella kirjoittajalla tulojen käteen jäävää osaa nosti se, että he saivat lainat maksettua. He kirjoittivat, että aiemmin lainanlyhennyksiin ja laskuihin meni niin suuri osa tuloista, että he tunsivat elävänsä köyhyydessä.

”... kun tilipäivä koittaa, se on vain muutama napinpainallus tietokoneella ja hurlumlei... Eikä siihen tarvitse mitään erikoista haalia, omakotitalosta lainanlyhennys, autosta lainanlyhennys, lastenhoitokulut ja normaalit laskut. – Maksujen jälkeen tilille jäi 29e.” 14N40

”Kun pankkilaina saatiin maksettua, niin jäi rahaa muihinkin menoihin ja nälkä on enää suhteellista” 11N39

6.1.4. Puolison tulot ja säästöt

Kuudella kirjoittajalla puolison löytäminen tai puolison töiden saaminen liittyi taloudellisen tilanteen paranemiseen. Allardt (1976) tutki hyvinvoinnin osatekijöitä ja totesi tulojen olevan yhteydessä siviilisäätyn: naimisissa olevilla oli muita ryhmiä paremmat tulot. Tutkielmassani en ole eritellyt tarkemmin kirjoittajien siviilisäätystä avioliiton ja avoliiton välillä. Kirjoituksissa tuli kuitenkin esille, että työssä käyvä puoliso saattoi nostaa pariskunnan tuloja reilusti, jolloin heikommin tienaava tai työtön puoliso kirjoitti itsekin ylittäneensä köyhyyden.

”Tällä hetkellä olen työtön ja saan ansiosidonnaista päivärahaa. Mieheni käy työssä. Minun tuloni ovat köyhyysrajan alapuolella, mutta koska pääsen osalliseksi mieheni tuloista, minäkään en ole köyhä.” 1N46

”Nälkää en ole nähnyt avomieheni yhteen muuton jälkeen. (...) Sanon vain tämän, että hänellä on hyvät tulot ja edut.(...) En ole itse töissä. Olen hakenut töitä, mutta en ole saanut.” 30N40

”Mieheni on saanut olla työelämässä kaikki nämä vuodet, jotka olemme yhdessä eläneet. Elintasoni näyttää siis pysyvästi kohentuneen” 4N41

Muutama kirjoittaja taas löysi puolisonsa kuuden vuoden aikana ja sitä kautta sai taloudellisen tilanteensa vakaammaksi. Puolison kautta köyhyydestä pois pääsemisestä kirjoitettiin joissakin kirjoituksissa hieman häpeillen, ehkä sen takia, ettei tulojen kohentumista oltu ansaittu oman työn kautta. Kirjoittajalla itsellään saattoi olla hyvin pienet tulot, mutta niitä kompensoi puolison suurempi palkka. Kirjoittajat toivat myös esille, että yhdessä asuminen on paljon edullisempaa kuin yksin asuminen. Puolison palkkatulot ja säästöt olivat monelle kirjoittajalle tiukan rahatilanteen pelastus.

”En halua leuhkia, mutta osa entisistä ystäivistäni saattaa ihmetellä, miksi minä onnistuin nousemaan suosta. Tavallaan, kurjuus loppui, kun muutin avioliittoon ja menimme kihloihin. Olkoonkin, että miehen kautta.” 30N40

”Puolison pienet säästöt ovat tarjonneet perheellemme rahallista pelivaraa eri vaiheissa.” 21M42

”Minulla saattoi olla keskitasoa paremmat lähtökohdat päästä ulos köyhyydestä. Hyvä lukupää, eli suht helppoa saada opiskelupaikka ja tyttöystävä, myöhemmin vaimo, jolla vakinaistyyssuhde ja ihan ok palkka, joten hän pystyi auttamaan taloudellisesti esimerkiksi maksamalla enemmän vuokraa yhteisestä asunnosta” 12M34

6.1.5. Eläkkeelle siirtyminen

Edellä läpi käytyjä käännekohtia harvemmin esiintyi kolme käännekohtaa, joista yksi oli eläkkeelle siirtyminen. Eläkkeelle siirtymisen tulkinta köyhyydestä selviämiseksi ei ollut niin selkeää kuin muita reittejä selviytyneillä. Kyse ei aina ollut suoraan tulojen kasvusta, vaan enemmänkin tulojen vakiintumisesta ja pärjäämisen varmistumisesta. Eläkkeelle siirtyneiden ryhmään lukeutui niin iän kuin työkyvyttömyydenkin kautta eläkkeelle siirtyneitä. Neljä kirjoittajaa liitti eläkkeelle siirtymisen köyhyydestä selviämiseen.

Eläkkeelle siirtymistä pidettiin yleisesti pienituloiselle hyvänä asiana, kun tulot vakiintuivat eläkkeelle pääsyn myötä. Jos kirjoittaja oli ollut pitkäaikaistyöttömänä, matalasti palkatulla alalla tai tehnyt epäsäännöllisesti työtä, vakiintui tulotaso eläkkeelle siirryttäessä ja tulot saattoivat hieman noustakin. Eräälle kirjoittajalle työkyvyttömyyseläkkeelle

siirtyminen oli myös henkinen helpotus siihen, ettei tarvinnut enää pohtia kuukausittain, mistä saisi rahaa pärjätäkseen. Myös 1.3.2011 voimaan astuneen takuueläkelaki nousi yhdessä kirjoituksessa esille vähävaraiselle eläkeläiselle myönteisenä lakimuutoksena.

”Minulle kuuluu parempaa kuin vuonna 2006. Pääsin eläkkeelle v. 2008 syksyllä. Vaikka eläkkeeni jäi pieneksi työttömyysjaksojen ja koulutustani vastaamattomien töiden minipalkkaisuuden vuoksi, minulle jää rahaa hieman muuhunkin kuin vain vuokraan ja ruokaan. Nyt voin jopa matkustaa sukujuhlisiin ja ystäviäni tapaamaan.” 31N60

”Helpotus se päätös kaiken kaikkiaan oli, eläke tulee joka kuukausi ilman sitä yletöntä yrittämistä ja pärjäämisen pakkoa ja itsensä loppuun asti väsyttämistä..” 26N66

6.1.6. Avioero ja muut

Avioero on aina suuri elämänmuutos. Se saattoi monen kirjoittajan köyhyyteen. Etenkin kouluttamattomille kotiäideille avioero saattoi merkitä taloudellista kriisiä. Kuitenkin se oli usein uusi alku elämälle, jolloin pidemmällä ajalla niin henkinen kuin taloudellinenkin tilanne saattoi lähteä paranemaan, kun hankala avioliitto oli saatu päätökseen. Avioero mahdollisti eräällä kirjoittajalla uudenlaiset oman elämän valinnat ja toi tunteen itsekseen pärjäämisestä. Avioero saattoi olla kirjoittajalle ainoa vaihtoehto oman henkisen jaksamisen kannalta. Myös puolison kuolema yhdistettiin parissa kirjoituksessa köyhyydestä selviämiseen. Puolison todettiin olleen tuhlailevainen tai alkoholismiin taipuvainen, jolloin käytettävissä olevien tulojen lisäksi myös elämänlaatu nousi eron myötä.

”Olin jo sairastumaisillani (henkisesti), joten ajattelin, että menkööt kaikki, nyt tämä on loppu. Taloudellinen paine hellitti henkisen paineen hellittämisen myötä ja ajattelin, että nyt on suunta vain ylöspäin. Siitä se alkoi, ”leveä” yksinhuoltajan elämä.” 9N53

”... ja kun se pitkä liitto miehen kanssa oli täynnä myrskyjä ja ahdistusta niin olen tavaltaan nauttinut siitä että ei tarvitse pelätä enää ketään ja saa olla oma herransa.” 7N50

Pari kirjoittajaa nosti esille, kuinka yli 17-vuotiaan lapsen kotona asuminen lisää kustannuksia, kun lapsilisää ei enää makseta. Pienituloiset vanhemmat pitivät sitä yhtenä esimerkkinä siitä, ettei tukijärjestelmä tue heitä. Lasten kotoa pois muuttamisen koettiin tuovan helpotusta pienituloisen pärjäämiseen. Parilla kirjoittajalla lasten kotoa pois

muuttaminen oli köyhyydestä selviämisen kannalta yksi olennaisista käännekohdista.

”Pärjään hyvin, olen oppinut olemaan rahatta, eikä lapsikaan asu enää kotona” 9N53

”Talo on maksettu, lapset asuvat ja elävät jo omillaan ja täysin minusta taloudellisesti riippumattomina.”20N51

Yksi kirjoittaja voitti rahapelissä, sanojensa mukaan miljoonapotin. Rahapelissä voittanut kirjoittaja kertoi päässeensä puolisonsa kanssa rahavoiton myötä taloudellisesti huipulle.

”Vaikka elämässä on ollut nousuja ja laskuja, taloudellisesti olemme päässeet huipulle.” 10N64

6.2. Ajatuksia köyhyyden jälkeen

Tutkielman toinen kysymys on, mitä köyhyydestä selvinneet ihmiset kirjoittavat köyhyydestä siitä selvittyään Tein aineistolähtöisen analyysin, jonka kulkua avasin enemmän luvussa 5.2. ”Aineistolähtöisen analyysin kulku”. Analyysin kautta muodostin kolme eri teemaa: käsitykset köyhyydestä selviämisen mahdollistajista, köyhyyden jättämät jäljet sekä käsitykset onnellisuudesta. Tarkastelen siis, mitä tekijöitä köyhyydestä selvinneet kirjoittajat ovat nostaneet kirjoituksissaan köyhyydestä selviämisen mahdollistajiksi ja miten köyhyys ja siitä selviytyminen on muuttanut kirjoittajan tunteita, käytännön toimintaa ja suhdetta itseensä. Lisäksi nostan esille kirjoittajien käsityksiä onnellisuudesta. Tein ensin kuitenkin kirjoituksista yleisemmän katsauksen siihen, miten ihmiset kuvasivat omaa nykysuhdettaan koettuun köyhyyteen.

Kuuden vuoden takaiseen kirjoitukseen palaaminen

Kirjoittajat saivat vuoden 2012 kirjoituspyynnön mukana oman köyhyyskirjoituksensa vuodelta 2006. He pystyivät palauttamaan kokemansa niukkuuden mieleen ja he kommentoivat lähes poikkeuksetta ajan olleen hyvin synkkää ja ahdistavaa niin taloudellisesti kuin henkisesti.

”Oli erikoista lukea omaa tekstiä vuoden 2006 tienoolta. Tunnistan silti kaiken kokemani edelleen, vaikkakin teksti teki minut surulliseksi ja sen lukeminen muistutti mieleeni köyhyyden, yksinäisyyden ja erityisesti, yrityksen löytää köyhyydestä positiivisia puolia ironian keinoin” 30N40

”Tuntui mielenkiintoiselta lukea omaa kuusi vuotta vanhaa tekstiään. En muistanut heti, että tällaiseen olin osallistunut, mutta kirjoitus kyllä nopeasti palautti elävinä mieleen ne kuvat, ympäristöt ja olosuhteet, joissa sillä hetkellä elin. Silloin oli varsin tuskallista ja ahdasta.” 21M42

He kirjoittivat olevansa iloisia siitä, että köyhyys ja taloudelliset vaikeudet ovat taakse jäänyttä aikaa.

”Helpotuksen huokaus, kaikki ikävät mieltä painavat asiat ovat taaksejäänyttä elämää!” 27N64

”Meidät yllätti, miten huoletonta elämä voikaan tietyltä osin olla, kun rahaa on käytössä enemmän” 28N32

Raha toi siis helpotusta elämään ja tuntui parantavan elämänlaatua. Suhtautuminen rahaan muuttui paljonkin parilla kirjoittajalla, kun tulot paranivat. Eräs kirjoittaja kirjoitti osuvasti vuonna 2006, että ”Raha merkitsee köyhälle”. Ihminen suhteuttaa kokemuksensa elämäntilanteestaan kunkin hetken olosuhteisiin, jolloin taloudellisesti vaikeina aikoina rahahuolet helposti leimaavat hyvinvoinnin kokemusta. Parempina aikoina hyvinvointia saattavat määrittää muut asiat. Kirjoittaja saattoi havahtua asioiden mittakaavassa kuuden vuoden aikana tapahtuneeseen muutokseen, kun hän luki oman tekstinsä vuodelta 2006, jolloin hänen rahatilanteensa saattoi olla reilustikin huonompi.

Vuonna 2006:

”Tuloni on 429,30 euroa kuukaudessa (...) Rahan vähyys ei tunnu pahalta, koska rahasta saatava ilo ei ole lopulta sitä aidointa. Rahaa parempi rikkaus tulee jostain muualta. Jokaiselle se on sitä mitä itse haluaa. Minulle se on läheiset ihmiset ja luonnon kauneus.” 19N29

Ja sama kirjoittaja vuonna 2012:

”Nyt kuusi vuotta myöhemmin saan yli 2000 euroa enemmän kuussa. Kuitenkin vielä enemmän tulen valittaneeksi siitä, kun rahaa ei ole. Elämä on tällä hetkellä hienompaa ja parempaa kuin koskaan. Ainoa murheenaiheuttaja on minulle raha. Pelästyin, jos tililläni

on vain 100 euroa jäljellä. En osaa suhteuttaa sitä siihen, mitä kaikkea sillä saa tai kuinka kauan todellisuudessa kaksi henkilöä sillä elää. (...) Kuuden vuoden takaisen kirjoituksen saaminen oli kuin lottovoitto. Kirjaimellisesti. Yritän opetella tästä lähin ajattelemaan rahaa eri tavalla. Raha kun ei teekään ihmistä yhtään sen onnellisemmaksi, vaan sen tekeekin ne kaikki muut asiat, mitkä eivät liity rahaan millään tavalla.” 19N29

6.2.1. Köyhydestä selviämisen mahdollistajia: voimavarat, mahdollisuudet ja tukiverkostot

Köyhydestä selviytymisen mahdollistajina näyttäytyivät kirjoituksista löytämiäni asioiden perusteella sisäiset voimavarat, ulkoisten mahdollisuuksien avautuminen ja valmius hyödyntää niitä sekä tukiverkostot, joiden kautta kirjoittaja koki tulleen kunnioitetuksi. Tukiverkostot auttoivat jaksamaan arjessa ja ponnistelemaan eteenpäin. Lisäksi uskonto ja rahankäytön ja -arvon opettelu olivat selvinneiden kirjoituksissa asioita, jotka he liittivät köyhydestä selviämiseen. Salomaa (2014) tarkasteli pro gradu -tutkielmassaan vuoden 2006 köyhyyskirjoituksista lapsiperheiden köyhyyttä ja totesi köyhydessä elävien kirjoittajien ajattelevan töihin pääsyn, opiskelun ja oman jaksamisen olevan tekijöitä, jotka saattaisivat mahdollistaa köyhydestä pois pääsemisen. Osalla Salomaan (mt.) aineistossa mukana olevista kirjoittajista toivo köyhyuden päättymisestä oli kuitenkin jo sammunut. (Mt., 2014, 52–57.) Ylivelkaantuneisuus ja pitkittyneessä taloudellisessa puutteessa eläminen vie ihmisiltä usein toivon paremmasta tulevaisuudesta (Kontula, Viinamäki & Koskela 1998, 91). Myös ikääntyminen ja eläkeiän saavuttaminen näyttää laskevan köyhydestä pois pääsemisen todennäköisyyttä (ks. Taulukko 2. Vuonna 2012 kirjoittaneet, köyhydestä selvinneet ja syvässä köyhydessä elävät ikäryhmittäin). Salomaan (2014) tutkielmassa kirjoittajien arvelemat keinot köyhyuden päättämiseksi, työllistyminen, koulutus ja sinnikkyys olivat tekijöitä, jotka osoittautuivatkin tutkielmassani merkittävimmiksi köyhydestä pois pääsemisen mahdollistajiksi.

Henkinen pääoma ja sisäiset voimavarat

Kun kirjoittajat kirjoittivat siitä, mikä oli mahdollistanut köyhydestä pois pääsemisen heidän kohdallaan, tuntuivat avainsanoja olevan sisäiset voimavarat kuten sisukkuus ja

sitkeys. Eräs kirjoittaja totesi voimavaroja lisäävänä asiana sen, että pääsee ”pätemään”, esimerkiksi järjestötyön ja urheiluharrastuksen kautta. Monet kirjoittajat korostivat köyhyydestä selviämisen mahdollistuneen henkisen pääoman avulla. He kirjoittivat ajattelevansa, että selviytyminen on omasta sisukkuudesta kiinni. Heidän mukaansa köyhyydestä selvitäkseen pitää pärjätä omillaan ja yrittää katsoa eteenpäin vastoinkäymisistä huolimatta. Toivon ylläpitämisestä ja tavoitteiden asettamisesta kirjoitettiin merkittävänä tekijänä köyhyydestä pois ponnistamisen kannalta. Saaren (2010, 88–89) saamien tulosten mukaan toiveikkuudella voi nähdä olevan yhteyttä myös onnellisuuteen.

”Uskallan väittää, että jokainen pärjää elämässä kunhan löytää oikeanlaisen asenteen. Tätä asennetta voisin kutsua jalostuneeksi aggressioksi. Se synnyttää juuri sen verran raivoa, että saa aikaiseksi asioita ja pysyy päätöksissään. Täytyy osata luoda elämälleen tavoite ja monia pieniä välitavoitteita. Turhautumisen sietokykyä tulee tietoisesti kehittää, eikä menettää toivoansa. Jotkut tosiasiat pitää vain hyväksyä ja antaa arvoa niille asioille, mitkä ovat hyvin.” 17N44

”Ei auta nostaa käsiä pystyyn ja sanoa ei voi mitään, on tehtävä elämässä parhaansa.” 29N51

”Luonteestani voi kai laskea plussaksi piirteen, joka panee puremaan hampaat irveen ja yrittämään kahta kovemmin, mitä vaikeammaksi elämä menee.” 25N35

”Onneksi selvisimme sitkeydellä ja periksiantamattomuudella!” 27N64

Tutkielmani perusteella kirjoittajat pitivät omaa yrittämistä ja sinnikkyyttä hyvin merkittävänä tekijänä köyhyydestä pois pääsemisen kannalta. Tällöin toivon hiipumisen ja köyhyyden hyväksymisen osaksi omaa elämää voisi ajatella pienentävän ihmisen toimintakenttää ja mahdollisuutta päästä pois köyhyydestä. Senin (1992) sanoin, ihmisten toimintakykyisyyttä rajoittavat monet muutkin tekijät kuin vain raha (mt., 110). Kansantaloudellisesti heikossa tilanteessa kuitenkin yksistään asenne ei ratkaise työpaikan saamista, mikäli töitä ei yksinkertaisesti ole tarjolla.

”On oltava hyvä, tehtävä töitä, mutta sekään ei takaa mitään.” 30N40

Mahdollisuudet ja valmius hyödyntää niitä

Köyhyydestä selviytymisen mahdollistumiseksi vaaditaan sisäisten tekijöiden lisäksi myös ulkoisia myönteisiä muutoksia (Björklund & Sarlio-Siintola 2010, 39). Tutkielmassani

kirjoittajat kirjoittivat ottaneensa vastaan työpaikan, vaikka se ei ensin kovin houkuttelevaa olisikaan ollut. Avautuvia mahdollisuuksia pitää osata, uskaltaa ja tajuta hyödyntää. Työttömälle avautuva mahdollisuus saattaa olla tarjottu työtehtävä. Voi olla, että pitkään työttömänä ollut joutuu aloittamaan alemmista tehtävistä aivan toiselta alalta, mutta mahdollisuuksien hyödyntämiseen liittyy juuri valmius vastata avautuviin mahdollisuuksiin ja nöyryys aloittaa työt tarvittaessa omaa koulutusta alemmalta tasolta. Myöhemmin lyhytkin vastaanotettu sijaisuus voi paljastua todelliseksi onnenpotkuksi. Kannustinloukun olemassaolo eli esimerkiksi se, ettei pienten tulojen kasvu perusturvan kustannuksella kannustaisi työntekoon, ilmeni teksteistä yllättävän vähän. Järjestelmä sai pitkäaikais-työttömältä kehuja siitä, että on mahdollista opiskella työttömyyspäivärahalla ja näin palkkatuella työllistetty pitkäaikaistyötön ei kärsi taloudellisesti työn vastaanottamisesta.

”...Pääsin osa-aikaiseen työhön. Palkka ei ollut kovinkaan paljon työmarkkinatukeani suurempi ja siitä koitui aluksi jonkin verran varustemenoja, mutta näin jälkeinpäin ajatellen oli todella hyvä, että otin työn vastaan. Houkuttimena toimi soviteltu työttömyyspäiväraha, joka takasi sen, että käteen jäi ainakin hiukan enemmän rahaa kuin työttömänä.” 5N53

”Sain 7kk sitten palkkatukipaikan. Se oli todella kuin lottovoitto minulle. Saan oikeaa palkkaa ja asumistuki pienenee vasta sitten kun on ollut 6kk töissä, näin tuetaan pitkäaikaistyöttömän selviytymistä.” 22N46

Kirjoittajat asettivat työllistymisen tuoman edun kannustinloukun yläpuolelle. Kun ensin aukeaa työpaikka esimerkiksi sijaisuuden kautta, se ei välttämättä ensin tuo parempaa tuloa kuin perusturva. Työssä käyminen oli aineistoni kirjoituksissa itsessään monelle arvokasta ja lyhyempikin työpätkä saattoi johtaa jatkossa pidempään työsuhteeseen. Ehkä työtoiminta koettiin voimaannuttavana siksi, että työssä käyvä, omillaan toimeen tuleva ihminen toteuttaa yhteiskunnassa vallitsevaa normia ja sitä kautta kokee itsensä arvokkaammaksi yhteiskunnalliseen kontekstiin suhteutettuna (Easterlin 1974, 118).

”Tosin ei nytkään leipä ole leveä, kun vuokran maksaa, mutta kuitenkin se on itsetunnolle kullan arvoinen kun pystyy itse elättämään itsensä omalla toiminnallaan.” 22N46

Mahdollisuuksien hyödyntämiseen kuuluu myös tukijärjestelmän käyttäminen. Kirjoittajat kirjoittivat hakeneensa tukea, johon olivat oikeutettuja tai ottaneensa läheisten tarjoamaa tukea vastaan. Jos on heikossa taloudellisessa tilanteessa, pitää ymmärtää se, että tukijärjestelmä on juuri yhteiskunnassa heikommassa asemassa olevia varten luotu. Tuen

tarvitsemista ei pidä hävetä. Kirjoittajat painottivat, ettei saa jättäytyä yksin, vaan pitää aktiivisesti hakeutua tarvittaessa tuen piiriin ja vaatia tarvitsemaansa apua.

”Yhteiskunta on tullut ihan mukavasti vastaan yllätystilanteissa, sehän sen tehtävä on ja sen takia se on kehitetty. Meillä Suomessa on kohtalaisen toimiva tukijärjestelmä – on vain opeteltava ottamaan itse selvää sen sokkeloista, ymmärrettävä pyytää tarvitsemansa ja vaadittava häpeilemättä ja nolostelematta oikeutensa. Ja kyllä siihen oppii.” 26N66

”Taloudellista tilannetta helpotti toimeentulotuki. Sain sosiaalitoimesta vuokratuuden sekä toimeentulotukea. Ja kelan asumistuki helpotti taloudellisia huolia.” 22N46

Suomessa on perinteisesti omillaan pärjäämisen kulttuuri, jolloin tuen hakeminen voi olla osalle pois suljettu vaihtoehto taloudellisesti hankalassa tilanteessa. Pari kirjoittajaa koki taas, ettei tukijärjestelmä kyennyt tarjoamaan tukea, vaikka siihen olisikin ollut tarvetta. Tällainen kielteinen käsitys tukijärjestelmästä voi vaikeuttaa avautuvien ja olemassa olevien tukimahdollisuuksien hyödyntämistä, jos ihminen ei edes hae tukea vaan ajattelee, ettei kuitenkaan ole oikeutettu tukeen. Hän saattaa myös ajatella, että hänen pitäisi tulla toimeen omilla ansioillaan, jotta hän säilyttäisi itsearvostuksen sekä muiden kunnioituksen. Häpeä ja henkiset esteet tuen pyytämistä kohtaan saattavat johtaa ylivelkaantumisen pahenemiseen.

”Mutta se täytyy todeta että apua ei saa mistään, kyllä meillä on niitä auttavia tahoja vaan itse on yritettävä selvitä. Useasti tuli tunne että asiakkaita nöyryytetään ja apua annetaan ylimielisesti, jos annetaan” 15N40

”Mitään sosiaalisia toimeentulotukia tms. emme ole koskaan hakeneet tai saaneet, pohjalaisen kunnia-asia on aina ollut elättää itse perheensä eikä pyydellä keneltäkään mitään.” 7N50

Tukiverkostot

Läheiset tukivat kirjoittajia vaikeina hetkinä, auttoivat pitämään pinnalla sekä jaksamaan. Läheisiltä saatu kunnioitus, arvostus ja heidän luottamuksensa kirjoittajan pärjäämistä kohtaan olivat olennaisia tekijöitä köyhydessä selviämisessä ja etenkin vaikeina aikoina pinnalla pysyttelyssä. Ne eivät olleet aina suoraan köyhydestä pois pääsemiseen johtavassa roolissa, mutta olivat tärkeitä kirjoittajien jaksamisen kannalta. Ihminen tuntuu tarvitsevan lähelleen ihmisiä, jotka tukevat ja rohkaisevat yrittämään. Voidakseen luottaa omaan selviytymiseensä, yksilö saattaa tarvita toisenkin, joka uskoo hänen kykyihinsä ja

selviytymiseensä. Myös köyhänä ihminen tarvitsee ihmisarvoista kunnioitusta. Tässä asemassa näyttäytyivät perheenjäsenet, etenkin puoliso tai avopuoliso, ystävät tai vaikkapa ymmärtäväinen lääkäri. Niiden ihmisten tukea kiiteltiin, jotka arvostivat ystävää köyhänäkin.

”Ystävät ovat hyvin tärkeä tekijä elämässäni. Heitä ei ole paljon, mutta he ovat uskollisia ja viisaita. Heillä oli hyvät vakituiset työsuhteet ja talous. Silti en koskaan kokenut heidän taholtaan väheksymistä, vaikka olinkin pitkäaikaistyötön. Olin yksi heistä, enkä ”epäonnistunut olento.” 31N60

”Selviytymiskeinoina olivat ystävät, jotka joko lahjoittivat tai lainasivat rahaa, seurakunta sekä positiivinen asenne ja usko tulevaan.” 11N39

”... ja rakkaus taas teki ihmeitä! (...) Koin oloni paremmaksi kuin ennen, ja lääkärin kannustavat sanat antoivat minulle rohkeutta hakea ammattikorkeakouluun.” 12M34

Uskonto

Ystävien ja läheisten lisäksi uskonto oli kirjoituksissa näkyvästi esillä heikon hetken tukijana, joka auttoi jaksamaan ja katsomaan tulevaan. Osa kirjoittajista koki saaneensa uskonnon kautta jonkinlaista johdatusta vaikeissa tilanteissa

”Ilman sitä (Jumalan apua) en olisi selviytynyt katkeroitumatta ja masentumatta niistä erinäisistä tilanteista, joissa minua nöyryytettiin ja aliarvioitiin ja toisaalta käytettiin koulustani hyväksi.” 31N60

”Myös usko Jumalaan auttaa pitämään yllä toivoa, joka on tärkeää, että ihminen säilyy toimintakykyisenä.” 1N46

Järkevämpi rahankäyttö

Säästäväisen rahankäytön opettelu mahdollisti joillekin kirjoittajille köyhyydestä pois pääsemisen. Esimerkiksi velkaneuvontaan hakeutuminen ja budjetoinnin opettelu liittyivät rahankäytön opetteluun. Yhteiskunnan tarjoamasta tuesta ei kuitenkaan aina oltu välttämättä tietoisia ja tilanteet saattoivat ehtiä kärjistyä huomattavasti ennen avun piiriin hakeutumista (myös Piskonen 2006, 58–60). Useimmiten järkevämpi rahankäyttö mahdollistui vasta sitten, kun velkajärjestelyt oli suoritettu ja vaikkapa työllistytty. Käytettävissä olevien varojen määrää pystyi silloin ennakoimaan paremmin, eivätkä yllättävät pakolliset

hankinnat, kuten rikki menneet kengät, kaataneet budjettia. Eräällä kirjoittajalla rahatulot eivät olleet lisääntyneet, mutta rahankäyttö oli huolellisempaa ja näin taloudellisista vaikeuksista nouseminen mahdollistui hiljalleen.

”Rahatilanteeni on parantunut huomasti, liekö syynä iän mukanaan tuoma järki vai kanta-pään kautta koettu rahattomuus ja ulosottokierre. Tienaamme vähemmän tai saman verran, mutta rahankäyttö on parantunut huomasti. (...) Elimme niin sanotuilla viikkorahoilla, jotka laskimme itsellemme jokaiselle viikolle budjetista. Kun oikein pihisti saimme parissa vuodessa maksettua itsemme kuiville ja ansaitsimme luottokykymme takaisin.” 16N38

6.2.2. Köyhyden jälkiä: muutokset toiminnassa ja suhtautumisessa itseen sekä muihin

Kirjoittajat toivat kirjoituksissa esille omia tuntemuksiaan ja sitä, kuinka köyhyys on vaikuttanut heihin. Häpeä muuntui köyhyydestä selviämisen myötä itsevarmuudeksi ja rohkeudeksi. Itsensä arvostaminen ja usko omaan pärjäämiseen vahvistuivat huomattavasti köyhyydestä selviämisen myötä. Muutama kirjoittaja kirjoitti vaikeuksistaan luottaa muihin ihmisiin kokemansa seurauksena, mutta suurin osa kuitenkin kirjoitti huolesta, joka heräsi heikommassa asemassa olevia kohtaan ja halusta auttaa heitä.

Muutokset luottamuksessa sekä suhtautumisessa itseen

Kirjoittajat kirjoittivat siitä, miten esimerkiksi suhtautuminen itseen on muuttunut köyhyden kautta. Aiemmissä tutkimuksissa köyhyyteen on liitetty häpeän tunne (Ohisalo ym. 2014, 82; Krok 2012, 130). Köyhyydestä selvinneiden kirjoittajien kirjoituksista kävi ilmi, että köyhyden aikana koettu häpeä oli hävinnyt ja tilalle oli tullut kokemus omasta pärjäämisestä, rohkeudesta, itseluottamuksesta sekä halusta kunnioittaa itseä. Myös Saarelan (2005, 28–30) tekemässä selvityksessä tavoitteiden saavuttamisen esimerkiksi opintojen suhteen nähtiin johtavan nuorilla parempaan itsevarmuuteen ja synnyttävän pystyvyyden tunteen. Kirjoittajille köyhyys oli opettanut myös nöyryyttä pyytää apua tarvittaessa.

”Kaikkien noiden kokemusten jälkeen minä en ole enää ollenkaan nolo enkä arka enkä häpeilevä erinäisillä tukiluukuilla seisossani.” 26N66

”Köyhyys on jättänyt leimansa. Opettelen arvostamaan itseäni.” 28N32

”Ja usko siihen, että kyllä sitä jotenkin pärjää kun on tähänki asti pärjännyt.” 22N46

Monet köyhyyden läpi käyneet kirjoittajat kirjoittivat köyhyydestä opettavaisena kokemuksena, jota ilman he eivät olisi sellaisia kuin ovat. Osa tunsi jopa kiitollisuutta oppimastaan ja koki köyhyyden olevan ikään kuin matka itseensä. Köyhyys näytti, että hankalissakin olosuhteissa voi pärjätä ja tätä kautta köyhyydestä selviytyminen lisäsi itsevarmuutta ja itsetuntemusta. Köyhyyden aikainen elämä koettiin lähes aina kuitenkin hyvin tuskallisena elämänvaiheena, joten kenellekään ei voi toivoa köyhyyttä vain asioiden mittasuhteen oppimiseksi.

”Mutta vaikeat ajat toivat rohkeutta, olen uskaltanut tehdä päätöksiä ja tarttua haasteisiin. Tunnen omat voimavarani, koska niitä on koeteltu.” 20N51

”Ilman omaa köyhyyskokemustani olisin itse sisimmässäni köyhempi kuin nyt. Siksi olen kiitollinen siitä että kerran näin nälkää” 29N51

”Mutta ymmärrän, että köyhyys ei ketään jalosta, päinvastoin se musertaa ihmisen.” 30N40

Vaikka osa kirjoittajista kirjoitti köyhyyskokemuksen tuoneen itsevarmuutta ja rohkeutta, kirjoitti pari kirjoittajaa lähes vastakkaisesti köyhyyden opettaneen, että elämä voi muuttua hetkessä. Heillä oli epävarmuus saavutetun elämäntilanteen pysyvyydestä ja käsitys siitä, ettei esimerkiksi työtä ja suunnitellun tulevaisuuden toteutumista kannata pitää itsestäänselvyytenä. Myös negatiivisempia tunteita, kuten katkeruutta, ilmeni muutaman kirjoittajan tekstistä. Katkeruutta koettiin huonosti toimivaa tukijärjestelmää kohtaan, joka ei ollut riittävästi tukena silloin, kun sitä tarvittiin. Köyhyys tuntui myös erottelevan tosiystävät näennäisistä. Pieni osa kirjoittajista kirjoitti kokevansa katkeruutta ystäviänsä kohtaan, jotka olivat hävenneet köyhempää tai jättäneet oman onnensa nojaan silloin, kun kirjoittaja olisi kaivannut tukea. Kokemus oli opettanut nämä ihmiset varauksellisiksi ja he kirjoittivat kokemansa perusteella, ettei muihin ihmisiin voi tai kannata luottaa, vaan on parempi pärjätä omillaan.

”Olen nykyään varovaisempi ihmisten suhteen. Opiskelijaystäviä minulla ei ollut, muutama ystävä tukivat, osa haukkui pataluhaksi. (...) Ihmiset uskaltavat lyödä lyötyä, eivätkä ole monikaan eläintä kummempia.” 30N40

Muutokset suhtautumisessa muihin

Köyhyyskokemus ja siitä selviäminen herätti kirjoittajissa myös huolen huonompiosaisten pärjäämisestä ja oikeudenmukaisuuden toteutumisesta. Kirjoittajat olivat itse kokeneet, millaista on elää taloudellisesti heikoilla ja todennäköisesti oman kokemuksensa kautta kykenivät eläytymään heikompiensa ahdinkoon. Kirjoittajat kirjoittivat tuntevansa huonoa omaatuntoa omasta pärjäämisestään, jos läheisillä oli puutteita. Huolesta kirjoitettiin koskien niin läheisiä, yleisesti Suomessa asuvia köyhiä kohtaan kuin maailmanlaajuisemminkin kehitysmaiden absoluuttisesti köyhiä kohtaan. Muutama kirjoittaja pyrki auttamaan muita myös hyväntekeväisyyden kautta.

”Ja tunnen myös huolta siitä, miten muut yksinhuoltajat elämässään jaksavat. (...) Niinpä nyt itse koetan olla kuulolla, jos näen jonkun ahdingon. Tarjoan kyytiä, annan oman taloni lomakäyttöön, jaan viinimarjoja ja raparperia. Pieniä tekoja, joilla saattaa olla merkitystä jollekin toiselle enemmän kuin minulle.” 20N51

”Sinänsä köyhyys ei ympäriltämme ole kadonnut, vaan näemme sitä läheistemme elämässä. Se tuntuu pahalta. (...) On tuntunut epäreilulta huomata olevansa ulkona syömässä tavallisena perjantaina, kun läheiseltä tulee viesti, että luvattu tuki ei tullutkaan tilille ja edessä oleva viikonloppu tuntuu toivottomalta.” 28N32

Muutokset toiminnassa

Kirjoituksissa tuli esille säästäväisen elämäntavan ja siihen liittyneen toiminnan juurtumista. Kirjoittajat joutuivat keksimään ja hyödyntämään arjessa mitä moninaisimpia keinoja selvitäkseen köyhyudessa ja säilyttääkseen arvokkuutensa. Yksi kirjoittaja kirjoitti verhoilleensa köyhyiden aikanaan ekologiseen elämäntapaan. Köyhyyteen ja rahattomuuteen ikään kuin sopeutui, eikä kuluttamisen taso kasvanut useinkaan suhteessa tulojen lisääntymiseen. Ekologisuus kuten kirpputorilla käynti, itse leipominen ja luonnosta marjojen keräily olivat säilyneet hyviksi todettuina toimintoina.

”Ostan edelleen suurimman osan vaatteistani kirpputorilta. Tykkään vaatteistani jotka ovat sieltä. Olen oppinut säästeliääksi.” 30N40

”Eli nuukailua emme ole lopettaneet. Nyt kun lapset ovat kasvaneet ja minulle jää enemmän aikaa, teen paljon käsitöitä, lähinnä kierrätysmateriaaleista.” 5N53

Moni kirjoittajista kirjoitti, etteivät he olleet oppineet käyttämään ylimääräistä rahaa tulojen kasvun jälkeenkään. Yksinkertaisesti he eivät osanneet tuhjata rahaa, vaikka rahaa olisikin käytettävissä. Rahan käyttö muuhun kuin perustarpeiden tyydyttämiseen saatettiin kokea jollain tapaa vääräksi. Rahan tarkka budjetointi ja alennustuotteiden hyödyntäminen oli jäänyt köyhyysajoilta muutamalle kirjoittajalle lähes pakkomielteiseksi tavaksi, josta ei voinut, uskaltanut tai yksinkertaisesti osannut luopua.

”Itselleni en edelleenkään ole oppinut ostamaan mitään, kaikki mitä hankin, on pitkän harkinnan ja laskemisen tulosta. Alennusmyynneissä en osaa edes käydä, kun sinne ei ollut asiaa ilman rahaa yli 20 vuoteen.” 9N53

”Voisin ehkä elää vähän leveämminkin, mutta vuosikymmenten nuukailu on imeyttänyt tämän kurjuuden maksimoinnin niin selkärankaan asti, etten osaa enää panostaa rahallisesti mihinkään.” 7N50

”Minun on vaikea jättää käyttörahaa tilille, koska pelkään tuhlaavani sen, ja olen hyvin ankara itseäni kohtaan.” 1N46

”Tajusin ostaneeni ruokaa (valmissilakkalaatikkoa) josta en pidä, vain koska se oli tarjouksessa.” 28N32

Köyhyydestä selvinneet kirjoittajat liittivät lainaamiseen takaisinmaksun taakan ja välttelivät lainaamista sen takia. Pikavipit olivat saattaneet monen kirjoittajan aikanaan köyhyyteen ja pari kirjoittajaa totesi taloudellisista vaikeuksista selvittyään, etteivät enää aio sortua lainaamiseen. Osalla kirjoittajista oli jo valmiiksi ollut käsitys siitä, että pienivaraisena lainojen takaisinmaksaminen olisi ollut hyvin hankalaa ja oli parempi sinnitellä arjessa omien pienten varojen kanssa.

”Emme ota velkaa enää ikinä!!!” 27N64

”Tosin lainaamisesta emme periaatteessakaan pidä, sillä usein se mielestämme vain kasaa ongelmia tulevaisuuteen.” 28N32

”Pankkilainoja en ole koskaan ottanut, sillä en halua ottaa sellaista rahaa, mikä pitää maksaa takaisin.” 13M39

6.2.3. Käsitteitä onnellisuudesta: arvojärjestys ja asioiden suhteuttaminen

Köyhyydestä selvinneet kirjoittajat kirjoittivat myös sitä, mistä heidän onnellisuutensa syntyy. He kirjoittivat köyhyyden vaikuttaneen ajatusmaailmaansa ja siihen, että osasivat arvostaa pieniä ja aineettomia asioita. Kirjoittajat eivät kytkeneet onnellisuutta rahaan, mutta perustarpeet näyttivät kirjoitusten perusteella olevan onnellisuuden kulmakiviä. Allardt (1976, 266) mukaan tulot ovat suorastaan hyvinvoinnin edellytys köyhemmille väestöryhmille, kun taas korkeammalla tulotasolla ihmiset hankkivat tuloillaan valtavasti perustarpeidenkin ulkopuolisia asioita sen takia, että niitä on muilla samaan tuloryhmään kuuluvilla. Tämä voinee osaltaan selittää sitä, että tulot ovat yhteydessä onnellisuuden lisääntymiseen vain tiettyyn rajaan asti perustarpeiden tyydyttämisen jälkeen, sillä ihminen aina vertaa itseään muihin ja helposti hyvätuloisempiinkin. (Allardt 1976, 266; Easterlin 1974, 111–112, 117; Frank 2007, 30–42; Ervasti & Saari 2011, 200.)

Perustarpeiden tyydyttämiseen tarvitaan yhteiskunnasta riippuen tietty määrä varallisuutta, mutta kirjoittajat näyttivät vuoden 2012 kirjoituksissa ylittäneen sen tulorajan, jolla perustarpeet saadaan tyydytetyksi. Aikaisemmin koettu puute oli pakottanut kirjoittajia kohdistamaan vähäiset resurssit selviytymisen kannalta tärkeimpiin asioihin. Kirjoittajat olivat köyhempinä aikoina monesti joutuneet karsimaan jopa ruoasta. He tuntuivat arvostavan perusasioita kuten ruokaa ja ystäviä vielä sittenkin, kun tulotaso oli noussut. He kirjoittivat ajattelevansa, että hyvään ja onnelliseen elämään ei tarvita perustarpeita ihmeellisempiä asioita.

Raha tuo onnea jossain määrin

Köyhyydessä elävä ihminen näyttää sopeutuvan köyhyyteen. Pienillä resursseilla eläminen vaatii niiden tarkan suuntaamisen selviytymisen kannalta olennaisiin perustarpeisiin kuten ruokaan ja asuntoon. Ollakseen onnellinen, on onnellisuuden pohjaututtava usein aineettomiin asioihin, jotka voi saavuttaa ilman suurempia varoja. Köyhyyskirjoituksen kirjoittaneet ihmiset kirjoittivat onnellisuutensa perustuvan ihmissuhteisiin, perustarpeisiin

kuten asuntoon, ruokaan sekä terveyteen ja siihen, että on oikeus valita itse ja vaikuttaa oman elämän kulkuun. Myös Senin (1992, 41–42) mukaan mahdollisuus valita tuottaa jo itsessään hyvinvointia. Siitä huolimatta, että kirjoittajat kirjoittivat, ettei raha tuo onnea, vaaditaan sitä kuitenkin heidän arvostamiensa perustarpeiden tyydyttämiseen. Sitä kautta myös raha liittyy onnellisuuteen, muttei itseisarvona.

”Minä tunnen olevani hyväosainen, koska olen tehnyt omat valintani itse.” 23N48

”Raha kun ei teekään ihmistä yhtään sen onnellisemmaksi, vaan sen tekeekin ne kaikki muut asiat, mitkä eivät liity rahaan millään tavalla.” 19N29

”Materiaa tärkeämpää ovat kuitenkin hyvät ihmissuhteet, mahdollisuus toteuttaa itseään mielekkäiden harrastusten kautta, kohtuullinen terveys, kiinnostus ja uteliaisuus maailman ilmiöitä ja elämää itseään kohtaan, itsensä kehittäminen ja ihmisenä kasvaminen sekä muut hyvät arvot, joita ei voi ostaa rahalla.” 25N35

”Olemme kiitollisia ihanista lapsistamme ja työpaikoistamme, asunnostamme ja elämestämme.” 29N51

”Raha ei tuo onnea, mutta se takaa kunnan yöunet ja turvallisen olon.” 20N51

Vähään tottunut on vähästä tyytyväinen

Köyhyydestä selvinneet kirjoittivat onnellisuutensa syntyvän rahattomista asioista. Kaikkien kirjoittajien kohdalla ei voi puhua välttämättä ajatusmaailman muutoksesta, sillä osa kirjoittajista oli joutunut sopeutumaan köyhyyteen jo lapsuudesta lähtien. Osa taas oli ehtinyt nauttia rikkaasta nuoruudesta ennen pitkäaikaistyöttömyyttään ja sen tuomaa köyhyyskokemusta, joka auttoi arvostamaan aikaisempia itsestänselvyksiä uudella tavalla. Yhteisesti voi sanoa, että köyhyyden selättäneet ihmiset olivat kokemuksensa kautta oppineet asioiden todellisen tärkeysjärjestyksen, jolloin listan kärkeen asettuivat inhimillisten perustarpeiden mukaiset asiat kuten ruoka, asunto ja ihmissuhteet.

Kirjoittajat kirjoittivat osaavansa arvostaa köyhyydestä selvittyään pieniäkin asioita. Köyhyydestä selviämisen tunteen synty ei näytä vaativan suurta muutosta tuloissa. Köyhyyden kautta pienillä tuloilla elämään sopeutunut piti pienäkin nousujohteista muutosta tuloissa tai elämän vakiintumisessa suurena, jos se helpotti perustarpeiden tyydyttämisessä. Kirjoittajat halusivat erottaa köyhyyden myös vapaaehtoisesti niukoilla

resursseilla elämisestä. Tämä vahvistaa aiemminkin esillä ollutta käsitystä siitä, ettei syrjäytyneeksi ja huono-osaiseksi ulkoapäin määritelty ihminen välttämättä koe itseään lainkaan huono-osaiseksi. (Runciman 1966, 10–11; Niemelä & Saari 2013, 10)

”Raha ei tuo onnea – en ole ahne enkä kadehdi toisia, minulle on tarpeeksi taivasta siinä että pärjään tilivälistä toiseen ja vähän jää sukanvarteenkin.” 7N50

”Ja nauttii todella paljon jos jotakin uutta saa hankittua. Jopa uusista sukista, yms. pienestä tulee tosi hyvä mieli” 22N46

”Olen asunut askeettisesti sen jälkeenkin ja ihan mielelläni. Köyhyys on sitä, etteivät rahat riitä laskuihin, ei sitä, että joutuu kantamaan veden ja lämmittämään kakluunin.” 1N46

”Halusin kuitenkin tuoda esiin sen näkemyksen, ettei ”köyhä” ehkä ole hyvä syrjäytymisen määritelmänä, koska kaltaisiani vapaaehtoisesti niukasti eläviä on paljon.” 23N48

Kirjoittajien joukossa oli tietenkin myös niitä, jotka olivat oppineet nauttimaan rahalla saavutettavista asioista, joihin ei aikaisemmin ollut varaa.

”Myöhemmin ostin kunnollisen kitaran, järjestelmäkameran ja objektiiveja sekä äänikortin ja mikrofonin, ja silmälasit. Otin nettiyhteyden. Yhtenä kesänä lensin muutaman päivän reissulle Berliiniin. Aloin jopa korjauttaa hampaitani yksityisellä lääkäriillä” 13M39

”Olen huomannut myös tätä kautta rahankäytön muuttuneen, enää ei ostoslistassa ensimmäisenä ole välttämättä ruoka vaan jotain vapaa-aikaankin viittaavaa, kuten pullo punaista hyvän lihan kera tai kodin sisustukseen liittyvä asia kuten uudet lakanat tai verhot.” 11N39

Monet kirjoittivat tulotason parannuttua matkailusta tulleen säännöllistä, heillä saattoi olla esimerkiksi pyrkimys toteuttaa vuosittainen lomamatka Etelä- tai Keski-Eurooppaan. Joissakin tapauksissa matkailu oli kotimaanmatkailua ja reissuja Viroon tai Ruotsiin. Suomalaisessa yhteiskunnassa matkailu tuntuu nykyään olevan suhteellista tulotasoa määrittävä normi, aivan kuten säännöllinen ravintolassa käyminen ja harrastaminenkin. Niistä pienten tulojen vuoksi paitsi jääminen synnyttää kokemuksen köyhyydestä. Tämä on käytännöllinen esimerkki siitä, kuinka Peter Townsandin (1979, 31) suhteellinen köyhyysraja elää ajassa. Suomessa normaaleina pidetyt perustarpeet muovautuvat ja lisääntyvät, jolloin tyydyttävän elintason kriteerit kohoavat jatkuvasti ja elintason saavuttaminen kallistuu (Kangas & Ritakallio 1996, 2; Karjalainen 2013, dia 5; Nordberg 1996, 70).

”Kuusi vuotta sitten tuskin haaveilin kesälomamatkoista koko joukolla, nyt se melkein kuuluu kesään.” 5N53

”Minä olen käynyt yksin kulttuurimatkoilla ympäri Keski-Eurooppaa. Yhdessä olemme olleet kolmesti Madeiralla. Nyt aiomme mennä sinne ensi talveksi, sillä minä voin jo hakea vuorotteluvapaata töistä oltuani jo 5 vuotta” 3N61

”Ja neljä vuotta sitten tuli elämäni ensimmäinen ulkomaanmatka tuli tehtyä, tyttären kanssa. Se tuntui hienolta.” 22N46

Suhteellisuudentaju

Köyhyydestä selviämisen kokemus ei useinkaan liittynyt merkittävään tulojen kasvuun. Kirjoittajat kirjoittivat suhteellisuuden tajuamisesta sekä arvojensa muovautumisesta. Vähällä eläessä voi oppia, ettei onnellisuuteen välttämättä vaadita aina suuria tuloja (Voutilainen 1994, 113–116). Myös Kainulaisen (2014, 60) mukaan ihmisen kokemus omasta tilanteestaan voi muuttua paitsi ulkoisissa tekijöissä tapahtuvan vaihtelun tuloksena, myös oman näkökulman muutoksen seurauksena.

”Minulle oli hyvin tärkeää se aika, jolloin perhe oli irti palkkatöistä. Oli selkeyttävää nähdä, kuinka vähällä voi tulla toimeen – ja kuinka vähän on oikeasti tarpeellista. Luulen, että yksi tyytyväisyyden salaisuus on kyky elää ihmisen kokoista elämää. Ihmisen ”koko” voi myös muuttua tilanteiden mukaan.” 23N48

”Voisi luulla, että tarkoitukseni on ollut antaa mielikuvaa siitä, että rahaa olisi jotenkin runsaasti enemmän. Ei ole ollut – asioille vain on tullut uusia merkityksiä, kuten ihmissuhteista nauttiminen ja niiden arvostaminen.” 11N39

Walter Garrison Runcimanin (1966, 21) mukaan vaikeina aikoina ihmisten vertailuryhmät ovat rajoittuneemmat ja suhteellinen köyhyysraja häilyvämpi. Tämä koskee kuitenkin laajempia yhteisöjä. Kirjoituksissa omaa elämäntilannetta suhteutettiin muihin ihmisiin, joilla asiat olivat vielä huonommin kuin itsellä, jolloin oma tilanne alkoi näyttää valoisammalta.

”Näin naisia, jotka hoitivat huonosti lapsiaan ja joilta oli otettu lapsi huostaan. Olin järkyttynyt; oma tilanteeni näytti hyvältä verrattuna heidän tilanteeseen. (...) Näin elämän nurjan puolen.” 30N40

”Tässä maassa – maapallosta puhumattakaan – on valtava määrä ihmisiä, joilla asiat ovat satoja kertoja huonommin kuin minulla. Siksi en ilkeä kovin kamalasti valittaa. Monta

mielihalua jää toteuttamatta, mutta ilman niitäkin pärjää.” 6N69

”Kaupungissa en enää kokenut itseäni köyhäksi. Ei ole köyhä jos kummallakin on töitä ja selviää arjesta. Eikä tarvinnut vertailla itseään kehenkään. Asumismuotojakin on kaupungissa monenlaisia. Ei ole yhtä oikeaa tapaa elää.” 29N51

Yksi kirjoittaja totesi köyhyydestä selvittyään ja paremmilla tuloilla muutaman vuoden elettyään, että oli unohtanut elämän tärkeistä arvoista jotain olennaista. Voisi siis olla, että ihminen todellakin suhteuttaa elämäntilanteensa vallitseviin olosuhteisiin ja sopeutuu samalla tavalla hyvätuloisuuteen kuin köyhyyteenkin (Easterlin 1974, 119; DiTella & MacCulloch 2005, 38). Kuitenkin vain yksi köyhyydestä selvinnyt kirjoittaja kirjoitti vaatimustensa kasvaneen parantuneen tulotason mukana, eli tämän tutkielman perusteella ei voi tehdä yleisiä johtopäätöksiä siitä, että köyhyyden läpi käynyt ihminen unohtaisi kokemansa niukkuuden tulotason kohennuttua.

”Olen kuudessa vuodessa unohtanut jotain. En muista, että koskaan olisi tarvinnut miettiä raha-asioita niin paljon kuin viime aikoina, en muista, että olisin joutunut olemaan syömättä tai jättämään baarireissut väliin kavereiden kanssa. Mutta koskaan (köyhempänä) en kokenut jääväni jostain paitsi rahan takia.” 19N29

6.3. Miksi toinen selviää ja toinen ei?

Köyhyydestä selvinneiden kirjoittajien teksteissä tuli esille elämän käännekohtia eli siirtymiä, joiden myötä he onnistuivat selättämään köyhyytensä. He kertoivat onnellisuutensa kumpuavan pienistä asioista ja perustarpeiden tyydyttymisestä. Läheisiä, jotka olivat kirjoittajan tukena, pidettiin tärkeinä selviytymisen kannalta. Ulkoisten mahdollisuuksien avautumisen lisäksi omia voimavaroja ja sinnikkyyttä pidettiin merkittävinä tekijöinä. Myös köyhyydessä edelleen vuonna 2012 elävistä kirjoittajista moni oli kohdannut kuuden vuoden aikana erilaisia käännekohtia. Halusin tarkastella, miten edellisessä luvussa (6.2.1 Köyhyydestä selviämisen mahdollistajia: voimavarat, mahdollisuudet ja tukiverkostot) esitellyt köyhyydestä selviämisen mahdollistajat näyttäytyivät kirjoituksissa, joiden kirjoittajat eivät olleet päässeet irti köyhyydestä vuoteen 2012 mennessä. Testasin, onko köyhyydestä selviytyneiden kirjoittajien kirjoituksista nostamillani asioilla todella merkitystä selviytymisen kannalta. Köyhyyden kanssa yhä sinnittelevien kirjoituksissa vuorottelivat myönteiset ja kielteiset siirtymät, aivan kuten köyhyydestä pois päässeilläkin kirjoittajilla.

6.3.1 Henkinen pääoma ja sisäiset voimavarat

Ne kirjoittajat, jotka kokivat elävänsä yhä köyhyydessä, olivat suureksi osaksi taloudellisisissa vaikeuksissa eläviä väliinputoajia. He olivat usein pitkäaikaistyöttömiä, jotka olivat jo pitkään hakeneet töitä, mutta eivät olleet niitä saaneet. Sairaudet olivat monen kirjoittajan kirjoituksissa läsnä ja huono-osaisuus todellakin tuntui kasautuvan. Joukossa oli myös työssäkäyviä ihmisiä, joiden palkka sujahti lähes kokonaan ulosottoon ja asunnon vuokraan. Se, ettei elämä ollut vakiintunutta ja tulot turvattuina, johti siihen, että elämässä oli hyvin hankala edetä. Muutama kirjoittaja koki olevansa elämässään sivustakatsojia ja ajautuvansa sen mukana. Tällainen osattomuus ja muiden valintojen mukana ajautuminen vie ihmistä kauemmas toivotunlaisesta elämästä (Ohisalo & Laihiala 2014, 97). Iäkkäämmät ja pidempään köyhyydessä eläneet kirjoittajat olivat useammin hyvin toivottomia tulevaisuutensa suhteen. Moni kirjoittaja kirjoitti kokemastaan tarpeettomuuden tunteesta.

”Vaikka kuinka kasvattaisin itse henkisiä voimavaroja itselleni, se ei paranna taloudellista tilannettamme, ei tee tehtyjä mokia tekemättömiksi. Tosiasia on se, että kudessa ollaan. Minä seuraan sivusta tätä näytöstä, jonka puolisoni ja hänen sairautensa esittävät.” 38N49

”Tulee riittämättömyyden tunne: tehtävää olisi niin paljon, voimia ei enää ole.” 37N71

Osalla köyhyyden kanssa sinnittelevistä kirjoittajista oli edelleen pieni toivon kipinä, mutta etenkin arvosanalokkaan 4 päätyneissä kirjoituksissa toivo oli yleensä mennyttä ja katkeruus suurta. Vastoinkäymiset, kuten henkiset ja fyysiset sairastumiset, läheisten kuolemat, irtisanomiset ja työkyvyttömyyseläkehakemusten hylkäämiset himmensivät toivoa paremmasta elämästä. Arki saattoi olla pompottelua byrokratian rattaissa ja viranomaisten kanssa asioiden selvittely koettiin raskaana. Sosiaalitoimiston kirjoitettiin olevan nöyryyttävä paikka, jossa kirjoittaja ei kokenut tulleen ymmärretyksi ja autetuksi. Moni edelleen vuonna 2012 syvässä köyhyydessä elävistä kirjoittajista oli hyvin katkera yhteiskuntaa, tukijärjestelmää ja päättäjiä kohtaan. Köyhyydestä selvinneet kirjoittajat taas toivat esille, että on tärkeää hyödyntää yhteiskunnan tarjoama tuki, mikäli sitä tarvitsee. Avun pyytäminen nähtiin yhtenä väylänä tilanteen helpottumiseen. Osa köyhyydessä elävistä kirjoittajista suhtautui hyvinkin kielteisesti sosiaalitoimeen ja kieltäytyivät tiukasti pyytämästä sieltä apua. Tällainen saattaa johtaa ylivelkaantuneisuuden ja muiden taloudellisten ongelmien pahenemiseen.

”Minulla ei ole mitään unelmia tai haaveita enää, sillä niihin ei ole varaa ja mahdollisuuksia ja jos olisikin niin ulosottomies veisi nekin ja kaikki on mennyttä (...) Olen siis tuhoon tuomittu ja se ei muuksi muutu, sen olen todennut, eikä parempaa huomista minulle tule elinaikanani.” 34M45

”Jaksaisitko elää mun elämää MINÄ EN JAKSA ENÄÄ! Helvetin kivaa kesää sinne isoon maailmaan. MULLA EI OLE KETÄÄN EI OLE MITÄÄN (...)” 43N49

”Vuosi sitten nöyryyin ja menin sossuun. Eukko hössötti vaan enkö ole päässyt töihin, ihmetteli miten pärjäämme näin vähällä rahalla ja antoi avustusta kuukaudeksi. En mene sinne toiste (...) En näe valoa missään. Sama kurjuus jatkuu.” 45N42

”Jatkuvaa kamppailua viranomaisten kanssa. Meitä ei ole. Meitä ei kuunnella.” 50N69

Tällainen pitkittyneen köyhyyden aiheuttama turvattomuus johtivat monen kirjoittajan kohdalla uupumiseen ja voimattomuuteen. Se sai aikaan toivottomuutta ja sitä, ettei

kirjoittaja asettanut tavoitteita tulevaisuudelle. Tavoitteiden asettaminen taas on elämässä etenemisen edellytys (Rouvinen-Wilenius & Leino 2010, 242; Lindeman ym. 1995, 28, 38). Saaren (2010, 88–89) tutkimuksessa tulevaisuuttaan valoisana pitävät ihmiset olivat hieman onnellisempia kuin ne, jotka eivät pitäneet tulevaisuuttaan niin valoisana. Tavoitteet ja tulevaisuuden näkymät siis edistävät selviytymistä ja jaksamista. Sitkeys ja oma yrittäminen näyttäytyivät selviytyneiden kirjoittajien teksteissä tärkeinä tekijöinä selviytymisen kannalta, joten näiden voimavarojen hiipuminen näyttää vaikeuttavan köyhyydestä pois pääsemistä entisestään. Myönteiset siirtymät kuten esimerkiksi työjaksot ja lapsenlapsen syntymä olivat köyhyydessä elävien kirjoituksissa toivonpilkahduksia, jotka lisäsivät voimavaroja. Tämä vahvistaa käsitystäni siitä, että myönteiset siirtymät todellakin auttavat pääsemään pois köyhyydestä paitsi mahdollisen taloudellisen hyödyn, myös voimavaraistavan vaikutuksensa ansiosta.

”Sain voimia ja voimavaroja elämän positiivisista tapahtumista negatiivisten tapahtumien ja tilanteiden sietämiseen ja käsittelemiseen.” 38N49

6.3.2. Avautuvat mahdollisuudet ja valmius hyödyntää niitä

Ero köyhyydestä selvinneiden ja köyhyyden kanssa yhä sinnittelevien kirjoittajien välillä oli se, ettei köyhäksi itsensä tuntevien elämäntilanne ollut vakiintunut sellaiseen pisteeseen, joka tyydyttäisi itseä. Moni kirjoittaja kirjoitti hakevansa aktiivisesti töitä. Useilla näistä kirjoittajista oli kuuden vuoden aikana ollut yksi tai useampia työllisyysjaksoja, jotka olivat päättyneet jälleen työttömyyteen kirjoittajasta johtumattomista syistä. Köyhyysloukussa yhä elävät kirjoittajat olivat kuitenkin ikään kuin palanneet lähtöpisteeseen eli heidän kohdallaan myönteinen tapahtuma ei ollut saanut aikaan huomattavaa hyvän kehää.

Osalla kirjoittajista käytettävissä oleva raha oli ylivelkaantumisen seurauksena vähissä työssäkäynnistä huolimatta, mikä synnytti kokemuksen köyhyydestä. Kirjoittajat saattoivat myös odottaa vielä siirtymää, esimerkiksi eläkkeelle pääsemistä, joka saattaisi pois pahimmasta köyhyydestä. Jollekin kirjoittajalle eläkkeelle siirtyminen taas oli vakiinnutta-

nut köyhyyden. Luottotietojen menettämisen koettiin hankaloittavan työllistymistä.

”Olen nyt 45v ja 25v elämästäni olen ollut yhteiskunnan syllykuppina maksuhäiriömerkintäisenä luottokelvottomana ja sellaisena varmaan pysyn hautaan asti.” 34M45

”Kun määräaikainen työni päättyi 3 vuotta sitten, niin etsinnöistäni huolimatta en ole päässyt töihin.” 42N43

”Yhteenvetona: työjaksoni ja paremman onnen päivät olivat tilapäisiä.” 45N88

Siirtymät vaikuttivat usein olevan vain lyhytkestoisia vierailuja ja lupauksia paremmasta. Valitettavan usein juuri syvässä köyhyydessä elävien kirjoittajien elämäntilanteen parannukset jäivät tilapäisiksi. Työn löytäminen oli kovan työn takana ja sen menettäminen saattoi olla vain huonosta tuurista kiinni. Hagforsin ja Kajanojan (2011, 172) tavoin voisi ajatella, että työhön pääseminen myönteisenä tapahtumana saattaisi johtaa hyvän kehän syntyyn, jossa työllisyys parantaa hyvinvointia ja terveyttä. Kuitenkin he totesivat myös sen, ettei voi olla varma siitä, että jokin myönteinen tapahtuma saisi aikaan hyvän kehän syntymisen. (Hagfors & Kajanoja 2011, 172.) Tällaisten myönteisten siirtymien pitäisi olla pysyvämpiä, jotta ne saattaisivat pois köyhyydestä.

6.3.3. Tukiverkostot

Köyhyydessä yhä elävät kirjoittajat olivat selvinneitä kirjoittajia useammin yksinäisiä ja kirjoittivat kaipaavansa ihmisiä, jotka välittäisivät ja joiden kanssa he voisivat keskustella henkilökohtaisista asioista. Köyhyydestä selvinneet kirjoittajat kokivat läheisten olevan korvaamaton tuki arjen jaksamisessa. Näin tukiverkostot ylläpitivät selviytymisen kannalta tärkeitä voimavaroja. Läheiset eivät siis olleet suoraan köyhyydestä pois saattavassa asemassa. Joskus köyhyyden tuoma häpeä ja huono itsetunto estivät köyhyydessä eläviä kirjoittajia tutustumasta uusiin ihmisiin. Olemassa olevista läheisistä kuitenkin iloittiin paljon. Läheisten mukana saattoi kuitenkin tulla myös huolia. Raha kiristi monen kirjoittajan sukulaissuhteita. Puolison tai lasten sairastuminen aiheutti huolta ja rahanmenoa. Krok (2012, 160) havaitsi, että köyhät yksinhuoltajaäidit olivat huolissaan köyhyyden periytyvyydestä. Sama huoli lasten tulevaisuudesta näyttäytyi tässäkin aineistossa.

*”Olisi helpompaa kun arkea joku kanssani jakaisi, minä niin tarvitsisin myötäeläjää, tukea ja myös turvaa antavaa henkilöä, avukseni ja siten hän neuvoisi auttaisi minua vie-
mään asioitani eteenpäin” 51N57*

”Partiopaitoja en ole voinut lapsilleni ostaa, joten heillä on aina erilaiset vaatteet kuin muilla partioilaisilla. Sellainen satuttaa koska haluaisin antaa lapsilleni samat mahdollisuudet harrastaa kuin muillakin on. Kuitenkin rahattomuus näkyy vähän joka paikassa.” 36N47

”Jos itsellä on murheet hieman helpottaneet, niin lähipiiristä niitä on tullut (appivanhemman sairastuminen ja sisaren itsemurhayritys).” 42N43

Pienet tulot vähensivät mahdollisuuksia tavata muita ihmisiä. Esimerkiksi se, ettei ollut varaa harrastuksiin, sulki yhden väylän ystävien löytämiseksi. Tämä on esimerkki suhteellisesta köyhyydestä (Townsend 1979, 31). Suomalaisessa yhteiskunnassa mahdollisuus harrastaa on normi, josta sivuun jääminen tuottaa kokemusta ulkopuolisuudesta. Ystävät ja läheiset tuntuvat lisäävän jo itsessään ihmisen hyvinvointia ja onnellisuutta. Köyhyydestä selvinneillä kirjoittajilla puolison varallisuuden kautta köyhyydestä pois pääseminen oli yksi merkittävä käännekohta. Köyhyys ja yksinäisyys tuntuivat olevan kuitenkin vahvasti liitoksissa toisiinsa. Yksinelävällä köyhällä ihmisellä sulkeutuu mahdollisuus hyötyä esimerkiksi puolison työllistymisen kautta.

6.3.4. Rahankäyttö

Taloudelliset vaikeudet ja ulosoton kanssa tasapainottelu olivat arkea niille kirjoittajille, jotka elivät edelleen köyhyysloukussa. Kirjoittajat saattoivat kirjoittaa käyvänsä töissä, mutta kirjoittivat ulosoton perivän suuren osan heidän tuloistaan. Osa koki elävänsä tukien muodostamisissa köyhyysloukuissa. Pienet käytettävissä olevat varat aiheuttivat sen, että äkkinäiset muutokset esimerkiksi perhetilanteessa tai tukien takaisinperinnät pahensivat taloudellista ahdinkoa. Kirjoituksista ei tullut esille, että kirjoittajat eläisivät tuhlailevasti, päinvastoin. He priorisoivat rahankäyttöään parhaansa mukaan käytettävissä olevien varojen ja olosuhteiden mukaan. Maksuhäiriömerkintä luottotiedoissa taas pakotti asumaan kalliissa vuokra-asunnossa, eikä mahdollisuutta lainaan ollut. Vähäiset varat ja yllättävät elämäntilanteet saattoivat pakottaa kirjoittajan mitä monimutkaisimpiin rahan-

hankkimisyrittäisiin. Maria Ohisalonen ja Tuomo Laihialan (2014, 98) mukaan elinkustannusten nousu voi tehdä etenkin heikoimmassa asemassa olevien tilanteen tukalaksi. Juuri tämä esiintyi köyhyydessä elävien kirjoituksissa, he valittelivat vuokra-asuntojen ja asumisen kustannusten nousun vievän suuren osan käytettävissä olevista varoista, mikä ylläpiti köyhyyttä.

”Luottotiedot olen saanut takaisin (...) sen myötä on elämä helpottanut. omalla nimellä on auto. Uusi ammatti on opiskeltu ja olen töissä ei iso palkka mutta joten kuten toimeen tullaan. tosin 1 € tilillä ja huomenna tulee tili joka meneekin melkein heti. Vuokra on niin kohtuuttoman suuri suhteessa palkkaan.” 41N48

”Löysin kesäkuussa 2011 pizza online -sivuston, josta kautta tilattuna pizzat voi maksaa puhelimella. Käytän sitä aina kun tulee rahaton kausi. Puhelinlaskut ovat 200–400 euroon, mutta ainakin selviämme jotenkuten yli nämä rahattomatkin kaudet.” 36N47

”Vein paperit ajoissa kelalle, mutta kelan ämmät vittuillaan myöstelivät uutta päätöstä ja vanhan päätöksen rahat tuli eli yli 300 e no maksoin vuokran sillä ja ukko loput 332 e Nyt ne helvetti pyytävät 300 e takas voi helvetin helvetti.” 48N49

Köyhyydestä selvinneillä yksi keino selvitä oli järkevämpi rahankäyttö ja suhtautumisen muutos rahaan. Köyhyys ei kuitenkaan lopulta näyttänyt olevan lähtöisin kirjoittajan omasta tuhlailevasta elämäntyylistä, kyse oli enemmänkin yksilön ulkopuolisista asioista kuten sairauksista ja ennakoimattomissa olevista muutoksista työsuhteissa, jotka huononsivat rahatilannetta ja saattoivat jättää pulaan lainojen kanssa. Köyhyys oli kurjuutta, joka saattoi olla sattumasta kiinni. Jos yritys, jossa kirjoittaja oli työskennellyt, meni konkurssiin, saattoi hän jäädä työttömäksi, eikä hän välttämättä ollut yrityksistä huolimatta päässyt enää vakituisesti takaisin työelämään.

6.3.5. Uskonto

Uskonto oli esillä köyhyydessä edelleen vuonna 2012 elävien kirjoituksissa. Pari kirjoittajaa kirjoitti olevansa mukana seurakunnan vapaaehtoistoiminnassa, mikä lisäsi työttömällä varmasti myös osallisuuden tunnetta. Uskonto ei näyttänyt olevan kirjoitusten perusteella

varsinaisessa köyhyydestä pois saattajan roolissa, mutta epäsuorasti kylläkin. Se auttoi ylläpitämään kaikkein kurjimmallakin hetkellä toivoa ja sitä mukaa lisäsi voimavaroja. Vaikka odotukset paremmasta olisi hylätty kurjassa elämäntilanteessa ja pitkittyneessä köyhyydessä, uskonto auttoi jaksamaan.

”Jeesus antaa aurinkonsa paistaa myös risuläjään, joten paremmasta voimme näillä eväillä toivoa ja uskoa, että huomenna seestyy. Jos vaikka vielä tämän päivän jaksan myrskyn silmässä, jota nimitän suomalaiseksi köyhyysloukuksi, pätkätöillä tästä ei nousta ja tuet ovat tosi pieniä ruuan hintaan ja asumiskuluihin verrattuna.” 35N51

”Kaiken tämän keskellä rukoilen paljon. Uskon, että Jumala on olemassa. Tosin välillä kylä usko on koetuksella, kun tämä tilanne tuntuu vain jatkuvan. Toistelen itselleni, että ei asiat näin voi aina olla.” 36N47

7. YHTEENVETO JA POHDINTA

Niin köyhyys kuin siitä selviäminenkin on hyvin subjektiivinen kokemus. Köyhyydestä selviäminen on tässä tutkielmassa tulkinnanvaraista, sillä se ei pohjaudu objektiivisiin mittareihin. Muun muassa oma käsitykseni köyhyydestä on vaikuttanut paljon siihen, miten olen tulkinnut kirjoittajien elämäntilanteita. Toisaalta kvalitatiivisessa tutkimuksessa juuri ihmisten asioille antamat merkitykset tekevät ilmiöstä mielenkiintoisen ja tutkittavan (Altheide & Johnson 2011, 581). Tutkailin köyhyydestä selviytymisen mahdollistumista ja sitä, mitä köyhyys jättää jälkeensä. Kirjoituksissa köyhyyteen poikkeuksetta liitettiin se, että rahaa on liian vähän normien mukaisen tyydyttävän elintason saavuttamiseen ja ylläpitämiseen. Esillä oleva köyhyys oli useimmiten suhteellista köyhyyttä, jonka raja elää ajassa ja yhteiskunnassa (Townsend 1979, 31). Hyvin huolestuttavaa on se, kuinka köyhyys ja siihen kiinteästi liittyvä työttömyys syövät pitkittyessään ihmisen itsetuntoa ja voimavaroja ponnistella eteenpäin yhteiskunnassa, jossa hyvinvoinnin toteutumiselta edellytetään normeina työssäkäyntiä ja rahalla saatavia hyödykkeitä.

Lähes jokaisella köyhyydestä selvinneellä kirjoittajalla oli taustalla jokin myönteinen elämäntapahtuma tai käännekohta, joka helpotti köyhyydestä pois pääsemistä. Työllistyminen, opiskelujen loppuun saattaminen, velkajärjestelyihin pääseminen sekä puolison tuloista osalliseksi pääseminen näyttäytyivät tässä tutkielmassa sellaisina yleisimpinä elämän käännekohtina. Ne olivat myönteisiä siirtymiä, jotka olivat väyliä pois köyhyydestä, mikäli ne turvasivat elämää pidemmäksi ajaksi. Tällaisia myönteisiä siirtymiä mahdollistavaa politiikkaa voidaan kutsua sosiaalisten mahdollisuuksien politiikaksi (Hiilamo 2010, 266; Rouvinen-Wilenius & Leino 2010, 242; Saari 2009a, 40). Tutkielmassani siirtymät tuntuivat jo itsessään, ilman varsinaista rahallista hyötyä, lisäävän voimavaroja ja luovan kokemuksen paremmasta elämäntilanteesta. Köyhyyssloukussa eläville kirjoittajille myös lyhytaikaisemmat myönteiset muutokset antoivat toivoa. Siirtymien mahdollistuminen vaatii yhteiskunnallisen panostuksen lisäksi ihmisen omia voimavaroja ja valmiutta hyödyntää avautuvia mahdollisuuksia. Ne kuitenkin näyttävät syntyvän pitkälti onnistumisista ja myönteisistä tapahtumista muilla elämänalueilla.

Se, että osaa asettaa tavoitteita tulevaisuuden varalle, on elämässä etenemisen sekä myönteisten siirtymien mahdollistaja. (Rouvinen-Wilenius & Leino 2010, 242; Lindeman ym. 1995, 28, 38.) Sen (1992, 39–42) pitää ihmisen toimintakykyisyyden kannalta tärkeinä ominaisuuksina itseluottamusta ja voimavaroja. Tulevaisuuden usko ja voimat pyrkiä eteenpäin olivat tukiverkostojen ja avautuvien mahdollisuuksien ohella minunkin tutkielmassani tärkeitä selviytymisen ja elämässä etenemisen kannalta. Konkreettisemmin työllistyminen tai työtoimintaan osallistuminen oli suurimmalle osalle merkittävä taloudellista tilannetta helpottanut käännekohta, joka lisäsi myös voimavaroja ja toi elämään uusia ihmisiä. Työnteko koettiin jopa voimaannuttavana askeleena. Sen kirjoitettiin parantavan henkistä ja fyysistä jaksamista, itsetuntoa sekä uskoa tulevaisuuteen. Osmo Kontulan, Heimo Viinamäen ja Kaj Koskelan (1998, 47) tutkimuksessa työssäkäyvät ihmiset arvioivat myös suorituskykynsä ja terveytensä hieman paremmaksi kuin pitkäaikaistyöttömät. Kun ihmiselle avautuu mahdollisuus päästä töihin, ja mikäli työnteko lisää hänen hyvinvointiaan ja suorituskykyään, jaksaa hän sitä kautta entistä paremmin työssä ja muillakin elämänalueilla. Selviytyminen ja omillaan pärjääminen luo itseluottamusta ja rohkeutta edetä elämässä. Tämä muodostaa työssäkäynnin ja hyvinvoinnin nousujohteisen kehän.

Oma ennako-oletukseni oli, että kirjoittajat, jotka kirjoittavat selvinneensä köyhyydestä, olisivat päässeet kiinni parempiin rahallisiin tuloihin. Köyhyydestä selviytymisen jälkeisen onnellisuuden ei ajateltu kuitenkaan kumpuavan suoraan rahasta, vaan elämän vakaudesta, läheissuhteista ja perustarpeiden tyydyttymisestä sekä vapaudesta valita ja elää normaalia elämää. Sen (1992, 41–42) totesi jo valinnan vapauden itsessään lisäävän ihmisten hyvinvointia. Pari kirjoittajaa kirjoitti rahan tuoneen mukanaan henkistä stressiä ja muuttaneen elämän arvojärjestystä suuntaan, mitä he eivät olisi toivoneet. Herää kysymys siitä, onko tutkielmassani esillä oleva köyhyydestä selviytyminen rahatulon kasvusta kiinni vai pikemminkin aikaisempaan elämäntilanteeseen ja arvoihin sidoksissa olevaa suhteellisuuden tajuamista.

Tutkielma ei mahdollista euromääräistä tulokehityksen tarkastelua, mutta tulosten perusteella yksilön kokemaa köyhyyttä tai onnellisuutta ei voi määritellä suoraan rahasta kuin suurpiirteisesti perustarpeet tyydyttävään tasoon asti. Perustarpeiden tyydyttämiseen nimittäin tarvitaan aina tietty määrä rahaa riippuen yhteiskunnan perustarpeina pidetyistä

asioista (Townsend 1971, 31). Myös Rojas'n (2011, 207) mukaan tulot ovat yhteydessä hyvinvointiin, mutta tuloista ei voi päätellä yksilön kokemaa hyvinvointia ja onnellisuutta. Kirjoittajat vertasivat elämäntilannettaan aikaisempaan tilanteeseen tai muihin ihmisiin, jolloin jo pieni parannus tuloissa tai niiden vakiintumisessa aiheutti kokemuksen paremmasta elämäntilanteesta. Tällöin kirjoitus saattoi näyttäytyä varsinaisena menestyskertomuksena, vaikka rahatulosten tasolla kirjoittaja jäi mahdollisesti köyhyysrajan alle. Osa kirjoittajista oli oppinut käyttämään rahaa järkevämmin, jolloin varoilla pystyttiin tyydyttämään paremmin tarpeita. Tällaisissa tilanteissa köyhyydestä selviäminen ei ollut nettotulojen kasvuun sidoksissa.

Ihmiset näyttivät tutkielmassani sopeutuvan pidempään vallinneeseen elintasoonsa ja näin pitkään niukkuudessa eläneet sopeuttivat tarpeensa käytettävissä oleviin tuloihin. Kun tulotaso parani, jätti koettu köyhyys jälkensä ihmisiin. Muutosta oli niin suhtautumisessa itseensä ja muihin kuin toiminnassakin. Köyhän ihmisen kokema häpeä (Ohisalo ym. 2014, 82; Krok 2012, 130) hälveni ja tilalle astui selviytymisen myötä syntynyt itseluottamus. Olivathan he todistaneet itselleen, miten vaikeista tilanteista voi selvitä ja miten vähällä rahalla ihminen voi tarvittaessa tulla toimeen. Niukkuudessa eläminen oli herättänyt monessa kirjoittajassa huolen huono-osaisempien ihmisten pärjäämisestä. Köyhyydestä selvittyään kirjoittajilla oli halu auttaa vaikeassa tilanteessa olevia ystäviä ja tuntemattomia. Toisaalta kirjoituksissa ilmeni myös katkeruutta ja vaikeuksia luottaa ihmisiin sekä tukijärjestelmään. En voi olla täysin varma, että kirjoituksista esiin nostamani muutokset ovat todellakin juuri köyhyyskokemuksen aikaansaamia. Jokin tietty ominaisuus tai toiminta on voinut olla aina osa kirjoittajaa, mutta on tavallaan noussut pinnalle siinä vaiheessa, kun kirjoittaja on alkanut tarkemmin pohtia elämänsä kulkuaan. Kirjoittajat yhdistivät kuitenkin jotkin muutokset selvästi nimenomaan köyhyyskokemuksen aikaansaamiksi.

Voisi helposti ajatella, että köyhä ei osaisi priorisoida käytettävissä olevia varojaan järkeviin hankintoihin tulojen lisääntyessä. Tulokset olivat kuitenkin täysin päinvastaiset. Kirjoittajat olivat hyvin tarkkoja rahoistaan köyhyydestä selvittyään, eivätkä he olleet oppineet tuhlaamaan rahaa. He kirjoittivat kokevansa suorastaan huonoa omaatuntoa, mikäli sattui ostamaan jotain ylimääräistä perustarpeiden tyydyttämiseen tarvittavien tavaroiden lisäksi. Moni kirjoittaja noudatti tarkkaa budjetointia arjessa, vaikka se ei enää

olisi ollut pakollista, sillä rahaa saattoi olla paljonkin enemmän käytettävissä kuin aikaisemmin. Ylivelkaantumisen seurauksena koettu köyhyys taas oli karvas opetus lainaamisen synkstä puolesta monelle kirjoittajalle. Pikavipit ja kulutusluotot olivat lyhytkatseisia ratkaisuja hankalissa elämäntilanteissa.

Sosiaalitoimen tai diakonian avun saaminen mainittiin useammassa tekstissä, mutta se näyttäytyi enemmänkin pinnalla pitävänä tekijänä taloudellisesti heikoimmilla hetkillä, tarkoituksensa mukaisena viimesijaisena tukena. Sosiaalitoimen puoleen kääntymistä pidettiin monesti häpeällisenäkin. Osa ei suostunut huonojen kokemusten ja ennakkoluulojen seurauksena kääntymään sosiaalitoimen puoleen vaikeimpinakaan aikoina. Etenkin köyhyydessä yhä elävien kirjoituksissa näyttäytyi tällainen katkeruus yhteiskuntaa kohtaan. Nöyryys avun pyytämistä kohtaan ja oikeuksiensa vaatiminen olivat kuitenkin asioita, jota köyhyydestä selvinneet pitivät tärkeänä selviytymisensä ja jaksamisensa kannalta. Yhteiskunnan tarjoama tuki velkaantuneille oli monelle varsinainen pelastus onnistuessaan. Velkajärjestelyt saattoivat joksikin ajanjaksoksi tiukentaa budjettia, mutta toivat henkistä helpotusta. Pidemmällä aikavälillä velkajärjestely saattoi mahdollistaa köyhyydestä pois pääsyn. Isola ym. (2015, 77) kirjoittivat, että yhteiskunnan tulisi antaa ihmisille mahdollisuuksia vastavuoroisuuteen, sillä nähdyksi ja kuulluksi tuleminen lisää ihmisen myönteisiä tunteita. Tämä voisi auttaa myös köyhimpiä ihmisiä luottamaan yhteiskunnan toimintaan.

Tutkielmani pohjalta ei voi tehdä johtopäätöksiä siitä, mikä todennäköisyys köyhyydestä pois pääsemiselle on tai kuinka pysyvää se tulee olemaan. Olen keskittynyt enemmänkin onnellisuuden ja elämäntyytyväisyyden kokemista lisäävien asioiden tutkailuun. Näyttäisi siltä, että seuranta-aineiston keruuvaiheessa vuonna 2012 ovat kirjoittaneet uudestaan painottuneesti ne kirjoittajat, joiden elämäntilanne oli parantunut. Tekemäni kirjoittajien luokittelu elämäntilanteen perusteella arvosanaluokkiin ei ehkä ollut ihan tasainen (ks. Taulukko 1. Seuranta-aineiston kirjoitusten jakautuminen arvosanaluokkiin 4–10). Tavoitteena kuitenkin oli saada erilleen ne kirjoitukset, joissa tilanne oli parantunut, ja arvosanataktiikka oli mielestäni siihen hyvä keino ja ajoi asiansa. Selvinneitä oli yhteensä 137 kirjoittajasta minun tulkintani mukaan 33 kirjoittajaa, reilu neljännes, mikä on aika suuri osuus. Odotin selviytyneiden määrän olevan pienempi, sillä köyhyydellä on tapana pitkittyä ja siitä pois pääseminen on hankalaa (Moisio 2006, 645). Hyväosaisten suuri

määrä seuranta-aineistossa voi selittyä osittain myös sillä, että kirjoittajiksi luonnollisesti ovat valikoituneet ne, jotka on ollut mahdollista tavoittaa postitse. Ulkopuolelle on saattanut tipahtaa vuonna 2006 kirjoittaneita kirjoittajia, joilla on ollut paljon osoitteenmuutoksia sekä ne, joilla ei ole lainkaan virallista osoitetta. Lisäksi kirjoituspyynnön kautta yleisesti vastaajiksi valikoituu enemmän naisia kuin miehiä, mikä tuli esille tässäkin aineistossa suurena keski-ikäisten naisten kirjoitusten määränä (Husso 2015). Köyhyydestä selviytyminen näyttäisi olevan todennäköisempää 30–40 -vuotiailla ja hankaloituvan eläkeiän saavuttamisen jälkeen.

Köyhyydestä pois pääsemiseen liittyivät tutkielmani tulosten perusteella hyvin kiinteästi ulkoiset myönteiset siirtymät. Ne olivat katsetta tulevaisuuteen asettavia siirtoliikkeitä, jotka lisäsivät köyhyydestä pois pääsemisen mahdollistavia voimavaroja. Käyttämäni aineisto koostuu köyhyyden selittäneistä ja köyhyyden loukkuun jääneistä ihmisistä, mutta köyhyydelle tai sen ohittamiselle ei ole löydettävissä tutkielmani pohjalta yksiselitteisiä vastauksia. Otanta on loppujen lopuksi valitettavan pieni ja tulkinnanvarainen. Myös kirjoittajien lähtökohdat ovat olleet erilaisia. Osaa köyhyys on seurannut lapsuudenkodista ja osalla köyhyys on tullut osaksi elämää vasta aikuisiällä. Tutkielmassa ei ole ollut tarkoitus antaa kuvaa siitä, että köyhyydestä pois pääsemiselle olisi tietty kaava, jota noudattamalla köyhyydestä olisi mahdollista päästä pois. Köyhyyden selittäminen ei nimittäin ollut yhdelläkään kirjoittajalla yksisuuntainen nousukertomus. Heidän elämänsä on sisältänyt vuorottelevia myönteisiä ja kielteisiä siirtymiä, oikeastaan vasta vakiintunut itseä tyydyttävä elämäntilanne johti selviytymisen kokemuksen syntymiseen.

Haluan korostaa, että vaikka ulkoiset siirtymät näyttävät tutkielman perusteella olevan suuressa roolissa köyhyydestä selviytymisen kannalta, köyhyyden vähentämiseksi vain työpaikkojen ja opiskelupaikkojen olemassaolo ei riitä. Ihmisten on päästävä niihin käsiksi ja saada toimeentulonsa turvatuksi ja vakiintuneeksi. Myönteiset siirtymät parantavat yksilön voimavaroja, mikä taas puolestaan edesauttaa myönteisten siirtymien mahdollistumista. Myönteisten muutosten ylläpitämiseen vaaditaan yksilön itsensä lisäksi myös yhteiskunnan tukea. Köyhiä ei voi pitää köyhyydessä sillä verukkeella, etteivät he osaisi käyttää rahaa järkevästi. Kukapa olisikaan taitavampi rahankäyttäjä kuin ”*kurjuuden maksimoinnin taidon*” jo pienenä opetellut ”*penninvenyttäjä*”? Tulerojen rajoittamaton kasvu yhdistettynä liialliseen yksilön oman vastuun korostamiseen jättää tulokehityksen

hätäpäässä olevat ihmiset huolestuttavaan asemaan. He lipuvat yhä kauemmaksi hyväosaisesta väestöstä ja heidän mahdollisuutensa kaventuvat entisestään, mikäli ei olla valmiita panostamaan toimiviin palveluihin, tukimuotoihin ja niiden kehittämiseen.

LÄHTEET

- Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) 2001. *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II*. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-Kustannus. Sivut 133–157.
- Alila, Antti; Gröhn, Kari; Keso, Ilari; Volk, Raija. 2011. *Sosiaalisen kestävyuden käsite ja mallintaminen*. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö.
- Allardt, Erik. 1976. *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. Helsinki: WSOY.
- Altheide, David L.; Johnson, John M. 2011. Reflections on Interpretive Adequacy in Qualitative Research. Teoksessa: Denzin, Norman K.; Lincoln, Yvonna S. (toim.) 2011. *The SAGE Handbook of Qualitative Research* 4th ed. Los Angeles: SAGE Publications, Inc. Sivut 581–594.
- Anand, Paul; Lea, Stephen. 2011. The psychology and behavioural economics of poverty. *Journal of Economic Psychology*. 32: 2, 2011. Sivut 284–293.
- Angerpuro, Kirsi. 1996. Mikä selittää tyytyväisyyskokemukset? Tulojen, toimeentulon muutosten ja viiteryhmän valinnan vaikutus tyytyväisyyden kokemiseen. Teoksessa: Kangas, Olli; Ritakallio, Veli-Matti (toim.) 1996. *Kuka on köyhä? Köyhyys 1990-luvun puolivälin Suomessa*. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia 65. Helsinki: Stakes. Sivut 137–156.
- Bardy, Marjatta. 2009. Hyvinvoinnin ulottuvuudet – perheen ja yhteiskunnan suhteissa. Teoksessa: Lammi-Taskula, Johanna; Karvonen, Sakari; Ahlström, Salme (toim.) 2009. *Lapsiperheiden hyvinvointi 2009*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Sivut 226–242.
- Björklund, Liisa; Sarlio-Siintola, Sari. 2010. Inhimilliset toimintavalmiudet suomalaisessa hyvinvointipolitiikassa. Teoksessa: Hiilamo, Heikki; Saari, Juho (toim.) 2010. *Hyvinvoinnin uusi politiikka – johdatus sosiaaliin mahdollisuuksiin*. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A Tutkimuksia 27. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sivut 37–72.
- Charmaz, Kathy. 2011. Grounded Theory Methods in Social Justice Research. Teoksessa: Denzin, Norman K.; Lincoln, Yvonna S. (toim.) 2011. *The SAGE Handbook of Qualitative Research* 4th ed. Los Angeles: SAGE Publications, Inc. Sivut: 359–380.
- Coffey, Amanda & Atkinson, Paul. 1996. *Making sense of qualitative data: Complementary research strategies*. California: Sage Publications, Inc.
- David, Paul A.; Reder, Melvin W. (toim.) 1974. *Nations and Households in Economic Growth: Essays in Honor of Moses Abramovitz*. New York: Academic Press, Inc. Sivut 89–125.
- Denzin, Norman K.; Lincoln, Yvonna S. (toim.) 2011. *The SAGE Handbook of Qualitative Research* 4th ed. Los Angeles: SAGE Publications, Inc. Sivut 359–380, 581–594.
- DiTella, Rafael & MacCulloch, Robert. 2005. Gross National Happiness as an Answer to

- the Easterlin Paradox? *Journal of Development Economics*. 86:1, 2008. Sivut 22–42.
- Easterlin, Richard A. 1974. Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence. Teoksessa David, Paul A.; Reder, Melvin W. (toim.) 1974. *Nations and Households in Economic Growth: Essays in Honor of Moses Abramovitz*. New York: Academic Press, Inc. Sivut 89–125.
- Ervasti, Heikki; Saari, Juho. 2011. Onnellisuus hyvinvointivaltiossa. Teoksessa: Saari, Juho (toim.) 2011. *Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press. Sivut 191–218.
- Eskola, Jari. 2001. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Teoksessa: Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) 2001. *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II*. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-Kustannus. Sivut 133–157.
- Forssén, Katja; Roivainen, Irene; Ylinen, Satu; Heinonen, Jari. 2012. Alkusanat. Teoksessa: Forssén, Katja; Roivainen, Irene; Ylinen, Satu; Heinonen, Jari (toim.) 2012. *Kohtaako sosiaalityö köyhyyden? Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2011*. Kuopio: Oy UNIpress ab. Sivut 12–28.
- Forssén, Katja; Roivainen, Irene; Ylinen, Satu; Heinonen, Jari (toim.) 2012. *Kohtaako sosiaalityö köyhyyden? Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2011*. Kuopio: Oy UNIpress ab. Sivut 12–28, 83–97, 129–174.
- Frank, Robert. 2007. *Falling Behind: How Rising Inequality Harms the Middle Class*. Berkeley: The University of California Press.
- Hagfors, Robert; Kajanoja, Jouko. 2010. Hyvän kehän teoria ja sosiaaliset mahdollisuudet. Teoksessa: Hiilamo, Heikki; Saari, Juho (toim.) 2010. *Hyvinvoinnin uusi politiikka – johdatus sosiaaliin mahdollisuuksiin*. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A Tutkimuksia 27. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sivut 107–134.
- Hagfors, Robert; Kajanoja, Jouko. 2011. Hyvän kehän teoria. Teoksessa: Saari, Juho (toim.) 2011. *Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press. Sivut 169–190.
- Hakkarainen, Tyyne. 2010. Avun saamisen kokemuksia köyhyysaiheiseen kirjoituskilpailuun osallistuneiden elämäntarinoissa. Sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Hakkarainen, Tyyne. 2012. ”Ettei tarvitsisi roikkua milloin missäkin luukulla kerjäämässä...” Tarveharkintainen sosiaaliturva köyhyysaiheisissa elämäntarinoissa. Teoksessa: Forssén, Katja; Roivainen, Irene; Ylinen, Satu; Heinonen, Jari (toim.) 2012. *Kohtaako sosiaalityö köyhyyden? Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2011*. Kuopio: Oy UNIpress ab. Sivut 83–97.
- Hiilamo, Heikki; Saari, Juho (toim.) 2010. *Hyvinvoinnin uusi politiikka – johdatus sosiaaliin mahdollisuuksiin*. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A Tutkimuksia 27. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sivut 13–134, 231–250.
- Hiilamo, Heikki; Saari, Juho. 2010. Sosiaalisten mahdollisuuksien politiikka. Teoksessa: Hiilamo, Heikki; Saari, Juho. (toim.) 2010. *Hyvinvoinnin uusi politiikka – johdatus sosiaaliin mahdollisuuksiin*. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A

- Tutkimuksia 27. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sivut 13–36.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula. 2009. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Holmi, Laura. 2011. Kokemuksia sosiaalitoimistojen institutionaalisesta todellisuudesta : köyhyyskirjoituskilpailun kirjoittajien kokemuksia sosiaalityöstä, sosiaalityöntekijöistä ja sosiaalitoimistoista köyhyyskirjoitusten perusteella. Sosiaalityön pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Husso, Marita. 2015. Kvalitatiivinen tutkimus. Metodologiat, menetelmät ja aineistot. Luento Jyväskylässä 24.3.2015.
- Hämäläinen, Timo. 2009. Yhteiskunnallinen murros ja henkinen hyvinvointi. Sitran selvityksiä 8. Suomen itsenäisyyden juhlarahasto, Sitra. Saatavilla verkossa: <http://www.sitra.fi/julkaisut/Selvityksi%C3%A4-sarja/Selvityksi%C3%A448.pdf> viitattu 27.11.2014
- Isola, Anna-Maria; Turunen, Elina; Hänninen, Sakari; Karjalainen, Jouko & Hiilamo, Heikki. 2015. *Syrjäytynyt ihminen ja kunta*. KAKS - Kunnallisalan kehittämissäätiön Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 84. Helsinki: Pole-Kuntatieto. Sivut 11–22.
- Kainulainen, Sakari. 2014. Ruoka-avun hakijoiden hyvinvointi. Teoksessa: Ohisalo, Maria; Saari, Juho. (toim.) 2014. *Kuka seisoo leipäjonossa?* Ruoka-apu 2010-luvun Suomessa. KAKS – Kunnallisalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 83. Helsinki: Pole-kuntatieto. Sivut 59-69.
- Kainulainen, Sakari & Saari, Juho. 2013. Koettu huono-osaisuus Suomessa. Teoksessa Niemelä, Mikko & Saari, Juho (toim.) 2013. *Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto. Sivut 22–43.
- Kangas, Olli; Ritakallio, Veli-Matti. 1996. Eri menetelmät – eri tulokset? Köyhyyden monimuotoisuus. Teoksessa: Kangas, Olli; Ritakallio, Veli-Matti (toim.) 1996. *Kuka on köyhä?* Köyhyys 1990-luvun puolivälin Suomessa. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia 65. Helsinki: Stakes. Sivut 11–67.
- Kangas, Olli; Ritakallio, Veli-Matti. 1996. (toim.) 1996. *Kuka on köyhä?* Köyhyys 1990-luvun puolivälin Suomessa. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia 65. Helsinki: Stakes. Sivut 1-83, 137-156.
- Kangas, Olli; Ritakallio, Veli-Matti. 1996. Kuka on köyhä? Tutkimushankkeen lähtökohdat ja tavoitteet. Teoksessa: Kangas, Olli; Ritakallio, Veli-Matti (toim.) 1996. *Kuka on köyhä?* Köyhyys 1990-luvun puolivälin Suomessa. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia 65. Helsinki: Stakes. Sivut 1–10.
- Kangas, Olli; Ritakallio, Veli-Matti. 2008. *Köyhyyden mittaustavat, sosiaaliturvan riittävyys ja köyhyyden yleisyys Suomessa*. Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 61/2008. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Karjalainen, Jouko. 2013. Köyhyys ja huono-osaisuus hyvinvointivaltiossa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 28.11.2014. Diat saatavilla verkossa. http://www.alzsalon.fi/images/salo_28_11_2013_jouko_karjalainen.pdf viitattu 2.12.2014

- Kontula, Osmo; Viinamäki, Heimo; Koskela, Kaj. 1998. *Köyhiä ja kipeitä*. Taloudellisen laman terveystvaikutuksia 1990-luvulla. Väestöntutkimuslaitos. Julkaisusarja D 33/ 1998. Helsinki: Väestöliitto.
- Kortteinen, Matti; Tuomikoski, Hannu. 1998. *Työtön*. Tutkimus pitkäaikaistyöttömien selviytymisestä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Krok, Suvi. 2012. Yksinhuoltajaäitien köyhyydessä selviytymisen strategiat. Teoksessa: Forssén, Katja; Roivainen, Irene; Ylinen, Satu; Heinonen, Jari (toim.) 2012. *Koh-taako sosiaalityö köyhyyden?* Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2011. Kuopio: Oy UNIpress ab. Sivut 129–174.
- Lammi-Taskula, Johanna; Karvonen, Sakari; Ahlström, Salme (toim.) 2009. *Lapsiperhei-den hyvinvointi 2009*. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Sivut 226–242.
- Lindeman, Ari; Mäkipeska, Marja; Hautamäki, Antti; Wires, Tuula-Marja. 1996. *OMA SUUNTA. Työn ja elämän yksilölliset valinnat*. Helsinki: Suomen Ekonomiliitto.
- Lindqvist, Markku. 2003. Monenlaisia köyhyysasteita. Hyvinvointikatsaus 2003: 1. Helsinki: Tilastokeskus.
- Matthies, Aila-Leena; Uggerhøj, Lars (toim.) 2014. *Participation, marginalization and welfare services – concepts, politics and practices across European countries*. Farnham, Surrey: Ashgate. Sivut 219–238.
- Mikkonen, Juha. 2014. Coping Strategies among Marginalized Youth in Finland. Teoksessa Matthies, Aila-Leena; Uggerhøj, Lars (toim.) 2014. *Participation, marginalization and welfare services – concepts, politics and practices across European countries*. Farnham, Surrey: Ashgate. Sivut 219–238.
- Mikkonen, Juha. 2011. Social and material deprivation among youth in Finland: Causes, consequences, and coping. Sosiaalipsykologian pro gradu –tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Moisio, Pasi. 2006. Suhteellinen köyhyys Suomessa. Yhteiskuntapolitiikka 71, 2006:(6). Helsinki: Stakes. Sivut 639–645.
- Myrdal, Gunnar. 1957. *Rika och fattiga länder*. Tukholma: Tidens Förlag.
- Niemelä, Mikko & Saari, Juho (toim.) 2013. *Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto. Sivut 22–43.
- Nordberg, Leif. 1996. Subjektiiivinen köyhyysraja ja konsensuaalinen köyhyys. Teoksessa: Ritakallio, Veli-Matti (toim.) 1996. *Kuka on köyhä?* Köyhyys 1990-luvun puoli-välin Suomessa. Sosiaali- ja terveystalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuk-sia 65. Helsinki: Stakes. Sivut 69–83.
- Ohisalo, Maria; Saari, Juho. (toim.) 2014. *Kuka seisoo leipäjonossa?* Ruoka-apu 2010-luvun Suomessa. KAKS – Kunnallisan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 83. Helsinki: Pole-kuntatieto. Sivut: 9–10, 81–108.
- Ohisalo, Maria; Saari, Juho; Saukko, Emilia. 2014. Vuotava haava – häpeä ja stigma leipäjonossa. Teoksessa: Ohisalo, Maria; Saari, Juho. (toim.) 2014. *Kuka seisoo leipäjonossa?* Ruoka-apu 2010-luvun Suomessa. KAKS – Kunnallisan kehittä-missäätiön tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 83. Helsinki: Pole-kuntatieto. Si-vut 81–95.
- Ohisalo, Maria; Saari, Juho. 2014. Esipuhe. Teoksessa: Ohisalo, Maria; Saari, Juho. (toim.)

2014. *Kuka seisoo leipäjonossa?* Ruoka-apu 2010-luvun Suomessa. KAKS – Kunnallisan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 83. Helsinki: Pole-kuntatieto. Sivut: 9–10.
- Ohisalo, Maria; Laihiala, Tuomo. 2014. Tarpeeksi köyhä leipäjonoon? Ruoka-avun merkitys ihmisten pärjäämiseen. Teoksessa: Ohisalo, Maria; Saari, Juho. (toim.) 2014. *Kuka seisoo leipäjonossa?* Ruoka-apu 2010-luvun Suomessa. KAKS – Kunnallisan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 83. Helsinki: Pole-kuntatieto. Sivut 96–108.
- Piskonen, Elina. 2006. Helpoilla luotoilla umpikujaan – tutkimus kulutusluotoilla ylivelkaantuneista Takuu-Säätiön asiakkaista. Kuluttajaekonomian pro gradu – tutkielma. Helsingin yliopisto. Saatavilla verkossa: <http://www.helsinki.fi/taloustiede/Abs/Selv45.pdf> viitattu 7.4.2015
- Raijas, Anu. 2011. Arjen hyvinvointi. Teoksessa: Saari, Juho (toim.) 2011. *Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press. Sivut 243–263.
- Rojas, Mariano. 2011. Poverty and psychological distress in Latin America. *Journal of Economic Psychology* 32:2, 2011. Sivut 206–217.
- Rouvinen-Wilenius, Päivi; Leino, Satu. 2010. Terveysten edistäminen ja sosiaalisten mahdollisuuksien politiikka. Teoksessa: Hiilamo, Heikki; Saari, Juho (toim.) 2010. *Hyvinvoinnin uusi politiikka – johdatus sosiaaliin mahdollisuuksiin*. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisu A Tutkimuksia 27. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sivut 231–250.
- Runciman, Walter Garrison. 1966. *Relative Deprivation and Social Justice*. A Study of Attitudes to Social Inequality in Twentieth-Century England. Berkeley & Los Angeles: University of California Press.
- Rönkä, Anna. 1999. *The Accumulation of Problems of Social Functioning*. Outer, Inner, and Behavioral Strands. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Saarela, Mari. 2005. *Ilkeitä ongelmia kesyttämässä*. Seurantatutkimus Työnhyrrän asiakkaista 1–2 vuoden kuluttua työvalmennuksen asiakkuudesta. Lahti: Avainsäätiö.
- Saari, Juho (toim.) 2011. *Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press. Sivut 169–218, 243–263.
- Saari, Juho. 2009a. Hyvinvointivaltion tulevaisuuden haasteet. Koettu hyvinvointi. Teoksessa: Tiihonen, Paula. (toim.) 2009. *Hyvinvointivaltion tulevaisuuden haasteet*. Professori Juho Saaren esiselvitys tulevaisuusvaliokunnalle. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 1/2009. Helsinki: Tulevaisuusvaliokunta. Eduskunta. Sivut 9–68.
- Saari, Juho. 2009b. *Yksinäisten yhteiskunta*. Helsinki: WSOYpro.
- Saari, Juho. 2010. Sosiaalisen onnellisuuden politiikka. Teoksessa: Hiilamo, Heikki; Saari, Juho (toim.) 2010. *Hyvinvoinnin uusi politiikka – johdatus sosiaaliin mahdollisuuksiin*. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisu A Tutkimuksia 27. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sivut 73–106.
- Salomaa, Tiina. 2014. Lapsiperheiden köyhyys. Köyhyyskirjoituskilpailuun osallistuneiden

- vanhempien kertomuksia pienituloisuudesta. Sosiaalityön pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Saatavilla verkossa:
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/43840/URN:NBN:fi:jyu-201406252150.pdf?sequence=1> viitattu 7.4.2015
- Sauli, Hannele. 2011. *Koettu hyvinvointi osaksi elinolututkimusta*. Tilastontekijän onni. Tilastokeskus. Hyvinvointikatsaus 1/2011.
- Sen, Amartya. 1992. *Inequality Reexamined*. Oxford University Press.
- Talentia.fi. Sosiaalityön määritelmä. Saatavilla verkossa:
http://www.talentia.fi/files/251/Sosiaalityon_maaritelma.pdf viitattu 14.3.2015
- Tiihonen, Paula. (toim.) 2009. *Hyvinvointivaltion tulevaisuuden haasteet*. Professori Juho Saaren esiselvitys tulevaisuusvaliokunnalle. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 1/2009. Helsinki: Tulevaisuusvaliokunta. Eduskunta. Sivut 9–68.
- Townsend, Peter. 1979. *Poverty in the United Kingdom. A Survey of Household Resources and Standards of Living*. London: Penguin Books.
- Turunen, Elina. 2015. Selviytymisen monet särmät -käsitteet ja aikaisempi tutkimus. Teoksessa: Isola, Anna-Maria; Turunen, Elina; Hänninen, Sakari; Karjalainen, Jouko & Hiilamo, Heikki. 2015. *Syrjäytynyt ihminen ja kunta*. KAKS - Kunnallisan alan kehittämissätiön Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 84. Helsinki: Pole-Kuntatieto. Sivut 11–22.
- Työmarkkinoilta syrjäytyminen, tulonjako ja köyhyys. 2001. Työryhmäraportti. Talousneuvosto. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 2001/13. Saatavilla verkossa. <http://vnk.fi/julkaisukansio/2001/j13-tyomarkkinoilta-syrjaytyminen/pdf/fi.pdf> viitattu 1.11.2014
- Vaarama, Marja; Moisio, Pasi; Karvonen, Sakari (toim.) 2010. *Suomalaisten hyvinvointi 2010*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Sivut 10–18, 126–149.
- Vaarama, Marja; Moisio, Pasi; Karvonen, Sakari. 2010. Johdanto. Teoksessa: Vaarama, Marja; Moisio, Pasi; Karvonen, Sakari (toim.) 2010. *Suomalaisten hyvinvointi 2010*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Sivut 10–18.
- Vaarama, Marja; Siljander, Eero; Luoma, Minna-Liisa; Meriläinen, Satu. 2010. Suomalaisen kokema elämänlaatu nuoruudesta vanhuuteen. Teoksessa: Vaarama, Marja; Moisio, Pasi; Karvonen, Sakari (toim.) 2010. *Suomalaisten hyvinvointi 2010*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Sivut 126–149.
- Viinämäki, Leena. 1993. *Vielä sitä vanhanakin voi opiskella. Tutkimus työvoimapolitiittisen intervention mahdollisuuksista*. Helsinki: Työministeriö.
- Voutilainen, Eero. 1994. *Elämisen riskit*. Murroksessa on mahdollisuus. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö/ WSOY.

Tutkimusaineisto:

- Isola, Anna-Maria: Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä: seuranta-aineisto 2012 [elektroninen aineisto]. FSD2795, versio 1.0 (2012-12-04). Tampere: Yhteiskuntatieteelli-

nen tietoaarkisto [jakaja], 2012. Esittely saatavilla verkossa:

https://services.fsd.uta.fi/catalogue/FSD2795?tab=description&study_language=fi
viitattu 11.3.2015

Larivaara, Meri; Isola, Anna-Maria; Mikkonen, Juha: Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailu 2006 [elektroninen aineisto]. FSD2413, versio 5.0 (2011-03-23).

Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja], 2011. Esittely saatavilla verkossa:

https://services.fsd.uta.fi/catalogue/FSD2413?tab=description&study_language=fi
viitattu 11.3.2015

LIITTEET

Liite 1: FSD2413 Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailu 2006 Kilpailukutsu

Liite 2: FSD2795 Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä: seuranta-aineisto 2012 Kirjoituskutsu

Liite 1: FSD2413 Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailu 2006 Kilpailukutsu

Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailu

"Pienituloinen, työtön, eläkeläinen, velallinen, yksinhuoltaja, opiskelija... ja köyhä?"

Tiede, taide ja köyhä kansa ry järjestää kirjoituskilpailun, jonka aiheena on köyhyys arjessa. Keräämme tavallisten ihmisten omia kokemuksia siitä, minkälaista on olla köyhä nyky-Suomessa. Kirjoituskilpailun tavoite on kiinnittää huomiota Suomen köyhiin ja lisätä ymmärrystä suomalaisesta köyhyydestä. Osa kirjoituksista julkaistaan verkkokirjana ja mahdollisesti painetussa muodossa.

Palkitsemme parhaat kirjoitukset:

1. palkinto 500 €
2. palkinto 300 €
3. palkinto 100 €

Toivomme, että kirjoitat vapaamuotoisesti siitä, miten köyhyys tuli elämääsi ja mitä keinoja käytät pärjätäksesi arjessa. Voit kirjoittaa niin kuin kertoisit elämästäsi läheiselle ystävälle.

Tärkeää on, että kirjoitat omista kokemuksistasi ja että kerrot, mihin ajankohtaan kokemuksesi suunnilleen sijoittuvat. Kirjoituksesi voi olla tyyliltään omaelämäkerrallinen tarina, essee, runo tai novelli. Emme halua rajoittaa luovuuttasi. Pienet ja lyhyetkin kirjoitukset ovat arvokkaita.

Kirjoitusohjeet

- Kirjoita koneella tai siististi ja selkeästi käsin.
- Kirjoita tavallisille A4 arkeille ja vain toiselle puolelle paperia.
- Jätä vasempaan reunaan nelisen senttiä tyhjää tilaa.
- Kirjoituksen enimmäislaajuus on noin 20 sivua.
- **Kirjoita alkuun erilliselle sivulle nimesi, ikäsi, osoitteesi ja puhelinnumerosi. Näitä tietoja käytetään vain mahdollista palkinnon luovutusta koskevaa yhteydenottoa varten. Takaamme täyden tietosuojan eikä henkilötietoja luovuteta ulkopuolisille.**
- **Kirjoituksessa voit esiintyä nimimerkillä tai halutessasi omalla nimelläsi. Jos kirjoitat nimimerkillä lähetä kuitenkin nimesi ja osoitteesi meille vaikkapa erillisessä kirjekuussa ja viittaa siinä nimimerkkiisi. Näin voimme luovuttaa sinulle mahdollisen palkinnon.**
- Voit kirjoittaa myös sähköpostiviestinä. Kirjoita silloin viestin alkuun omat tietosi edellä olevan ohjeen mukaan ja liitä pitkä teksti liitetiedostoina.

- Kirjoituskilpailuun osallistuminen tarkoittaa myös suostumusta kirjoituksen julkaisemiseen.
- Kilpailutekstejä saatetaan käyttää myös tutkimustarkoituksiin.
- Kirjoituksia ei palauteta, joten ota itse itsellesi kopio.

Lähetä kirjoituksesi 15.9.2006 mennessä osoitteeseen:

Anna-Maria Ruohonen
PL 18
00014 Helsingin yliopisto

tai sähköpostina:

Kirjoituskilpailun tulokset julkaistaan loppuvuonna 2006 kilpailun verkkosivuilla. Palkinnonsaajiin otetaan henkilökohtaisesti yhteyttä.

Palkintolautakuntaan kuuluvat seuraavat Tiede, taide ja köyhä kansa ry:n jäsenet:

Meri Larivaara
FM, LL, tutkija
(Stakes)

Juha Mikkonen
Suunnittelija

(Elämäntapaliitto)

Anna-Maria Ruohonen
VTM, tutkija
(Helsingin yliopisto)

Liite 2: FSD2795 Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä: seuranta-aineisto 2012 Kirjoituskutsu

Hyvä Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailun osallistuja,

kirjoitit kuusi vuotta sitten Tiede, taide ja köyhä kansa ry:n järjestämään Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailuun. Olin yksi kirjoituskilpailun järjestäjistä. Teen nyt tutkimusta köyhien ihmisten selviytymisestä ja olen kiinnostunut siitä, miten sinä ja perheesi olette pärjänneet kuuden viime vuoden aikana. Tämän kirjeen lähettämiseksi etsin yhteystietosi alkuperäisestä kirjoituksestasi vuodelta 2006 ja käytin lisäksi väestörekisterin osoitepalvelua. Olen käsitellyt antamiasi yhteystietojasi luottamuksellisesti.

Pyydän Sinua kirjoittamaan selviytymisestääsi omin sanoin:

Mitä sellaista, jonka ajattelet olevan pärjäämisesi kannalta tärkeää, on tapahtunut? Millaisia ylä- ja alamäkiä olet kokenut kuuden vuoden aikana? Mistä olet saanut tukea? Voit pohtia tilannettasi esimerkiksi työn, perheen, harrastusten, terveyden, elinolojen ja jaksamisen kannalta. Kirjoita, vaikka tuntisit selviytymisen ja pärjäämisen olevan vaikeaa.

Jos kirjoittaminen tuntuu työläältä, haastattelen Sinua mielelläni. Lähetä siinä tapauksessa sähköposti, tekstiviesti tai soita minulle.

Tämä kirje lähetetään noin puolelle niistä, jotka osallistuivat Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailuun. Olen liittännyt vuoden 2006 kirjoituksesi mukaan muistin virkistykseksi. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Voit keskeyttää tutkimukseen osallistumisesi milloin tahansa.

Kiitokseksi kaikille kirjoittaneille ja haastatelluille lähetän 20 euron lahjakortin S-ryhmän, Citymarketin tai Tradekan liikkeisiin viikoilla 29 ja 32. Lisäksi tutkimukseen osallistuneiden kesken arvotaan kolme kahden vuorokauden kylpylälomaa. Kylpylälomat arvotaan ja voittajille ilmoitetaan henkilökohtaisesti syyskuussa 2012.

Teen tutkimusta Helsingin yliopistolla. Sen lisäksi kuulun Kuka kuuntelee köyhää -verkostoon. Tutkimusryhmääni kuuluu tutkijoita Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselta, Kansaneläkelaitokselta ja Kirkkohallituksesta.

Vastaan mielelläni kysymyksiin ja kiitän lämpimästi osallistumisestasi.

Anna-Maria Isola

Tutkija

Syrjäytymisestä selviytymiseen Suomessa -tutkijaryhmästä

Puh. 046 810 3877

Anna-maria.isola@helsinki.fi

<http://www.selviytyminen.fi>

<http://www.kukakuunteleekoyhaa.fi>

Kirjoitusohjeet

- Voit kirjoittaa käsin tai koneella. Lähetä tekstisi 31.7.2012 mennessä sähköpostin liitetiedostona osoitteeseen anna-maria.isola@helsinki.fi tai käsin kirjoitettu teksti osoitteeseen Anna-Maria Isola, PL 18, 00014 Helsingin yliopisto.
- Liitä kirjoitukseesi nimesi ja osoitteesi lahjakortin lähettämistä varten. Kerro, haluatko lahjakortin S-ryhmän, Keskon vai Tradekan liikkeisiin.
- Laita kirjoituksen alkuun nimimerkkisi (tai niin halutessasi oma nimesi) ja tiedot sukupuolestasi, iästäsi, ammatistasi tai entisestä ammatistasi.
- Kirjoituksen suosituspituus on 2–10 liuskaa. Pienet ja lyhyetkin kirjoitukset ovat tärkeitä!

Vuonna 2006 kirjoittamasi teksti ”Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä” -kirjoituskilpailuun on arkistoitu Yhteiskuntatieteelliseen tietoarkistoon nimelläsi tai nimimerkilläsi ilman yhteystietoja. Kilpailun kirjoituksia on hyödynnetty useissa köyhyyttä koskevissa tutkimuksissa.

Saatuani kirjoituksesi tai haastattelusi yhdistän sen vuoden 2006 kirjoitukseesi. Sen jälkeen tuhoan henkilö- ja osoitetietosi.

Poistettuani ensin haastattelustasi tai kirjoituksestasi nimi- ja osoitetiedot aineistoa käyttävät minun lisäksi Syrjäytymisestä selviytymiseen -hankkeen tutkijat. Tutkimushankkeen päätyttyä kirjoituksesi tai haastattelusi arkistoidaan Yhteiskuntatieteelliseen tietoarkistoon www.fsd.uta.fi tieteellistä tutkimus- ja opetuskäyttöä varten ilman osoitetietojasi. Arkistoituja kirjoituksia käyttäviltä edellytetään aineiston käyttöä koskeva käyttöehtositoumus.

Syrjäytymisestä selviytymiseen -kirjoituskilpailua ja -tutkimushanketta tukevat:

Tiede, taide ja köyhä kansa ry
 Kansaneläkelaitos
 Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
 Kirkkohallitus
 Diakonia-ammattikorkeakoulu
 Työttömien ay-jäsenten tukiyhdistys ry
 Kaisankoti
 Solaris-lomat

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimuseettinen on käsitellyt tutkimushankkeen eettiset kysymykset ja antanut tutkimusluvan 1.3.2012.